

Nasreddin Hoca

Hazırlayan:

Abdülbâki GÖLPINARLI

Çizgiler:

Abidin DİNO

İSTANBUL

REMZİ KİTABEVİ

93, Ankara Caddesi, 93

YÜKSELEN MATBAASI
İSTANBUL — 1961

ÖNSÖZ

Nasreddin Hoca kimdir? Ne vakit yaşamıştır, nasıl bir adamdır? Hattâ böyle bir adam yaşamış mıdır? Bütün bu soruları kesin olarak cevaplandırmaya imkân yok bizce.

Birçok fıkralar, onu, Temürleng'le çağdaş göstermede. Bir halk rivâyeti de X. yüzyılın meşhur sûfilerinden olup Bağdat'ta asılan Huseyn ibn-i Mansûr-al-Hallâc'la ve XV. yüzyılın ilk senelerinde Halep'te, derisi yüzülmek suretiyle öldürülen Seyyid Nesîmî ile arkadaş saymada. Baba Şücâ' adlı bir şeyhin dervişiymiş bu üç zat. Şeyhin bir koyunu varmış. Kesermiş, pişirirlermiş, kemiklerini bir araya toplar, Tanrıya niyâz edermiş, kemikler birbirine çatılır, etlere bürünür, etler deriyle, deri, yünle örtülür, hayvan dirilirmiş. Bir gün, Huseyn ibn-i Mansûr'la Nesîmî, şeyh yokken koyunu kesmeyi kurmuşlar. Biz de dua ederiz demişler, elbette canlanır. Mansûr, kesmiş, çengele asmuş, Nesîmî, derisini yüzmüş. Hoca Nasreddin, bu işlere hiç karışmamış, fakat boyuna bunların hareketlerine bakıp gülmüş. Koyunu pişirip yemişler, kemiklerini toplamışlar, duaya koyulmuşlar, fakat dirilmemiş. Bu sıralarda şeyh gelmiş, işi anlayınca pek canı sıkılmış. Kim kesti demiş. Mansûr, ben kestim, astım deyince dilerim demiş şeyh, kesilesin, asılasın; kim yüzdü? Nesîmî, ben yüzdüm demiş. Şeyh, sen de demiş, yüzülesin. Sonra Nasreddin'e dönüp sen ne yaptın demiş. Nasreddin, ben, boyuna bunlara güldüm demiş. Şeyh, sana da demiş, kıyamete kadar gülsünler.

Bâzılarına göre Nasreddin Hoca diye bir adam yoktur. Arapların Cuha'sı, Hoca şeklinde, Türklere geçmiştir, hattâ Hoca ile Cuha adlarının yakınlığı da bu yüzdendir. Bâzılarına göreyse Hoca'nın fıkraları XVI. yüzyılda arapçaya çevrilmiş, hattâ bu fıkralara, «Nevâdiru Hâce Nasruddin Efendi Cuha» adı verilmiştir, buna karşılık Cuha'nın fıkraları, eski zamanlarda toplu bir halde yoktur.

Nasreddin Hoca, eski yazma letâif mecmualarında, Selçuklular devrinde ve Alâeddin zamanında yaşamış gösterilir (1). Akşehir'deki türbedeki kitâbede 386 tarihi var. Türbe, 1908 den sonra tâmir edilirken, aynı tarihi taşıyan kırık bir eski kitâbe daha bulunmuştur. Mahallî rivâyetlere göre, Hoca'nın gülünç şahsiyeti, bu kitâbede de gösterilmiştir. 386, tersine okunursa Hoca'nın ölüm yılı olan 683 senesi (1284-1285) bulunmuş olur.

Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî'ye ait 655 te (1257), Hacı İbrahim Sultan'a ait 665 te (1266-1267) tanzim edilen iki vakıfnâmede, Hoca'nın şâhid oluşu, onun yaşadığı çağı, meydana çıkarmakta ve kitâbenin doğruluğunu ispat etmektedir.

Gene rivâyetlere göre Nasreddin Hoca, 605 te (1208-1209) Sivrihisar'a tâbi Hortu köyünde doğmuştur. Babası, o köyün imamı Abdullah'tır. Sonra imamlık kendisine kalmış, 635 te (1237-1238) vazifesini, Mehmed adlı birisine bırakıp, Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî'ye intisab etmek üzere Akşehir'e göçmüş ve orda ölmüştür.

Burada, Nasreddin Hoca'nın kızına âid olduğu söylenen mezar taşının da Konya'da, Mevlânâ Müzesi'nde bulunduğunu söyleyelim. Türbe avlusunda, «Hadikatül Ervâh» a girilince sağ yandaki duvara dayalı bulunan bu taş, 1367 No. da kayıtlıdır. Sivrihisar'dan gelmiştir. Kırılmış, beş parça olmuş, beton kalıba almış, alçıyla tutturulmuş, bâzı yerleri kapanmıştır. Yazı altı satırdır ve Selçuk sülüsüyle erkek yazı olarak kazanmıştır. Müze Müdürü Mehmed Önder, bize bu baş taşı hakkında haber vermek ve göstermek lütfunda bulundu; teşekkür ederiz. Kitâbeyi yazıyoruz. Noktalı yerler, kapanan yerlerdir:

Allah... Fâtıma
Hâtun binti
Hâce Nasruddin Nusrat
tegammadahallâhu bi gufrânihi
.....
Sab'atu va işrine va sab'amia

683 te vefât eden Hoca'nın kızının, 727 de ölmesi gaayet tabiidir.

İsmail Hâmi Danişmend'e göre Hoca, Çobanoğullarından Husâmeddin Çoban oğlu Alp-Yürük'ün torunu Muzaffereddin Yavlak-Arslan'ın

(1) I. Alâeddin Keykubad, 1210-1219 da, II. Alâeddin, 1249-1257 de, II. İzzeddin ve IV. Rükneddin'le beraber hüküm sürmüştür. III. Alâeddin 1298 le 1301 arasında padişahlık etmiştir.

oğlu Nâsireddin Mahmûd'dur. Babası, 1291 de ölmüş, Hâce Nâsireddin Mahmûd, Kastamonu'da beylik etmiş, sonra Selçukluların hizmetine girmiş, 1283-1291 de Konya'da bulunmuş, bir aralık saltanat nâipliği de yapmıştır.

★

Hoca'nın, en eski fıkrası, Ebûl-Hayr-ı Rûmî'nin, Cem Sultan adına yazdığı «Saltuk-Nâme» sindedir. Bu fıkraya göre Hoca, Akşehir'de yağan Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî'nin dervişidir. Pirdaşı Sarı Saltuk, pîrini ziyaret için Akşehir'e gelmiş ve Hoca'ya konuk olmuştur. Hoca, Sarı Saltuk'a altın ve gümüş sahanlarla yemek çıkarmış ve bizzat kendisi hizmet etmiştir. Sarı Saltuk, bir aralık, acaba bunlar, Hoca'ya babadan mı kalma, yoksa kendi mi çalışıp kazandı da aldı diye düşünürken Hoca, onun gönlünden geçeni anlamış, hepsi de demiş, babadan kalma. Benim, ancak üç malım var, onlarla geldim bu dünyaya, onlarla giderim. Sarı Saltuk, nedir onlar diye sorunca bir y...., iki t.... demiş. Sarı Saltuk, böyle olgun bir adam abes söz söylemez. Bu söz, şüphesiz ki bir remiz, amma neyi kastedti acaba diye düşünürken Hoca, düşünme, düşünme demiş, bu üç şeyle inancı, ameli ve ihlâsı kastedtim.

Bu fıkraya göre Hoca, altın ve gümüş kap-kacak sahibidir ve zengin bir adamdır. Aynı zamanda 1263-1264 te, on-on iki bin göçer-evli Türkmen'le Rumeli'ye geçen Sarı Saltuk'la pirdaştır. Zâten «Saltuk-Nâme», Sarı Saltuk'u, Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî'nin dervişi sayar. İbn-i Batûta'nın kaydına ve ap-açık Bâtınî inançlara sahip olan Barak Baba'nın şeyhi olmasına nazaran Sarı Saltuk Baba'nın, 1240-1241 de ceşhur Babâî isyanını hazırlıyan ve idam edilen Baba İshak'ın ve onun şeyhi Baba İlyas'ın kanâatlarını benimsemiş bir adam olduğunda şüphe edilemez (2). Esasen Bektaşî Vilâyet-Nâmesi (Hacı Bektaş Manâkıbı), onu, Hacı Bektaş halîfesi gösterir.

Hoca'nın, yazılı olarak bulduğumuz bu en eski fıkrasından sonra 1531-32 de ölen Lâmiî'nin «Lâtâif» inde de iki fıkrası var. Bu fıkraların birinde XIII.-XIV. yüzyıllarda Anadolu'da yaşayan Şeyyad Hamza'nın adı geç-

(2) Barak Baba'nın, küçük bir risâlesi vardır. Bu risâleyi, önce Hilmi Ziya, Mihrap dergisinde yayınladı (Anadolu Tarihinde Dinî Rûhiyat Müşahedeleri, İstanbul, 1340, sayı: 13-14). Sonra biz, 1939 da, İstanbul, İkbâl Kitabevi yayınlarından olan «Yunus Emre - Hayatı» adlı eserimizde bu risâlenin metnini ve şerhini neşrettik. Neşrettiğimiz şerhin Kutb-al-Alevî'nin farsça şerhinin türkçeye tercemesi olduğunu sonradan anladık. Yakında Yunus'a ait neşredeceğimiz bir monografide bu farsça şerh tercemesini bir kere daha gözden geçireceğiz.

mektedir. Fakat zenginliğine, yoksulluğuna âit bir ip-ucu vermemektedir.

★

Bu, XV. ve XVI. yüzyıla aid iki eserde kayıtlı üç fıkra, gerçekten de yoksul, yahut zengin, halktan, yahut yüksek zümreden olan Hoca'ya ait midir? Kim iddia edebilir böyle bir şeyi? En eski yazılı fıkraların bile ona aid oluşu, şüpheliyken artık öbür fıkraların Hoca'ya aidiyetini söylemek imkânı kalır mı? Zâten bu fıkraların bir kısmı, Bektaşî'ye bir kısmı, herhangi bir divâneye, bir kısmı da, muayyen ve tarihî bir şahsiyete atfedilmede. XIII. yüzyılda yaşayan Hoca'nın, Temür'le buluşup konuşmasına imkân yok. Meselâ, bir gün hamamda, kul olsam da satılsam kaç para ederim diyen Temür'e, Hoca'nın şu kadar akçe demesi, Temür'ün, yalnız futam o kadar eder sözünü, zâten ben de ona değer biçmiştim sözüyle karşılaşması, eski kaynaklarda, Temür'ün çağdaşı ve «İskender-Nâme» sahibi, şâir Ahmedî'ye (ölm. 1412) atfedilmiştir. Hoca'nın bâzı fıkralariyse Arapların meşhur ahmak, fakat sâf ve gülünç tipleri Cuha'ya, Delkak'a, Ebenneka'ya da izâfe ediliyor. Bâzı fıkralarsa o kadar mânasız ve o kadar aptalca ki bunların, artık lâf olsun diye sersem zekâlardan doğduğu meydanda.

Görülüyor ki işin içinden çıkmanın imkânı yok, çünkü dış yok ki içinden çıkılsın. Belki iddia edenlerin iddiası doğrudur da Hoca, bir Hâcedir, vezir oğlu vezirdir ve bu zat, espritüeldir, hazır-cevaptır, zekidir, sırasında kendini sâf göstermeyi bilir. Fakat halk, ondan daha zekidir, daha espritüeldir, daha hazır-cevaptır, onun şöhretini kullanmış, ondan bam-başka bir tip, bir halk tipi yaratmış, onu kendisine mal etmiş, ona sözler söyletmiştir. Belki de Hoca, bir köy imamının oğludur, köy imamıdır, halktandır ve halk, onu o kadar bağına basmıştır ki zaman-zaman durmamış, boyuna onun dilinden olaylar icad etmiştir, sözler söylemiştir, içini dökmüştür, derdini boğmuştur.

Her ne olursa olsun, Hoca, perdecileri olan, harem ağalarının dolaştığı haremelerde, beyaz topuklu, yalın yüzlü hizmetçilerin, nâz ile hırâmân olduğu saraylarda yaşamış bir tip değildir. Hoca, dert çeken, acıkan, ağlayan, bezen, uman, istiyen; inanan ve sırasında inancıyla alay eden, efkârlanan ve sırasında efkârını bir nüktede boğan halktır, hem de tarih boyunca halk.

Halk, Hoca'dır. Buna örnek mi istiyorsunuz? İşte bir fıkrası. Ter ü tâze, burcu-burcu kokmada:

Hoca'nın bir boğası varmış, yedi köyün ineğine yetermiş. Hükümet, bir nümâne çiftliği yapmış, bu boğayı satın almış. Gözleri sürmeli, gerdanı katmerli, tüyleri pırıl-pırıl bir inek arz etmişler boğaya, başını çevirmiş. Ondan güzelini bulmuşlar, koklamış, beğenmemiş. Günler günü bu, böyle gitmiş.

Hoca'ya baş-vurmuşlar, ne oldu bu boğaya demişler, yedi köye yeterdi, bir döl alamadık-gitti. Gülmüş Hoca, elbette demiş, öyle olacak; hükümet memuru oldu, bugün git, yarın gel diyor.

Bu fıkranın, XIII. yüzyılda yaşayan müreffeh bir bey, yahut bir köy imamı Hoca'ya aid olmasına imkân mı var? Demek ki halk, yüzyıllar boyunca Hoca'yla sarmaş-dolaş yaşıyor. O, halkın muhayyilesinde; halk, icab edince öz nefsinde bile onun nüktesiyle çatıyor, onun diliyle sözler ediyor. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun dediği gibi yakın zamanda bir gün Hoca, otobüse, dolmuşa da binecek, taksiye de binmek istiyecek mutlaka.

Bu son-uca varınca artık Temür meselesini de çözdük demektir. Temür, büyük bir komutandır, hattâ bilgi erbâbını da korur. Onun, İslâm dînini yenileyen bir adam olduğunu söyleyen müdâheneci bilginler bile vardır. Fakat gerçek şu: Anadolu, çok çekmiştir Temür'den. Bu sâhib-kıran'dan halk, gene Hoca'yla almıştır öcünü. Bilginin resmî cübbesini giyenler, istedikleri kadar Keygatu, Temür olmuştur desinler; iş, bundan ibârettir bizce.

Burada sözü, Edmond Saussey'e veriyoruz:

«Şehirlerde gelişen, köylü hikâyelerinden daha silik ve göçebe destanlarından daha az dokunaklı olan şehir hikâyelerinin en güzelleri, realist ve güldürücü fıkralardır. Bunların en meşhurları, şöreti, Türkiye'nin hudutlarını aşan bir şahsiyetin etrafında toplanmıştır. Bu insan, üzerinde, karşısındakini çileden çıkaracak bir hile ile safdillliği birleştiren, Türk halk adamının güler-yüzlü mümessili, meşhur Nasreddin Hoca'dır.

Nasreddin Hoca'nın mezarı Akşehir'dedir. Bir rivayet de Akşehir'i, Hoca'nın vatanı olarak göstermektedir. Cumhuriyet, türbe kültürünü kaldırana kadar Hoca, Akşehir'lilerden, bir evliya muamelesi görmekteydi. Meşhur Nasreddin Hoca'nın yaşamasından şüphe etmemiz için hiçbir sebep yoktur. Hakkında, şüpheli bir tarihten başka bir şey bilmediğimiz tarihî Nasreddin Hoca'nın, bizim için hiçbir önemi yoktur. Onun diye anlatılan fıkralarda aslında acele bir tetkik bile bunların hemen hepsini beynelmilel temlere götürmeye yetecektir- aranacak hiçbir hakikat esası

yok. O halde şu kadarını aklımızda tutalım ki efsanevî Nasreddin Hoca, XV. asrın başlarında, Osmanlı İmparatorluğu, tarihinin en müthiş buhanlarından birini geçirdiği sırada yaşamıştır.

Yukarda da söylediğimiz gibi bu fıkraların çoğu, başka memleketlerde de tamamiyle bilinen folklor temlerini andırır. Bunların arasında meselâ, değirmenci, oğlu ve eşek, palamutla kabak, sahibinin yem yememeyi talim ettirdiği, fakat tam buna alışacağı sırada ölen eşek, bir filozofla işaretleşerek münakaşa eden Patürge, İskender'i kadınların tesirinden korunmaya davet eden, fakat kendisi, cihangirin nedîmesi tarafından eğrilenip binilen Aristo'nun hikâyeleri, bu fıkralarda aynen bulunur. Bütün bunlar, Avrupa ve Asya insanlığının müşterek malıdır. Bu arada, iptidai zihniyetin, daha yüksek bir medeniyetin içinde lâtifeler şeklini almış kalıntıları olan fıkralara hususî bir yer ayırmak lâzımdır; bu fıkralar, çok eskinin kâinat hakkındaki tasavvurlarını terceme etmiştir. Bunlara örnek:

Her sabah insanlardan bir kısmının bir tarafa, ötekilerin de neden başka tarafa gittiği sorulunca Hoca, eğer hepsi aynı tarafa gitselerdi dünya devrilirdi cevabını evrir. Şehre gelip de yıldızların ve göğün burada da kendi köylerindeki gibi birkaç fersah uzaklıkta olduğunu gören Hoca'nın hayretini anlatan fıkra da aynı çeşittendir.

Diğer bâzi fıkralar, gene Türkiye'nin hudutlarını aşmakla beraber daha dar bir sahaya yayılmıştır. Bunlar, Müslümanlığın damgasını taşıyan fıkralardır ki hemen hepsi, eski Arap ve Fars külliyyatında mevcuttur; türbe hikâyeleri, abdest hikâyeleri ve abdesti bozan hallere dâir hikâyeler gibi. Sonuncular, umumiyetle müstehcen bir karaktere sahiptir.

Demek oluyor ki Nasreddin Hoca'yı biçmek için kullanılan kumaş, diğer memleketlerin halk kahramanı tiplerini yaratmak için kullanılan kumaşın aynıdır. Bu, Türk halk hikâyelerinin, fıkralardan yaptıkları seçmelerle, fıkraların çeşitli elemanlarını muayyen ölçülerde kullanmalarıyla ve temleri kendi muhitlerine uydurmalarıyla, Hoca'mızda yeni bir şahsiyet yaratmalarına engel olmamıştır. Öyle bir şahsiyet ki, hiçbir zaman tamamlanıp bitmiş denemez, yüzlerce defa yeni-baştan tasarlanmakta ve yalnız kendini yaratanlara benzemektedir. Gerçekten de fıkraların çoğunda görülen Hoca, memuriyeti, kendini hiçbir zaman zenginleştirmiyen, öte yandan pek de öyle vaktini almıyan, fakir bir köy hocasıdır. Bir yandan, yerine göre mektep hosalığı, nâiplik veya sadece imamlık yaparken öte yandan büyücek bir kasabanın yarı köylü, yarı şehirli halkının meş-

galelerine de ortaktır. Tarlasını ekip biçmeye, kışlık odununu toplamaya kendisi gider, küçük bir ücretle ufak-tefek işleri de seve-seve yapar.

Buna rağmen kıt-kanaat geçinir. Yıllardır helva yemediğini öğrenince şaşırın bir adama bunu şöyle izah eder:

Un bulunduğu zaman yağ bulunmuyor, yağ bulunduğu zaman şeker bulunmuyor.

Konuştuğu adamı, bunların bir araya gelmesi o kadar zor mu? diye sorunca, bâzan hepsi bir araya geliyor, o zaman da ben bulunmuyorum cevabını verir. Bunun içindir ki Hoca, güzel bir yemek için çıkacak fırsatları dört gözle bekler. Bu fırsatlar, kendiliğinden çıkmazsa ne yapıp yapıp onları icad etmesini bilir. Akla gelmeyecek usuller kullanmakla da olsa Hoca, bütün ziyafetlere, kendini davet ettirmede ustadır. Eşraftan biri, bir gün Hoca'yı düğün yemeğine davet etmeyi unutmuştur. Hoca, çok acele olduğuun söylediği bir mektupla düğün kapısına eglir; içeri alırlar. Ev sahibi zarfı muayene ede-dursun, Hoca, pilâva yanaşır ve kaşık kaşık atıştırmaya başlar. Ev sahibi, hayretle, iyi ama zarfın üstü yazılı değil der. Hoca, cevap olarak, aceleye geldi, o kadar aceleye geldi ki içine de yazı yazmaya vakit kalmadı der. Başka seferlerde, mübarek adam, teklifsizce, kendisine ikram edilmeyen şeylere de sahip çıkar. Umumiyetle suç üstünde yakalanır. Çünkü eline çabuk değildir; fakat beklenmeyen ve insanın elini-kolunu bağlayan hazır-cevaplıkları sayesinde, işin içinden sıyrılır. Buğdayını değirmene götürdüğü bir gün, değirmenci, onu, bir müddet yalnız bırakmıştır; fırsattan faydalanan Hoca, başkalarının çuvallarından kendi çuvalına buğday aktarmaya başlar. Ansızın geri gelen değirmenci, ne yapıyorsun diye bağırınca Hoca, bilirsin, ben budalanın biriyim, ne yaptığımı bilmem der. Budalaysan ne diye kendi buğdayını başkasının çuvalına koymuyorsun diyen değirmenciye, ben, alelâde budalayım, senin dediğini yapsaydım iki defa budala olurdum cevabını verir.

Yoksulluk içinde yaşayan Hoca, fayir insanların yaptığı gibi, eşyayı, sağladığı en yakın faydaya göre değerlendirir; onların sanat kıymetine, onların nâdirlik kıymetine aldırış etmez. Bir gün pazardan geçerken bir papağanın, çok yüksek bir fiyatla mezar edildiğini işitir. Hemen gidip en iyi hindisini yakalar, getirir, fakat hindiye, papağandan çok daha az fiyat verildiğini görünce hayret eder; oysa ki hindinin tüyleri daha güzeldir, kendisi de papağandan daha tavlıdır. Lâkin papağan konuşuyor demeleri üzerine Hoca, o konuşursa bu da düşünür cevabını verir.

Hoca, bütün bunlarla beraber kendisine epey sıkıntı veren bir aileyi bestemek mecburiyetindedir. Karısı, vaktini mahalle dedi-kodularıyla geçirmektedir. Karısının çok gezdiğini söyliyken bir adama hocanın verdiği cevap şudur: Aslı olmasa gerek; öyle olsaydı bizim eve de uğrardı.

Hoca, müsamahayı en akıllıca ve en ihtiyatlı vaziyet olarak kabul etmiştir. Aile felâketleri, çok erkenden başlamıştır. Evlendikten üç ay sonra bir çocuk sahibi olduğunu görünce, ürkek bir itirazda bulunur. Fakat hiddetlenen karısı, nasıl, ben sana varalı üç ay, sen beni alalı üç ay, etti mi altı ay. Üç ay da senin itiraf ettiğin gibi çocuk karnımda, işte sana dokuz ay deyince Hoca, hakkın var karıcığım, benim bu ince hesap, aklıma gelmedi, affedersin cevabını verir. Zâten eğer bu izahı kabul etmemiş olsaydı, intikamcı bir elin fırlattığı bir maşa, ödlele Hoca'nın sesini kesecekti. Bununla beraber Hoca'nın, bu istibdadın boyunduruğundan kendini kurtardığı zamanlar da olmuştur. Birinci karısı ihtiyarlayınca genç bir kadınla evlenmiştir. Lâkin gene kabak, Hoca'nın başına patlar. İki kadın, bir yandan aralarında kavga ederler, diğer taraftan da daima Hoca'ya karşı birleşerek dünyayı adamın başına dar ederler. Her gün, Hoca'ya, hangimizi daha çok seviyorsun diye sorarlar. Hoca'yı, cevap vermeye mecbur etmek için bir gün, suali şöyle tekrar ederler: İkimiz birden suya düşsek hangimizi daha evvel kurtarırısın? O zaman Hoca, ihtiyar karısına dönerek, tatlılıkla, sen biraz yüzme biliyorsun, değil mi der.

Bunun için yaşlı karısı ölünce Hoca'nın, hiç mi hiç üzülmeyişini görenler hayret etmez. Halbuki birkaç gün sonra eşeği ölünce Hoca, dehşetli üzülmeye başlar. Komşular, bu kadarına tahammül edemezler; Hoca'yı ayıplarlar. Hoca, soğuk-kanlılıkla izah eder: Karım ölünce hepimiz gelip beni teselli ettiniz, bana üzülmeye Hoca efendi, sana daha iyisini buluruz dediniz. Halbuki eşeğim öleli kimse gelip de buna benzer bir teselli lâfı etti mi? Üzülmekte haklı değil miyim?

Hakikaten birçok fıkralarda Hoca'nın yanında yer alan eşek, hiç sızlanmıyan, Hoca'nın aklına esen her fanteziye uyan, gazaplarına katlanan sevgili ve tahammüllü bir arkadaştır. Bununla beraber, bu cana yakın hayvan yüzünden, Hoca'nın başına birçok aksilikler gelmiştir. Fakat Hoca'nın canını en çok yakan, hem de sık-sık tekrarlanan, komşuların ikidebirde gelip ondan eşeğini istemeleri. Birgün eşeği başka birine verdiğini söyliyerek, bir komşuyu savmak üzere iken, hayvan ahırda anırmaya başlar. Bunun üzerine komşu, nasıl olur, eşek yok diyorsun, halbuki sesi duyuluyor deyince Hoca, benim gibi bir ak sakallı ihtiyarın sözüne inanmıyorsun da ahırdaki eşeğin sözüne inanıyorsun diye cevap verir.

Komşular da, ailesi kadar Hoca'nın başına belâdır. Teklifsiz, şama-

tacı, saygısız insanlardır; hele incecik duvarlarında bile kulak olan, damlarının üstünde, nerdeyse meydanda denecek şekilde açıkta yatılan, küçük Anadolu evlerinde zâten insanın istediği gibi kendi evinde bulunmasına imkân olmadığı düşünülürse, komşu saygısızlığının ne dayanılmaz bir hal alacağı tahmin edilebilir.

Her gün bir mesele teşkil eden günlük geçim kaygısı, acûze bir karı, neşesiz bir aile ocağı, dar kasaba muhitinde çok ağırlaşan içtimaî baskı gibi âmiller, öyle neşeli bir hayat için gereken şartları vermiyecektir. Fakat Hoca'nın daima kendini mesut sayan ve kolayca teselli bulan bir tabiatı vardır: Bu saadeti ve bu teselliye de ona, umumiyetle kendinden başka kimsenin bulamayacağı düşünceler ve izahlar verir. Bir gün rüzgâr, cübbesini damdan sokağa uçurur. Hoca hemen secde-i şükranına kapanır. Bu hale şaşan karısına, Hoca, hareketini izah etmekte güçlük çekmez: Düşün bir kere, ya içinde ben bulunsaydım. Başka bir seferinde çamaşır yıkamaya göle giden karısının yanındadır. Bir aralık bir kuzgun sabunlarını kapar. Karısı hiddetlenir. Hoca sükûnetle, a karı, ne telâş ediyorsun? Varsın, alsın, onun üstü, bizimkinden daha kirlidir cevabını verir. Buna mukabil Hoca, başkalarının da kendisi gibi kolayca avunabilmelerini ister; halbuki bu, çok defa insanların yapamayacakları bir iştir. Bir gün on kör, kendilerini ırmağın bir kıyısından öteki kıyısına birer pula geçirmesi için Hoca'yla pazarlık eder. Hoca, bunları taşırken birini düşürür, adamcağızı su alır gider. Körler basarlar feryâdı. Hoca der ki: Ne şamatacı heriflersiniz be, ne bağıriyorsunuz? Ben vazgeçtim, bir pul eksik verin.

Sâf Nasreddin, basitliğine rağmen, Kur'ân'ı hıfzetmiş, birkaç kelâm ve fıkıh kitabı okumuş, hattâ hayatının bâzı devirlerinde bizzat kendisi de müderrislik etmiş bir hocadır. Aslında, sadece ilim için öyle büyük bir hürmet beslediği görülmez. Karısının bir türlü çocuğunu uyutamadığını görünce, birtakım fıkıh meseleleri külliyatı olan «Kudûrî» adlı kitabı yüksek sesle okumaya başlar. Hayretle bu hareketinin sebebini soran karısına da, câmide bu kitap okunduğu zaman mollaların uyuduğuna bakılırsa çocuğa afyon gibi tesir edeceğini söyler. Günlük geçim kaygısının amansız baskısının pek o kadar duymıyan kelâmcıların çok sevdikleri mücerret (naklî) ilim meselelerinden Hoca Nasreddin nefret eder. Meselâ bir gün, ölüyü gömmeye giderken, tabutun sağında mı durmak daha iyidir, solunda mı, arkasında mı, önünde mi meselesini münakaşa eden iki kişiye Hoca'nın verdiği cevap şudur: İçinde bulunma da neresinde bulunursan bulun. Bilgi bahsinde, bilhassa bilginin usta bir adama getireceği faydaları çok takdir eder. Hele talebeliğinde, büyük tatillerdeki cerseyahatlerinde bu bilgiden istifade etmeyi bilmiştir. Bu cerlerin, tatiller-

de yapılması âdettir ve gözü açık bir molla, bir tatilde para ve yiyecek olarak bütün senenin geçimini temin edebilir. Sâf köylüler, mollanın naklettığı Allah kelâmını kendilerinden geçe-geçe dinlerler. Fakat çok defa kesenin ağzını açmaktan, bâzan yiyecek bir şey vermekten bile çekinirler. O zaman Molla Nasreddin, zekâsının bütün vasıtalarını harekete getirir. Bir gün hasis bir kasabanın câmisinde vaaz verirken, sırası düşer, Hazreti İsâ'nın, dördüncü kat gökte olduğunu da söyler. Câmiden çıkarırken ihtiyar bir kadın, yanına yanaşıp Hoca efendi, derste bir nokta pek merakımı çekti. Hazreti İsâ, dördüncü kat gökte ne yer, ne içer acaba? deyince Hoca'nın tepesi atar. Be vazifesini bilmez kadın; ben memleketinize geleli bir ay oluyor. Bir gün olsun, şu zavallı hoca ne yiyor, ne içiyor diye sormadınız. Şimdi benden, dördüncü kat gökte, Tanrı ziyafetinde bulunan, her gün türlü türlü cennet taamlarıyla beslenen kocaman bir zât-ı şerîfi mi soruyorsun der.

Başka bir seferinde şehrin valisi tarafından yemeğe davet edilir. Vali, Hoca'nın huzurunda, açısına bir tabak kaymaklı incir hazırlamasını emreder. Sonra Hoca'ya dönüp Kur'an'dan bir parça okumasını ister. Hoca, incir ve zeytin sûresini okur. Fakat sadece zeytinin adını anar ve incirden bahsetmez. Vali, niye inciri unuttun deyince Hoca, inciri unutan ben değilim, sizsiniz cevabını verir. Vali güler ve Hoca'yı bir daha davet eder.

Hoca, kadılık vazifesini yaparken de aynı pratik zekâyı ve aynı becerikliliği gösterir. Beyhude kavgaları çabucak halleder. Kebabımın du-manından bedava faydalandı diye bir adamı şikâyet eden kebabçıya malının bedeli yerine para şikâretini verdirmesini de bilir. Mizâcı, onu, kayıtsız-şartsız iki tarafı anlaştırmaya sürükler. Bir gün görülmekte olan dâvaları için fikir sormaya gelen ve dâvasını anlatan bir şikâyetçiye Nasreddin Hoca, tamamen haklısın der. Ertesi gün karşı tarafa da aynı cevabı verir. Komşuların ikisini de dinlemiş olan karısı, ziyaretçi çıkıp gittikten sonra, dayanamaz; Hoca'ya çıkışır: Sen kadı isen ben de bunca senedir kadı karısıyım. Bir dâvada hem dâvacı, hem da hasmı, ikisi birden haklı olamaz deyince Hoca, hiç bozmadan evet karıcığım, sen de haklısın cevabını verir.

Realiteden hiçbir zaman uzaklaşmayan aklı selimi ve iğneli zekâsiyle Hoca'mız, din adamı olmasına rağmen, mutasavvıfları ve kerâmet sahiplerini sevmez. Bir gün yedinci kat göğün sonuna kadar uçtuğunu söyleyerek kemâlâtından bahseden derviş Şeyyad Hamza'ya Hoca, o zaman, hiç yüzüne gayet yumuşak, yelpaze gibi bir şey dokundu mu diye sorar. Şeyyad, evet Hoca efendi deyince Hoca der ki: İşte o, bizim eşeğin kuyruğudur. Bununla beraber kendisine kerâmetler; bilhassa hasta-

ları iyi eden nefesine; yüklemekten halkı men'edemez. Birdenbire süti kesilen keçisini iyi etmesini rica eden bir fıkara, nefes ederim amma sen keçinin iyileşmesini istersen benim nefesime bir de katran ilâve et der. Bütün bunlara rağmen bir fıkra, hiçbir şaka tarafı olmaksızın Hoca'ya karşı çok hasis davranan bir köyün harmanına, Hoca'nın bir keramet eseri olarak nasıl rüzgârı bırakmadığını anlatmaktadır. Başka bir fıkra da, Hoca'nın ölümünden sonra gösterdiği bir kerâmeti tespit ediyor. Hoca, ölümünden iki yüz yıl sonra türbesini bekliyen bir adama görünmüş, o sırada câmide toplanmış olan Müslümanları yanına çağırmasını söylemiş. Bekçinin davetine hepsi gelmiş, Hoca'yı yerinde görme-yip bir müddet sonra geri dönünce görmüşler ki câminin kubbesi çökmüş, Hoca bu suretle hemşerilerinden birçoğunun canını kurtarmış. Hoca'mızın alışa-geldiğimiz çehresine daha uygun bir şey varsa o da hakikaten bir mucize gibi görünen haller karşısında aldığı vaziyettir. Böyle ehemmiyetsiz şeyler, onu şaşırtmak ve o güzelim pratik zekâsını kaybettirmek için kâfi değildir. Bir gün birkaç bildircin vurur, temizler, kızartır, tencereye kapatır ve dostlarını davet etmeye gider. Bu arada muzibin biri, pişmiş bildircinleri alır, yerine canlı bildircinleri koyar. Hoca gelip de tencerenin kapağını kaldırıncı bildircinler uçar. Bir zaman hayret içinde kalan Hoca, nihayet şöyle der: Yârabbi, tutalım bildircinlerin hayatlarını geri verdin, o sevimli hayvancağızları sevindirdin. Ya benim yağım, tuzum, biberim, odum-ocağım, paralarım, bunca emeklerim ne olacak, bunları nerden alacağız?

Dinî vazifesi, Hoca'yı sık-sık kudretli kişilerle münasebete getirir. Bunların karşısında da Hoca, karakterinden bir şey kaybetmez. O, Sezar'a âid olanı Sezar'a verir. Fakat onun şanıdan, şatafatından, kudretinden, gözleri kamaşmaz, ona yaranmak için hiçbir lüzumsuz gayret-keşlik göstermez ve bu suretle de birçok güçlükleri halletmeye muvaffak olur.

Bilhassa Temür istilâsı, vatanına yayıldığı zamanlarda Nasreddin Hoca, eşi bulunmaz bir adam olduğunu ispat etmiştir. Korkunç cihangirin yanında vatandaşlarının bir koruyucusu olarak bulunabilmek için, Temür'ün sofrasına oturmak, sohbetine katılmak gibi tehlikeli bir şeref-ten kaçınmamıştır. Hoca bâzan hükümdarın bütün fantezlerine uyar, fakat onurunu kıracak sözlere ve hareketlere, korkmadan mukabele etmesini de bilir. Bir gün Temür, sofrasında Hoca'ya sorar: Hoca, seninle eşek arasında ne fark var? Hoca, aramızda iki üç arşınlık mesafe, ya var, ya yok cevabını verir. Daha kötüsü, resmî vazifeler aldığı da vardır. Bir defasında, yedikleri yüzünden vazifesinden atılan ve aldığı vergilerin makbuzlarını yutmak cezasına çarptırılan bir subaşının yerine geçiyor. Nasreddin Hoca, bu vazifeyi namusiyle yapar, fakat müthiş hükümdar, hesap-

ları kontrol ederken görür ki Hoca, hesapları kül pidesine yazmıştır. Bununla beraber o, hemşerileri için kellesini tehlikeye koyduğu halde, hemşerileri, Hoca'nın işini çok defa güçleştirirler. Temür'ün Akşehir'i harab eden filini şehirden uzaklaştırması için ricada bulunmak üzere bir heyet toplanır; hükümdarın huzuruna çıkana kadar bu heyetten, Hoca'dan başka kimse kalmaz; Hoca, hemşerilerin bu benciliğini ve korkaklığını Temür'den bir fil daha göndermesini rica etmek suretiyle cezalandırır. Başka defalar Hoca'nın kolunu-kanadını kıran hükümdarın hiçbir kaide ve mantık dinlemeyen keyfî hareketleridir. Hoca bir gün, Temür'ün, gece rüyasında kendisini tahkir eden bir adamı öldürttüğünü duyar, hemen tası-tarağı toplayıp köyüne kaçır. Saraya dönmesi için kendisine rica edenlere, ben elimden geleni yapıyor, padişah katında, her zaman tavassutlarda bulunuyorum amma gece rüyasına istediğim zaman girmek ve orda hâdiselerin önünü almak, elimden gelmez. Bununla beraber, onun cihan-girin katında vatandaşlarını korumak hususundaki güzel vazifesini sonuna kadar yaptığını ve birçok felâketlerin önünü aldığı söylenir.

Hiç şüphe yoktur ki Temür'ü Anadolu'da Hoca'yla karşılaştıran fıkralar da diğerlerinden daha ziyade hakikat payı taşımazlar. Fakat Türk milletinin, Hoca Nasreddin'in çehresinde bu çeşit çizgiler ilâve ederek, bu sâf ve iyi adamı, Temür'ün karşısına çıkarmak suretiyle onun portresini tamamlaması mânîdardır:

Nasreddin Hoca, bu fıkralarda hoyrat iktidar ve fütuhât hırsı karşısında, güler yüzlü cesaretin, sâkin sebat ve mertliğin, ağır başlılığın ve ihtiyatlı olmanın, neler yapabileceğini gösteren millî bir semboldür.» (3).

Edmond Saussey'in bu incelemesi, gerçekten de pek değerlidir ve bu mükemmel yazı, yazılmasaydı, biz de, halkın, asırlar boyunca yarıtmakta devam ettiği bu halk tipini, halk zekâsını, halk tenkidcisini, belki, bu yazıdaki hikâyelerin bir kısmını alarak, belki de bunlara, daha başka hikâyeler katarak bu çeşid inceliyecektik, bu son-uca varacaktık.

Edmond Saussey'in, yazısında naklettiği hikâyelerin bir kısmı, bizim kitabımıza alınmamıştır. Onları, burda yazıyoruz:

§ Bir gün bir filozof gelir, bilginlerinize sorularım var der. Hoca'ya baş vururlar. Filozof, Hoca'yla buluşur ve elindeki sopayla yere bir yuvarlak çizer. Hoca da sopasıyla bu yuvarlağın tam ortasına bir çizgi çizip ikiye böler. Filozof, bu çizgiye amut bir çizgi çizince Hoca, eliyle, dâire-

(3) Türk Halk Edebiyatı, yazar: Edmond Saussey, türkçeye çeviren: Dr. İlhan Başgöz, Ankara, Emek Basım-Yayımevi, 1952, s. 62-76.

nin üç bölüğünü alır gibi yapar, bir kısmını, elinin tersiyle iter, filozofa verir gibi bir işârette bulunur. Filozof avueunu, parmaklarını düz bir tarzda yumarak yere doğru sallar, Hoca, onun aksini yapar. Birbirlerinden ayrılırlar. Filozof, bilgininiz, gerçekten de bilgin der; dünya yuvarlak diyorlar, ne dersin dedim, hem de ortasında hattı istivâ var dedi. Dörde böldüm, üç bölüğü su dedi, bir bölüğü kara. Gökten yağan yağmurun sebebini sordum, sıcaktan sular, tebahhur eder, göğe ağar da sonra su olur, yağar dedi.

Hoca'ya da, ne dedi, ne dedin diye sorarlar. Hoca, herif, oburun biri der; bir tepsi baklava olsa dedi, yook dedim, yalnız başına yedirmem, yarısı senin, yarısı benim. Dörde bölsek ne yaparsın dedi, üç bölüğünü ben yerim, bir bölüğünü sana veririm dedim. Üstüne fıstık, üzüm gibi şeyler de serpssek dedi, iyi olur amma dedim ateşi, tam kıvamında olmalı, küllü ateşle de olmaz, harlı ateşle de.

§ Bir subaşı, her işini, karısının sözüyle yaparmış. Hoca da müna-sebet düştükçe adamı iğneler, bu durumu bırakmasını söylemiş. Karısı, Hoca'nın karısıyla ahabmış. Bir gün tâyin eder ve sen der, o gün, filân saatte kocanın sırtına bin, filân bağın önünden geç.

O gün, subaşının karısı, kocasıyla, tâyin edilen bağa gider. Hoca'nın karısı da Hoca'yla konuşup cilveleşmeye başlar ve muayyen vakitte, efendi der, ne olur, dört ayak ol da sırtına bineyim, şöyle bir dolaştır beni. Hoca râzı olur, o bağın civarına doğru sürer Hoca'yı.

Hoca, dört ayak, sırtında karısı, koşup yelmiye çalışırken subaşının karısı, Hoca'yı gösterip bak der, karının sözüne uyma diyen adama. Hoca, bu sözü duyar duymaz subaşına bağırır: Görüyorsun ya hâlimi, bu hâle düşmişesin diye sana öğüt veriyorum ben.

§ Hoca, bir kadınla evlenir, üç ay sonra bir çocuğu olur. Hoca, bu nedir deyince kadın, a efendi der, ben sana varalı üç ay olmadı mı? Sen de beni alalı üç ay, etti mi altı ay? Sen de biliyorsun, çocuğumu üç ay karnımda taşıdım, oldu mu dokuz ay? Dırdırın nedir, on günü mü başıma kakıyorsun?

§ Hoca, bir köye gider, vaaz eder, namaz kıldırır, köylünün dinî müşküllerini halleder. Fakat ayrılacağı vakit, önceden vermeyi vâdettikleri parayı, zahireyi vermezler. Buna içerliyen Hoca, öyleyse der, ben de size rüzgâr vermem. Rüzgârın geldiği tarafa iki kazık çakar, boydan boya, ortasına bir kilim gerer, bir kıyıya geçer, oturur. Gerçekten de

rüzgâr kesilir. Vakit, harman savurma vakti olduğundan köylüyü bir telâştır alır. İçlerinden biri, Hoca'ya gider, yalvarır, kendi payına düşen zahireyi verir, Hoca, kilimde, onun harmanına doğru bir delik deler. Adam harmanına gidince bakar ki rüzgâr esip durmada,ekinini savurur, işini bitirir. Öbürleri de bunu görünce birer-birer giderler, aynı tarzda Hoca'dan rüzgâr satın alırlar.

§ Hoca'nın türbesine hizmet eden adam, bir gün câmiye gelip ey halk der, Hoca'yı gördüm, eşeğe biner gibi sandukasının üstüne binmişti. Bana, câmiye git, ordakilere söyle, hepsi, hemen buraya gelsin, gelmiyen kendi canına kıyar dedi. Halk, hemen kalkar, Hoca'nın türbesine koşar. Fakat türbedârın dediği gibi Hoca'yı göremezler. Rûhuna Fâtiha okuyup dönerler. Fakat dönünce bir de bakarlar ki câminin kubbesi göçmüş. Rivâyetlere göre bu olay, Hoca'nın ölümünden iki yüz yıl sonra olmuş.

§ Temür, bir gün Hoca'yla oturup konuşurken Hoca der, eşekle senin aranda ne fark var? Hoca, Temür'le arasındaki mesafeyi kasdederek, iki üç arşın kadar bir fark der.

§ Temür, bir gün, birisini çağırıp bire adam der, sen, ne hakla, ne cesaretle beni tahkir edebilirsin? Adamcağız, aman efendim der, ne vakit oldu bu iş? Temür, gürlür: Dün gece rüyamda ve emreder:

— Götürün, öldürün bu herifi.

Hoca, bu olayı görür-görmez hemen kalkar, pılısını-pırtısını toplar, yola düşer. Kasabalılar, peşine takılıp aman Hoca derler, bâzı defa, senin sayende bu adamın zulmünden kurtuluyoruz. Sen gidersen ne olur hâlimiz sonra?

Hoca, vallahi der, her şey elimden gelir amma adamın rüyasına girmemek, elimden gelmez.

★

Edmond Saussey'in de dediği gibi bu fıkralar, çok eskiden, bâzı kimselere atfedilegelmiştir. Meselâ son fıkra, meşhur Musul hâkimi Karakuş'a âid olarak söylenir ve kaçan müftüdür. Fakat biz, bu fıkraları, kitabımıza, bu bakımdan almamış değiliz; nitekim, notlarda işaret ettiğimiz gibi Hoca'ya atfedilen fıkraların bir kısmı, Lâmiî'nin «Lâtâif»inde, bir meczuba, bâzı fıkralar da herhangi bir şahsa atfedilmiştir. Biz, fıkralardaki espriye, halk zekâsının alayına, tenkidine, iğnesine baktık. Hiç şüphe yok ki fıkralar içinde pek mânasızları, hattâ aptal bir zihnin, kısır

bir muhayyilenin mahsûlü olanları da var. Meselâ Hoca, eşeğine geven yüklemiş. Sonra da bakalım yanar mı diye geveni tutuşturmuş. Eşek ür-küp kaçarken o da yakalayıp söndürmek için eşeği kovalamaya başlamış, yetişemeyeceğini anlayınca bağırmiş:

— Aklın varsa doğru göle koş.

Biz, bu fıkrada aradığımız hiçbir şeyi bulamadık doğrusu. İşte yazmadığımız fıkralar, bu çeşitleri.

★

Nasreddin Hoca, bize neler vermiştir? Sırası gelince bir mecliste, onun bir fıkrasını anlatırız. En müşkül bir anda, onun bir fıkrası, tenkid ihtiyacımızı giderir. En içinden çıkılmaz bir zorluğu, onun bir esprisi, gü-lünç, fakat kolay bir hale getirir.

«Dağ yürümezse aptal yürür», «Damdan düşen halden bilir», «Yok, devenin başı». İşte iki ata-sözülle bir halk deyişi. Üçü de, onun üç fıkrasına dayanmada. Halktan olsun, aydın zümreden olsun, onun fıkralarını bilmiyen, söylemiyen, dinlemiyen, ondaki espriden zevk almıyan var mıdır? Onun hakkında, halk arasında bir hayli inançlar belirmiş ve kökleşmiştir. Akşehir'de, düğün yapılacağı zaman düğün sahibinin, mutlaka Hoca'nın türbesine gidip Hoca'm, filân gün düğünümüz var, mollalarını da al, gel diye Hoca'yı çağırması âdetmiş. Böyle yapılmazsa, Hoca, davet edilmezse, düğünün son-ucu, yomlu olmazmış. Her yanı açık, üstü kapalı ve bir şadırvana benziyen, fakat kapısında koca bir kilid asılı duran türbesine bakıp gülmiyenin başına bir hal gelirmiş. Ben de, ninemden, anamdan duyduğum iki halk inancını buna katayım: Hangi mecliste olursa olsun, Hoca'nın bir fıkrası söylendi mi, mutlaka altı fıkrası daha söylenir, böylece Hoca, mutlaka yedi fıkrayla anılırmış. Dünyanın hiçbir ânu yokmuş ki Hoca'nın adı, bir bucakta anılmasın.

★

Kitabımızdaki fıkraların bir kısmını, Saltuk-Nâme ve Lâtâif-i Lâmiiden, yazma, basma, Hoca'ya ait letâif kitaplarından aldık. Bir kısmıysa bu kitaplara geçmiyen, hâfızamızda kalan, yahut halktan derlenen fıkralardır. Şunu da söyleyelim ki bu fıkraları, nasıl gördükse, nasıl okuduksa ve nasıl duyduksa, hiç değiştirmeden, öylece naklettik. Bunu bilhassa kaydetmemizin sebebi şu:

Fıkraları nakledenler, akıllarına geldiği gibi, lüzumlu, lüzumsuz, değiştirmeler yapmışlar. Meselâ, Şeyyad Hamza'yla Hoca arasında geçtiği

söylenen ve ilk yazılı şekli, Lâmiî'nin «Lâtâif» inde kayıtlı olan fıkrada, Şeyyad Hamza'nın yüzüne dokunan şey, Bahâî'nin (Veled Çelebi İzbudak) «Lâtâif-i Hâce Nasreddin Rahmetullahi aleyh» adlı kitabında, Hoca'nın eşeğinin kuyruğu olmuş ve bundan sonra artık bu fıkrayı nakledenler, aslına bakmadan bu düzme rivâyeti nakledip durmuşlar.

★

Kitabımıza aldığımız fıkraları, üç bölüme ayırdık. Birinci bölüm, inançları tenkid eden fıkralar, ikinci bölüm, toplum yaşayışını ilgilendiren, toplum nizamlarını tenkid eden fıkralar. Üçüncü bölümdeki fıkralar, bazı kere bu bölümlere girebilmekle beraber çoğunluk bakımından, daha ziyade esriye, hazır-cevaplığa, buluşa dayanmada.

Fıkraların nakli meselesi de bizce en önemli bir mesele. Anlatan, fazla lâflar eder, teferruâta girerse fıkranın özü, esprisi, bu lâf yığını içinde boğulur-gider. Hele anlatışta, eskiden mîr-i kelâm denen, güzel fıkra anlatanların üslûbu unutulur da resmî üslûb adı takılan o uydurma, düzme üslûba baş vurulur, fâil öne alınır, fiil sona atılır, öbür lâflar araya katılırsa fıkra, temelinden bozulur. Böyle bir lâf yığını duyan zekâ haklıdır gıdıkla da güleyim derse. Bozulan, yalnız fıkra mı ya? Bu üslûp, her şeyi mahveder, yakıp yıkar, silip süpürür.

Biz, hiçbir yazımızda bu düzme üslûba baş eğmedik, fakat kırık, devrik türkçeye, halk türkçesine, konuşma türkçesine de inadına, bunu ille böyle yapacağız diye de sarılmadık. Fıkraların naklinde, fıkra üslûbuna, halk türkçesine, konuşma diline dikkat ettik biz ve böylece bu kitap geldi meydana.

Umduğumuzu yapabildik mi? Bunun kesin hükmünü, okuyucu verecektir.

Abdülbâki GÖLPINARLI

İNANIŞLARLA İLGİLİ FIKRALAR

1. Hoca, bir gün karisiyle sofraya oturmuş. Karısına demiş ki: Hanım, başını aç.

O vakitler, yemekte, kadınlar, başlarını örterlerdi. Kadın, zamana göre edebe aykırı olan bu teklifi tuhaf bulmuş. Neden efendi demiş. Hoca, hanım demiş, dinle beni, at şu baş-örtüsünü, aç başını.

Karısı, iyi ama efendi demiş, neden açayım, söyle de düşünürüz, açarım, açmam; fakat sebebi ne?

Hoca, hanım demiş, şimdi sen başını açarsın, melekler kaçar, ben Besmele çekerim, şeytanlar kaçar, şu yemeği biz-bize yeriz; zâten ben o kadar kalabalıktan da hoşlanmam.

★

2. Hoca bir gün dostlarına, vasiyetim olsun der, ölünce beni, eski bir mezara koyun. Neden diye sorarlar. Der ki: Soru melekleri gelince görmüyor musunuz derim, kabrim bile çökmüş; ben çoktan soruya çekildim, cevabımı verdim.

★

3. Hoca bir gün mezarlıkta gezinirken, olacak bu ya, ayağı kayar, eski, çökmüş bir mezara düşer. Kalkıp üstünü başını silkerken birden alkına gelir, dur bakayım der, şuraya ölü gibi uzanayım, soru melekleri gelir mi?

Mezara up-uzun uzanır, gözlerini kapar, hulyâya dalar. Tam o sırada uzaktan uzağa çan sesleri duyulmaya başlar. Çan, hayvan, insan sesleri gittikçe yaklaşır. Hoca, eyvah der, aksi zamana rastladı tecrübem, galiba kıyâmet kopuyor. Dur bakayım, dünya ne halde?

Birden kabirden davranıp kalkar. O sırada da fincan yüklü katırlar, mezarın başına gelmişler; hoca, birden kabirden fırlayınca ürkerler, çifte atmaya, oraya buraya koşmaya başlarlar. Çoğunun yükü devrilir, fincanlar, tuzla buz olur.

Katırcılar, Hoca'yı yakalayıp, kimsin sen, ne arıyorsun burda? derler. Hoca, ahret ehlindenim, dünyayı seyre çıkmıştım der. Dur derler, biz sana dünyanın kaç bucak olduğunu gösterelim. Hepsi birden, başına üşüşüp Hoca'yı bir iyice döverler, yere serip, katırlarını toplarlar. Kırılmıyan yükleri yükleyip yollarlar.

Hoca, zorla kendine gelip kafa-göz, yara-bere içinde, geç vakit evine döner. Karısı sorar:

— Efendi bu ne hal?

Hoca, öbür dünyadan geliyorum der.

Karısı, yâ, peki ne var, ne yok öbür dünyada diye sorar. Hoca, şu cevabı verir:

— Fincancı katırlarını ürkütmezsen karıcığım, hiçbir şey yok.

★

4. Hoca bir gün, ahırını tâmir ederken duvarın temelini kazar, komşunun ahırına bir delik açılır. Hoca, delikten bakar, bir de ne görünür? Sığırlar, boğalar, danalar. Hemen sevinçle karısına koşar, der ki: — Karı, Dıkyanos zamanından kalma bir ahır dolusu koca-baş hayvan buldum dersem ne müjde verirsin bana? (1).

★

5. Hoca bir gün Sivrihisar'a gitmiş. Bakmış ki halk, bir yere birikmiş, gözleri ufukta, Ramazan ayı görülecek mi, görülmiyecek mi, dikkatle bakıp durmada. Bu hali gören Hoca, ne acayip adamsınız siz der, bizim Akşehirliler, bunun araba tekerleği kadarını görürler de başlarını çevirip bakmazlar. Siz kıl kadar inceciğini göreceğiz diye vaktinizi harcıyorsunuz (2).

★

6. Hoca, bir gece yatarken damda, bir hırsızın gezindiğini sezer. Karısına, geçen gece geldim, kapıyı çaldım, duymadın; ben de şu duayı okudum, Ay ışığına yapışıp eve girdim der, bir kısa dua okur.

Bacadan duayı dinliyen ve belliyen hırsız, bu söze inanıp duayı okur, elleriyle Ay ışığına sarılır, kendini damdan aşağıya koyverir. Pat diye yere düşünce Hoca hemen koşar, hırsızı yakalar, karısına bağırır: — Karı, mumu getir, hırsızı yakaladım.

(1) Dıkyanos, rivâyete göre üçyüz dokuz yıl uyuyan Ashâb-ı Kehf'in zamanındaki hükümdarmış.

(2) Eskiden, Ramazanın başlaması hilâlin görülmesiyle anlaşılırdı.

Hırsız, perişan bir halde bırak efendi, bırak der, sende o dua, sende de bu akıl varken kolay kolay kaçamam ben.

★

7. Hoca, abdest alırken su yetişmemiş, o da sol ayağını yıkamamış. Namaza dururken sol ayağını kaldırmış, sağ ayağının üstünde durmuş. Cemâat, ne yapıyorsun Hoca, bu ne biçim namaz deyince ne yapayım demiş, sol ayağımın abdesti yok (3).

★

8. Bir gün Hoca'ya, Hocam derler, senin talihin hangi burç? Hoca, teke der. Bu sözü duyanlar, şaşırıp efendi derler, teke adlı ne bir yıldız var, ne bir burç. Var der Hoca, ben doğunca anam talihime baktırmış, münecimler (yıldız bilginleri), cediymişler. İyi amma derler, cedi, oğlak demektir, teke değil. Hoca, a bilgisizler der, kaç yaşıdayım ben? O vakitten beri cedi büyüüp teke olmaz mı?

★

9. Hoca, Sivrihisar'da hatipken subaşıyla kavga eder, birbirlerine selâm vermez olurlar. Bir zaman sonra subaşı ölür. Hoca da cenazesine gider. Gömüldükten sonra Hoca'ya, buyurun derler, telkîynini verin. Hoca, başka adam bulun der, benimle küstür, sözümü tutmaz.

★

10. Hoca bir gün, bir yere giderken bir çobana rastlar. Çoban, Hoca'ya selâm verip bir müşkülüm var der, okumuşa benzersin, kime sorduysam bilemedi; bakalım, sen bilecek misin?

Hoca, sor der. Çoban, yeni Ay incecik, sonra büyür, tekerlek olur, onbeşinden sonra gene küçülür, sonra kaybolur. O eski Ayı ne yaparlarsın der. Hoca, bu kadarlık şeyi bilemedin mi der, eski Ayı çekerler, uzatırlar, şimşek yaparlar.

★

11. Hoca, talebesine Kudûrî okuturmuş. Bir gün bir kadın gelir, çocuğum uyumuyor, bir muska versen der. Hoca, bir Kudûrî bul da yastığının altına koy der. Kadın, efendi, o muska mı ki deyince, mus-

(3) Lâmiî'nin «Lâtâif» inde birisine atfedilmedi (İst. Üniv. K. Türkçe Y. No. 762, 26 b).

ka midir, bilmem, fakat uyku getirdiğini bilirim; ne vakit okutmaya başlasam bizim mollalar uyur der (4).

★

12. Hoca'ya sormuşlar:

— Cenaze götürürken tabutun önünde mi yürümeli, ardında mı, sağında mı gitmek daha sevap, solunda mı?

Cevap vermiş:

— İçinde gitmeyin de neresinde giderseniz gidin.

★

13. Hoca'nın, hükûmete bir işi düşer, Bursa'ya gelir. Uğraşır, çabalar, işi bir son-uca varmaz. Birisi der ki: Kırk gün, sabah namazını Ulu Câmide, mihrabın sağ yanında kılar, kırkıbirinci günü dua edersen işin olur.

Hoca, adamın dediğini yapar, fakat gene dileğine eremez. Bir de şunu sınavayım der, Ulu Câmînin yanındaki bir küçük mescide gider. Sabah namazını kılip dua eder. Olacak bu ya, işi, o gün oluverir. Hoca hemen Ulu Câmîye gidip kapısından bağıırır:

— Yazıklar olsun sana, oğlun kadar olamadın!

★

14. Hoca'nın, yıkanıp kuruması için ağaca asılı gömleğini yel, yere düşürmüş. Hoca, bize bir kurban kesmek gerekti demiş. Karısı, neden diye sorunca, neden olacak demiş, Tanrı korusun, ya içinde ben olaydım.

★

15. Hoca, mezarlıkta soyunmuş, gömleğini temizliyormuş. Çıkan şiddetli bir yel, gömleği alır götürür. Hoca, gömleğin ardından seğirdir. Taştan taşa koşa-düşe giderken karşıdan gelen birkaç atlı, Hoca'yı görürler, atları ürker, kendileri korkarlar. Dikkat edince gömleksiz bir adam olduğunu anlayıp atlarından inerler, yanına gidip kızgın bir halde, bire adam derler, hortlak gibi ne gezersin bu mezarlıkta?

Hoca, adamların öfkesini görüp istifini bozmadan, ne istersiniz benden oğullar der, ben zâten dünyayı terk etmişim, âhîret ehlindeyim. Âhîreti kirletmiyeyim diye çıktım, şuracığa bir abdest bozup gene mezarıma gireceğim, dünya halkıyla bir ilişğim yok benim.

★

(4) Kudûrî, dinî bir kitaptır.

16. Hoca'ya, kıyâmet ne vakit kopacak diye sormuşlar. Hangi kıyâmet demiş. Hangi kıyâmet mi, kaç kıyâmet var, ki demişler. Hoca, iki kıyâmet var demiş, karım ölürse küçük kıyâmet kopar, ben ölürsem büyük kıyâmet.

★

17. Karısı, bir gün Hoca'ya, efendi demiş, abdest ibriğinin dibini delindi, içinde su kalmıyor, ne yapalım?

Hoca, düşündüğün şeye bak a karıcığım der, bunun da çaresini bulamazsak yazık bize. Eskiden abdest bozar, sonra abdest alırdık. Bundan sonra ibriğe suyu kor-komaz abdest alırsın, sonra abdest bozarız.

★

18. Köylünün biri, uyuz keçisini Hoca'ya getirmiş; nefesin keskindir, bir okuyuver Hocam demiş. Hoca, nefesim keskindir amma katransız tesir etmez. Ben nefes edeyim, sen de nefesime biraz katran ekle, keçiye sür demiş.

★

19. Hoca, dostlarına, ben ölürsem demiş, beni tepe üstü, dikine gömün. Sebebini sormuşlar. Kıyâmet kopunca demiş, dünyanın altı üstüne gelecek ya, o vakit dos-doğru kalkarım.

★

20. Hoca'nın, yıllar yılı biriktirdiği bin akçeyi çalmışlar. Hoca eseflenmiş, meraklanmış, dua etmiş, ilenmiş. Dem geçmiş, devran geçmiş, bir gün birisi gelip Hoca'ya bin akçe vermiş. Hoca, bu ne deyince, fırtınaya tutulduk, ticaret için bir yere gidiyordum, yanımda bir hayli mal vardı. Selâmetle kurtulursak Hoca'ya bin akçe nezrim olsun dedim. Fırtınayı atlattık, ben de geldim, adağımı yerine getiriyorum demiş. Hoca, bu sözü duyunca, ne acayip işlerin var Tanrım demiş, bizim para nereye gitti, nerden geldi; bu kadar dolambaçlı yola ne lüzum vardı sanki?

★

21. Hoca bir gün evinin penceresinde oturmuş, sokağı seyrediyormuş. Derken çisenti halinde bir yağmurdur, başlamış. Gittikçe fazlalaşmış, sicim gibi yağarken Hoca, bakmış ki dostlarından biri, cübbesini çemremiş, koşarcasına evine gidiyor. Tam, Hoca'nın evinin hi-

zâsına gelince Hoca, vah vah demiş, okumuş adamsın da, hiç Tanrının rahmetinden kaçılır mı?

Adamcağız, utanmış, doğru demiş, yavaşlamış. Yağmur, tepesinden girmiş, tırnağından çıkmış, evine varmış ki su gibi.

Olacak bu ya, o adam, bir gün penceresinden sokağı seyrederken gene yağmur başlamış. Derken bir de ne görsün? Hoca, yel-yeperek, yelken kürek, dolu-dizgin evine koşmada. Hocam demiş adam, hani Tanrının rahmetinden kaçılmazdı, bu hal ne?

Hoca, sus bire bilgisiz demiş, ben, Tanrının rahmetinden kaçmıyorum, yere düşen rahmeti çiğnemiyeyim diye koşuyorum.

★

22. Hoca'ya ibr gün, acaba dünya kaç arşın demişler. O sırada bir cenaze gidiyormuş. Hoca, tabutu göstererek bu soruyu şuna sorun, o bilir demiş, bak, ölçmüş-biçmiş gidiyor.

★

23. Hoca'yı, Ramazanda iftara çağırılmışlar. Oruç bozma zamanı gelince ev sahibi, önce namazı kılalım da sonra bozarız demiş. Hoca ne yapsın, râzı olmuş. Mahallenin büyükleri ve imam da davetliymiş. İmam, namaza başlamış, davetliler de imama uymuşlar.

İmam, Fâtiha'yı gayet yavaş okumuş, sûreye sıra gelince «Yâsîn» der-demez Hoca, tövbeler olsun, bu namazı kılamam ben, her şeyin bir sırası var demiş, namazdan çekilmiş. Meğer imam, tenbihliymiş, derhal ve çabucak «Vel Kur'ân-il hakîm, Allahu ekber» diye rükûa varınca Hoca, bak, buna diyecek yok deyip derhal imama uymuş (5).

★

24. Zenginlerden biri Hoca'yı iftara çağırmış, ikindi üstü gel de demiş, câmileri gezeriz. Hoca gitmiş, câmi câmi dolaşmışlar. Zavallı, iyice acıkmış. İftar zamanı eve gitmişler, öbür davetlilerle beraber ye-meğe oturmuşlar.

Vakit gelmiş, ortaya güzel bir düğün çorbası getirmişler. Ev sahibi, bir kaşık alıp uşağa yahu demiş, kaç kere söyledim, şu aşçıya bir meram anlatın, ununu tokaç tokaç bırakmasın. Bu ne rezalet, kaldır şunu.

Çorba kalkmış, ortaya nar gibi kızarmış hindi dolması gelmiş. Ev sahibi, ondan da bir yudum almış, alır almaz da köpürmüş. Bana kastınız mı var demiş, kaç kere söyledim, bahar bana dokunuyor. Kaldır

(5) Kur'ân'ın XXXVI. sûresidir.

şunu, kaldır kaldır. Hindi dolması da kalkmış. Ortaya baklava gelmiş. Efendi, sersem misin be adam diye uşağa çıkışmış, aç karnına demiş, baklava yenir mi? Uşak, baklava tepsisini de kaldırıncı Hoca, hemen bir kaşık almış, sofradan kalkıp odanın köşesindeki tepside duran fıstıklı, üzümlü, etli, kestaneli pilâv lengerinin başına oturmuş, kaşık-kaşık atıştırmıya başlamış.

Ev sahibi, Hocam, ne yapıyorsun deyince aman beyim demiş, bana biraz mühlet verin. Siz, öbür yemeklerin suçlarına göre cezalarını tertib edinceyedek ben, bizim şu eski göz-ağrısıyle birazcık görüşeyim, halini hatırını sorayım.

Herkes, kakkahadan kırılmış. Tekrar sofraya oturup yemeğe başlamışlar.

★

25. Birisi, Akşehir gölünde gusül edecekmiş, Hoca'ya sorar:

— Hocam, gusül ederken ne tarafa döneyim?

Hoca şu cevabı verir:

— Elbisen ne taraftaysa o tarafa.

★

26. Hoca, talebeliğinde bir köye gitmiş, vaaz ediyormuş. Vaazında, İsâ Peygamberin, dördüncü kat gökte bulunduğunu söylemiş. Câmiden çıkarken ihtiyar bir kadın, Hoca'ya yaklaşmış efendi demiş, derste, İsâ Peygamberin dördüncü kat gökte-öldüğünü söylediniz. Aca-ba iki gözüm, orda ne yer, ne içer ki?

Hoca, bir aydır o köydeymiş, halini-hatırını soran da pek yokmuş. Bu soruyu duyunca tepesi atmış, be kadın demiş, köyünüze geleli bir ay oldu, bir günceğiz olsun, şu adam ne yer, ne içer diye sormadın da şimdi benden, tâ dördüncü kattaki İsâ'nın ne yiyip içtiğini soruyorsun, utan be.

★

27. Hoca bir gün, bir dereden abdest alıyormuş. Sol ayağını da yıkayıp abdestini tamamlamış. Fakat tam bu sırada pabucunun teki dereye düşmüş, gitmeye başlamış. Hoca ardından koşup tutmak istemişse de derenin derin bir yerine gelince baka-kalmış. Pabuç, göz göre göre gitmiş. Buna fena halde içerliyen Hoca, nehre arkasını dönüp bir o...muş ve al abdestini demiş, ver pabucumu.

★

28. Hoca'yla karısı oruç tutmazlarmış. Fakat kadın, Hoca'nın zoruyla her gece sahur yemeği hazırlar, kalkarlar, beraberce yerler, yatarlarmış.

Bundan bîzâr olan kadın, bir gün a efendi demiş, öyle de öyle oruç tutmuyoruz, ne diye beni bu zahmete sokuyorsun?

Öyle deme karıcığım demiş Hoca, namâz kılmıyoruz, oruç tutmuyoruz, sahur da yemezsek Müslümanlığımız nerden belli olacak?

★

29. Hâkim, Hoca'yı iftara davet etmiş, yanındaki kâhyasına da, Hoca pek sever demiş, aşçıya söyle de kaymaklı incir tatlısı yapısın.

Hoca iftara gitmiş. Zeytinle iftar edilmiş, yemekler yenmiş, fakat incir tatlısı gelmemiş. Yatsı namazından sonra hâkim, Hoca'ya, bir aşır okuyun da neşeyle dinliyelim demiş.

Hoca, Kur'ân'ın XCIV. sûresi olan ve «İncir ve zeytine and olsun» anlamına gelen «Vettîni vez zeytûni» diye başlayan sûreyi okumaya başlamış, fakat «incir» anlamına gelen «tîn» i okumayıp «Vezzeytûni» demiş. Hâkim, Hocam demiş, Vettîn'i unuttun. Hoca, onu benden önce demiş, sen unuttun.

★

30. Hoca, bir gün erenlerden olduğunu söylerken birisi der ki: Bir kerâmet göster öyleyse. Hoca, ne istersin der. Adam, şu karşiki dağı çağır der, ayağına gelsin. Hoca, üç kere, gel yâ mübârek diye seslenir. Tabiatıyla dağda bir kıpırtı bile olmaz. Hoca derhal dağa doğru yürümeğe başlar. Adam, ne yapıyorsun Hoca der, hani dağ gelecekti, sen mi gidiyorsun?

Hoca hem yürür, hem cevap verir:

— Bizde gönül, kibir olmaz, dağ yürümezse abdal yürür.

★

31. Hoca, bir aralık kadılıkta bulunmuştu. Bu sıralarda bir gün, yanına birisi gelip der ki: Yayılırken sizin alaca inek, bizim ineği karından süsmüş, öldürmüştü.

Hoca, sahibinin suçu yoksa nesne gerekmez. İnekten kan pahası alınmaz ya, der:

Gelen adam, bu sözü duyunca, yanlış söyledim kadı efendi der, ölen sizin inek, öldüren bizimki.

Hoca, daha adamın sözü tamamlanmadan, iş çatallaştı şimdi, indirin raftaki şu kara kaplı kitabı der.

★

32. Hoca, uzun bir yoldan gelirken bir hayli yorulur, bir ağaç gölgesine yan gelip ne olurdu Tanrım der, bir arık eşeğim olsaydı da ayağım yerden kesilseydi.

Az bir zaman sonra arkadan bir sipahi yetişir. Yanında da altı aylık bir tay vardır. Hoca'nın başına dikilip bağırır:

— Hey babalık, kendine gel. Öyle tenbel tenbel yatmaktan iş çıkmaz. Kalk da sevaba gir. Tay yoruldu, yüklen şunu sırtına da gidelim.

Hoca, özür dilemiye koyulursa da zâlim adam, Hoca'nın sırtına bir kamçı indirerek kalk pis herif der. Hoca, ister istemez kalkar, tayı yüklenir. Adam atlı, Hoca yaya, yola koyulurlar. Hoca yavaşladıkça adam, kamçıyı indirir. Vara-vara nihayet sipahinin gideceği köye ulaşırlar, fakat Hoca da tákatsız bir halde yere yıkılır. Bir zaman kendinden geçmiş bir halde yattıktan sonra kendine gelir, başını göğe kaldırıp Yârabbî der, ya ben anlatamadım, ya sen yanlış anladın. Ben istedim binecek, sen verdin bindirecek.

★

33. Hoca'ya komşusu gelip kızından şikâyet ederek muska mı yaparsın, nefes mi edersin, yoksa nefesi keskin başka bir hoca mı sağlık verirsin, ne yaparsan yap, baktım usandım densizliğinden der.

Hoca, komşu der, beni dinlersen sen ona hoca bulmaya bakma, bir koca bul, bütün densizliği kökünden biter.

★

34. Hoca, Akşehir gölünde yıkanacakmış. Elbisesini soyunurken cebinden bir cönk düşmüş. Görşenler merak edip ne var içinde demişler. Hoca göstermiş. Bakmışlar ki ölü nasıl yıkanır, cenaze namazı nasıl kılınır, telkin nasıl verilir... gibi şeyler yazılı.

Hoca demişler, ne yaparsın bunlarla? Hoca, bunlar demiş, gönül açmaya yaramaz ya; hocaların geçim ruznâmesi (6).

★

35. Hoca bir gün, ezan okunurken aşağıdan müezzine bağırması:
— Ne yapayım babacığım, pek dalsız-budaksız bir ağaca çıkmışsın, ben nasıl tırmanıp kurtarayım seni?

★

(6) Günlük hesap ve vukuât defteri.

36. Hoca, bir yere giderken yolda, bir hana konuk olmuş. Kerwan mı kalkmamış, yol mu kapanmış, ne olmuşsa olmuş, handa birkaç gün kalmış. O sıralarda bir fırtına kopmuş. Konuk olduğu odanın her tarafı ayrı ayrı gıcırdayıp başka çeşit ses çıkarmıya, yel estikçe sallanıp durmaya başlamış.

Hoca korkup hancıya baş vurmuş, aman hancı demiş, bu oda pek harap, her yanı, ayrı bir ses çıkarıyor.

Hancı, pişkin bir adammış, hoca olacaksın efendi demiş, bilmez misin, her mahlûk, kendi dilince Ulu Tanrıyı tesbîh eder.

Hoca, biliyorum da ondan korkuyorum ya demiş, ya zikrede-ede coşar, cezbelenir, secdeye kapanıverirse.

★

37. Hoca hastalanmış, hastalığı da günden güne artmış. İstıraplı günlerinden birinde karısına, karıcığım demiş, git, yüzünü gözünü beze, tak-takiştir, sür-sürüştür, en yeni, en güzel elbiseni giy de gel, yanma otur.

Karısı, a efendi demiş, sen bu haldeyken elim varır da süslenebilir miyim ben; o kadar vicdansız mı sandın beni?

Hoca, maksudım o değil hanım demiş, galiba ecelim yaklaştı; Az-râil gelirse belki sana gönül verir, beni bırakır, seni alır.

★

38. Hoca, bir gün vaaz ederken ey cemâat demiş, Tanrıya şükredin ki deveye kanad vermedi, yoksa damlarınız çoktan başınıza göçmüştü.

★

39. Hoca, bir Ramazan, kendi kendisine der ki: Ayın kaç diye soranlar olur, ben de bilemem. İyisi mi her gün çömleğe bir taş atayım da soran olursa taşları sayar, cevap veririm.

Gerçekten de bir çömlek peydahlar, her gün bir taş atmaya başlar. Bunu duyan muzibin biri, bir gün gider, çömleğe bir ayuç taş boşaltır. Tam o sıralarda birisi, Hoca'ya, bugün ayın kaç der. Hoca, dur, gideyim, çömleğe bakayım der. Evine gider, çömlekteki taşları sayar. Bakar ki taşlar, tam yüzyirmi tane. Ay, bu kadar uzun olmaz der, gelir, soran adama der ki: Bugün ayın kırkbeşi. Adamcağız şaşırır, a Hocam der, hiç ay kırkbeş gün olur mu?

Hoca, sen gene bana şükret der, çömlek hesabına baksaydık bugün ayın yüzyirmisiydi.

★

40. Bir Ramazan ayında birisi, Hoca'ya sorar:

— Bugün ayın üçü mü, dördü mü?

Hoca cevap verir:

— Vallahi bilmem, bugünlerde ay alıp sattığım yok.

★

41. Hoca, iki hark soğan ekmiş, şu hark demiş, Tanrının, yetişirse Tanrı rızâsı için yoksullara vereceğim; bu da benim.

Soğanlar yeşermiş, yetişmiş. Hoca bir gün eline bir somun alıp bahçeye çıkmış. Bakmış ki Tanrıya ayırdığı soğanlar pek güzel, iri, yemyeşil. Kendininkiler cılız mı cılız. Sağına-soluna bakınmış, kimsecikler yok. Hemen bir saldırmış, Tanrının harkından iki soğan çıkarmış. Topuzunu toprağını silerken birdenbire bir gök gürlemiş ki, Hoca'nın ödü patlamış. Hemen soğanları harka atıp başını göğe dikerek gürleme-gürleme demiş, topu-topu iki soğan aldık, ne oldu yâni?

★

42. Hoca'nın güzelim bir kuzusu varmış. Hoca, onu pek sever, o da onu eğlendirmiş. Dostları, Hoca derler, bugün-yarın kıyâmet kopacak. Ne yapacaksın bu kuzuyu? Gel, şunu kesip kebab edelim, yeyip içelim, hiç olmazsa karnımızda olsun. Hoca aldırmaz. Fakat o kadar ısrar ederler ki dayanamaz, kuzuyu kestirir, bir seyir yerine giderler. Kuzu kızartılır, yenilir-içilir. Derken arkadaşları soyunurlar, kimisi güreşe koyulur, kimisi derede yıkanmaya gider.

Herkes, kendi âlemindeyken Hoca, dostlarının elbiselerini toplar, kuzunun kızardığı ateşe atar, güzelce yakar.

Bir müddet sonra dostlar gelip elbiselerini ararlar, derken yandı-
ğını anlayıp ne yaptın a Hoca derler. Hoca, hiç istifini bozmadan der ki:
— Ne yapacaksınız elbiseyi, bugün-yarın kıyâmet kopacak.

★

43. Muzibin biri, Hoca'ya demiş ki: Hoca, eşeğin kadı oldu. Hoca, hiç istifini bozmadan, tevekkeli değil demiş, umuyordum ben zâ-
ten; vaaz ederken kulaklarını diker, öyle bir dinlerdi ki beni.

★

44. Hoca'ya, «İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn» un mânasını sor-
muşlar. Vallahi demiş, pek bilmiyorum amma düğünde, dernekte okun-
maz bu âyet, bunu iyi biliyorum yalnız (7).

★

45. Hoca'nın küçücük bir ahır, bir de sevgili eşeği varmış. Bir
yandan eşeği rahatsız etmemek için, bir yandan da yoksulluk yüzün-
den inek alamamış. Karısı yalvarmış, ne olurdu efendi demiş, bir inek
alsan da sütünü içsek.

Hoca karısını kıramamış, bir inek almış. Fakat bakmış ki eşek ya-
tarsa inek ayakta kalıyor, inek yatarsa eşek. Yârabbi demiş, şu ineğin
canını al da eşeciğim rahata kavuşsun.

Bu sıralarda bir gün sabahleyin ahıra giden Hoca bir de ne gör-
sün? Sevgili eşeği nalları dikmiş, yatıyor.

Pek müteessir olan Hoca, Yârabbi demiş, darılma, bunca yıllık Tan-
rısın amma hâlâ eşekle ineği ayırd edemiyorsun.

★

46. Şeyyad Hamza, bir gün Hoca'ya der ki: Behey Hoca, işin gü-
cün maskaralıktan ibâret, âlemde hünerin hep bu mu?

Hoca, ere bir hüner yeter der, senin nen var? Şeyyad der ki: Be-
nim sözlerim çok, olgunluğuma son yok. Her gece bu âlemden geçer,
göklerin tâ sonunadek uçarım, dünyaya yukardan bakarım, yerde, gök-
te ne varsa görürüm.

Hoca, o sıralarda der, hiç eline samur gibi yumuşak bir şey do-
kunur mu? Şeyyad, ben Hoca'yı tasdik edeyim de der, o da beni tas-

(7) Birisi ölünce, ölüm duyulunca okunan âyet.

dik etsin, gerçekten de efendi, ne de bildin ya, dokunur deyince Hoca, işte o eline dokunan yumuşak şey, benim t..... dır der (8).

★

47. Hoca, bir gün pek acıkmış, parası da yokmuş. Halini anlıyan biri, Hocam demiş, sıkılma, şu gökleri direksiz tutan Tanrı, seni aç mı kor? Hoca, adama kızgın-kızgın bakıp demiş ki:

— Ne söylersin be adam? Keşke gökleri bin direkli yaratsaydı da tek bana günde bir övün yemek verseydi (9).

★

48. Bir aralık silâh taşımak, yasak edilmiş. Hoca, yanında çift kulaklı koca bir yatağan taşımış. Subaşı, farkına varıp Hoca'yı çevirmiş, yatağanı göstererek bu ne demiş, silâh yasağından haberin yok mu?

Hoca, bu silâh değil demiş, kitaplarda bâzı yanlışlar oluyor, bununla onları kazıyorum.

Subaşı, bu kadar kocaman bıçakla yanlış mı kazınır deyince Hoca, öyle büyük yanlışlar var ki demiş, bu bile küçük geliyor.

★

49. Hoca, birkaç bildircin almış, güzel bir pilâv yapmış, bildircinleri de kızartıp üstüne koymuş. Dostlarına bir ziyafet çekecekmış. Muzibin biri, bildircinleri gizlice almış, pilâv lengerinin üstüne canlı birkaç bildircin koymuş. Lenger, sofraya gelince Hoca, buyurun diye kapağını açmış, bildircinler uçup gitmişler. Hoca, Yârabbî demiş, hadi bildircinlere can verip sevindirdin, fakat benim yağım, tuzum, bibेरim, odunum ne olacak, onları kimden alacağım?

(8) Lâtâif-i Lâmiî, 18 a.

(9) Aynı kitapta bir meczûba atfen, 18 b-19 a.

SOSYAL HAYATLA İLGİLİ FIKRALAR

50. Hoca'ya, rüyasında dokuz akçe vermişler, on olmazsa almam derken uyanmış. Avucunu açıp bakmış ki bom-boş. Hemen gözlerini yumup avucunu açmış, râzıyım demiş, dokuz olsun, tek verin.

★

51. Hoca, bir gün bir bahçeye girmiş, eline ne geçtiyse koparıp yanındaki çuvala doldurmuş başlanmış. Bu sırada bahçıvan çıka-gelmiş, aralarında şu sözler geçmiştir:

- Ne arıyorsun burda?
- Sabahki fırtına beni buraya attı.
- Peki, bunları kim kopardı?
- Tutunayım diye neye elimi attıysam elimde kaldı.
- Ya bunları, bu çuvala kim doldurdu?
- İşte ben de onu düşünüyordum ya, gel de beraber düşünelim.

★

52. Hoca, bir gün bir ırmak kıyısında otururken ön tane kör gelir. İçlerinden biri, Hoca'ya, adam başına bir pul verelim de der, birer-birer bizi sırtına bindir, karşıya geçir. Hoca, râzı olur. Körleri geçirmeye başlar. Fakat bir tânesini geçirirken ayağı sürçer, kör, sırtından düşer, tutunup kurtulayım derken derenin gölleşmiş yerine kayar, zavallıyı dere, sürüp götürmeye başlar. Kör, imdat, gidiyorum diye bağırmağa koyulunca derenin iki yanındaki körlere de feryadı koparırlar. Hoca, derenin götürdüğü körü kurtarmaya çalışır, beceremez. Bir o yandaki, bir öbür yandaki körlere bakar, çaresiz kalıp o da bağırır:

— Ne gürültü ediyorsunuz be adamlar? Vazgeçtim hakkımdan, bir pul eskik verin (10).

★

(10) Lâtâif-i Lâmiî'de, Merzifonlu Horasânî Dede'ye atfen. 19 b.

53. Hoca, Konya'ya gidip bir helvacı dükkânına girer, doğruca helva lengerinin önüne gidip yemeye başlar. Helvacı, be adam der, parasız-pulsuz, teklifsiz-dâvetsiz ne diye lengeri süpürüyorsun?

Hoca, hiç aldırılmaz, yemeye bakar. Helvacı, çaresiz kalır, Hoca'yı rastgele yumruk-sille dövmeye koyulur. Hoca, başını çekerek, gözünü kırparak hem yemeye devam eder, hem de der ki:

— Ne iyi adam bu Konyalılar, insana, döve-döve helva yediriyorlar.

★

54. Hoca, bir zamanlar, yumurtanın dokuzunu bir akçeye alır, onunu, bir akçeye satarmış. A Hocam demişler, bu ne biçim ticaret? Hoca, maksat ticaret değil demiş, dostlar alış-verişte görsün.

★

55. Hoca'yı, bir ziyafete çağırırlar. Eski elbisesiyle gider, kimse aldırış etmez. Hoca, bir kolayını bulup evine koşar, ağır bir kürkü varmış, onu giyip gider. Hoca'yı pek ağırlarla, baş köşeye geçirirler. Yemek zamanı gelince sofraya buyur ederler. Hoca, yemek gelince kürkünün yakasını yemek kabına uzatıp buyur kürküm der. Bu işin hikmetini soranlara, gördüğü ikramı anlatır ve mâdemki der, ikram kürke, yemeği de o yesin.

★

56. Hoca, bir gün, komşusundan bir kazan ister. İşini bitirdikten sonra kazanın içine bir tencere koyup komşusuna götürür. Komşu, tencereyi görünce, Hoca, bu ne der. Hoca, kazan gebeymiş komşu der, doğurdu. Adam, pekâlâ der, kazanı, tencereyle beraber alır.

Bir zaman sonra Hoca, kazanı gene ister. Fakat bu sefer, geri vermez. Bir hayli gün geçer, komşusu, Hoca'nın evine gidip kazanı ister. Hoca, müteessir bir sûrette ah komşum der, başın sağ olsun, kazan sizlere ömür. Komşu, a hocam der, hiç kazan ölür mü? Hoca, komşucuğum der, doğurduğuna inandın da öldüğüne inanmıyor musun?

★

57. Hoca'nın karnı pek acıkmış. Sofradaki çorbaya kaşığı daldırıp hemen ağzına almış, yutmuş. Fakat çorba çok sıcakmış. Ağzı, boğazı müthiş bir surette yanan Hoca, hemen sokağa fırlamış, bağırıp kaçmaya başlamış:

— Savulun dostlar, karnımda yangın var.

★

58. Hoca'nın evinde yiyecek adına bir şey kalmamış. Kuru ekmeğini alıp göle koşmuş. Gölde, ördekler yüzüp duruyormuş. Hoca da ekmeğini suya banıp yemeye başlamış. Hoca'yı gören birisi, ne yapıyorsun demiş. Hoca demiş ki: Ördek çorbası yiyorum (11).

★

59. Hoca bir gün yanına birkaç karpuz alıp odun kesmiye, dağa gitmiş. Susayınca karpuzun birini kesmiş, bakmış ki tatsız, yere atmış. Bir tanesini daha kesmiş. O da tatsızmış, onu da atmış. Hâsılı tatlısını yemiş, tatsızını atmış. Yere atmakla da kanmamış, üstlerine işemiş.

Bir müddet daha odun kesip terlemiş, yorulmuş, susamış. Bu sefer, buna değmiş, buna değmemiş diye birer birer, attığı karpuzların hepsini de yemiş.

★

60. Bir kıtlık zamanında Hoca, bir köye gider. Bakar ki herkes börekler, baklavalara yapmış, yiyip içmede. Hoca, burası ne bolluk yermiş, el-âlem açlıktan kırılıyor der. Be adam derler, sen gününü bilmez misin? Bugün bayram. Onun için halk, varını-yoğunu harca yapıp yemede, içmede. Hoca, bu sözü duyunca ah der, keşke her gün bayram olsa da halk sıkıntı çekmese.

★

61. Bir gün Hoca, sarığını sarar, bozar, yine sarar, bozar. Fakat bir türlü ucunu arkaya getiremez. Fena halde canı sıkılır. Sarığı, pazara götürüp mezada verir. Adamın biri, pey sürmiye başlar, üstünde kalır. Parayı verip alacağı sırada Hoca dayanamaz, adamın yanına gidip kulağına fısıldar:

— Fazla pey sürüp alma kardeş, bu sarığın ucu, bir türlü arkaya gelmez.

★

62. Hoca dağda odun keserken eşeğini kurt yer. Hoca gelirken kurt kaçmaya, beri taraftan da bir başka adam, bire koş, kurt kaçıyor diye bağırmaya başlar. Hoca, nâfile bağıрма be kardeş der, öyle de öyle eşek gitmiş, bâri tok kurt, yokuş yukarı zahmet çekmesin.

★

(11) Lâtâif-i Lâmiî, bir meczûba atferi, 20 a.

63. Hoca, eŖeęini satmak için pazara götürürken bakar ki kuyruğu çamurlanmış. Arayıp su bulamaz, çakısını çıkarıp kuyruğunu keser, heğbesine kor. Pazarda biri, eŖeęe müşteri olur. Fakat kuyruksuz olduğunu görünce almak istemez. Hoca, sen pazarlığa bak der, kuyruk yabanda değil.

★

64. Hoca'ya bir köylü, tavşan getirir. Hoca da köylüyü, elinden geldiği kadar ağırlar, yedirir, içirir. Ertesi hafta köylü, gene gelir, hani der, geçen hafta size tavşan getirdiydim. Hoca, köylüyü konuklar, bir çorba içirir, karnını doyurur, getirdiğin tavşanın çorbası diye lâtife eder. Bir hafta sonra birkaç köylü gelir; onbeş gün önce sana tavşan getirenin köyündeniz derler. Hoca onları da ağırlar, konuklar, nesi varsa ortaya kor. Hafta başında birkaç köylü daha gelir. Bunları da konuklar, kimlersiniz diye sorar. Sana tavşan getiren köylünün komşusunun komşusuyuz derler. Hoca, önlerine bir tas duru su getirir. Köylüler, şaşırlılar, bu ne efendi derler. Hoca, tavşanın suyunun suyu der.

★

65. Hoca, bir gece yarısı, kapısının önünde bir gürültü duyar, dinler, anlar ki iki kişi kavga etmede. Karısı, yat a efendi, senin nene lâzım derse de dinlemez, gece serinliğinde üşümiyeyim diye sırtına yorganı alır, dur bakalım, işin aslı nedir diye sokağa çıkar. Yahu neye kavga ediyorsunuz demeye kalmaz, adamlardan biri, hocanın sırtından yorganı çekip alır, kaçmaya başlar. Öbürü de bir başka yana sıvışır. Hoca, baka-kalır. Koşup yakalıyamıyacağını anlar, titriyerek içeriye girer. Karısı sorar:

— Efendi, kavganın aslı neymiş?

Hoca cevap verir:

— Kavga, bizim yorgan üzerineymiş. Yorgan gitti, kavga bitti.

★

66. Bir gece, Hoca'nın karısı, damda bir ayak sesi duyar. Efendi der, kalk, hırsız galiba, eve girecek. Hoca, hiç umursamadan tınma karcığım der, girsin. Belki işe yarayacak bir şey bulur. Tek bulsun da elinden alması kolay.

★

67. Hoca, birkaç kere ciğer almış. Karısı çar-çur etmiş, akşamleyin Hoca'nın önüne gene hamur mancası koymuş. Hoca, dayanama-

miş, a karı demiş, kaç keredir ciğer alıyorum, yemek kısmet olmuyor. Ne oluyor getirdiğim ciğer?

Karısı, sorma efendi demiş, hep kedi kapıyor. Bu sözü duyan Hoca, hemen kalkmış, musandıradada duran baltayı sandığa koymuş, kilitlemiş, anahtarı cebine atmış. Karısı, ne yapıyorsun efendi demiş, kimden saklıyorsun baltayı? Hoca, kediden demiş. Karısı, ayol, kedi baltayı ne yapsın deyince Hoca, ilâhi karı demiş, iki akçelik ciğeri kapan, kırk akçelik baltayı kapmaz mı?

★

68. Hoca bir gün karısıyla, göl başında çamaşır yıkamaya gitmiş. Çamaşırını yıyıp işe başlayacakları sırada bir kara kuzgun gelip sabunu kapmış, havalanmış. Karısı, yetiş efendi, sabunu kuzgun kaptı diye fer-yâdı basmış. Hoca, bir şey yapmaya imkân olmadığını anlayıp telâşlanma karıcığım demiş, baksana, sim-siyah üstü-başı, o bizden kirli, var-sın temizlensin.

★

69. Hoca'nın eşeği susamış, yolda gölü görünce dayanamamış, koşmuş. Fakat vardığı yer, sarp, uçurum bir yermiş. Nerdeyse eşek, o sarp yerden göle düşecekmış. O sırada bir kurbağa, birden sıçrayınca eşek ürküp geri çekilmiş. Hoca, buna pek sevinmiş.

Âferin su kuşu,
Hoş ettin bu işi,
Ürküttün eşeği,
Sevindirdin dervişi

demiş ve cebinden birkaç akçe çıkarıp göle atmış, hadi su kuşları demiş, alın şu paraları da tatlıca helvaya verin, yeyin.

★

70. Hoca, eşeğine binip başına giderken sıkışır, cübbesini, eşeğin üstüne atar, bir siper yere gidip hâcetini def'eder. Gelince bir de bakar ki, eşeğin üstündeki cübbenin yerinde yellere esiyor. Hemen eşeğin semerini çözüp sırtına vurur, getir cübbemi, al semerini der.

★

71. Hoca'nın kızı, bir gün mutfağa girer. Bir de ne görsün? Babası, koca küpün ardına geçmiş, yatıyor. Efendi baba, bu ne hal, ne

yapıyorsun burda der. Hoca, ne yapayım a kızım der, bâri gurbet elerde öleyim de şu ananın elinden kurtulayım dedim.

★

72. Hoca bir gün evine birkaç kişi çağırır. Beraberce eve giderler. Karıcığım der, birkaç konuk çağırdım, bir çorba pişir de ağırlıyalım. Karısı, a efendi der, bilmiyor musun? Evde ne od var, ne ocak; ne yapacağız şimdi?

Hoca, telâşlanma karı der, ver bana çorba tasını. Tası eline alıp konukların yanına gider, der ki:

— Ağalar, ayıplamayın. Evde yağ, pirinç, odun olsaydı çorba pişirecektik, şu tasla size sunacaktık.

★

73. Hoca, birisinin bahçesine girip zerdali ağacına çıkar. Olmuş zerdalileri, birer birer yerken bahçe sahibi gelir. Hoca'ya, orda ne işin var der. Hoca, bülbülüm der, ötüyorum. Adam; peki, öt öyleyse de dinliyelim der. Hoca, bülbül gibi ötmeye başlar; fakat tabîî gayet kötü, çirkin ve berbat. Adam, Hoca der, bu ne biçim ötüş? Hoca cevap verir:

— Acemi bülbül bu kadar öter.

★

74. Hoca dağda odun kesmiş, eşeğine yüklemiş. Baltayla abasını da semerinin üstüne koyup ben demiş, dağ yolundan kestirme gideceğim, sen düz yoldan gel.

Eşeği yalnız bırakıp kendi yola düzülmüş. Eve gelince bakmış ki eşek gelmemiş. Kestirme yoldan geldim ya, bak, o hâlâ gelememiş demiş: Fakat akşam olmaya yaklaşmış, eşek hâlâ meydanda yok. Gideyim, bakayım demiş, yolu mu kaybetti yoksa.

Gide-gide eşeği bıraktığı yere gelmiş. Bakmış ki eşek, otlayıp duruyor, fakat semerin üstünde ne bâlta var, ne aba. Hemen semeri çözüp sırtına almış, eğilip eşeğin kulağına demiş ki:

— Sen hâlâ koyduğum yerde otluyorsun; baltayla abayı getir de semerini al.

★

75. Hoca'nın evine hırsız girmiş. Hoca, yüke saklanmış. Adamcağız, evin içini, dışını aramış, çalacak işe yarar bir şey bulamamış. Bu sırada acaba burda bir şey var mı diye yükü açmış. Bakmış ki içerde

Hoca, dim-dik durmada. Birden şaşırıp yüreği çarparak â demiş, sen burda mısın?

Hoca, evet demiş, çalacak bir şey bulamayacağını biliyorum da utancımдан saklandım senden.

★

76. Hoca çift sürerken kayış kopmuş. Bağlıyacak bir şey bulamamış, sarığını çözüp birkaç kat etmiş, bağlamış. Fakat öküz zorlayınca, tülbent ne kadar dayanacak, yırtılıvermiş. Hoca, hele bak demiş, kayış neler çekiyormuş.

★

77. Hoca, bir bostana girip kavun koparıırken bekçi görmüş, ne yapıyorsun orda diye bağırmış. Hoca, abdestimi bozuyorum demiş. Bekçi gelip hani pisliğin demiş. Hoca, orda duran manda tezeğini göstermiş. Bekçi, bu manda tezeği demiş. Hoca, be adam demiş, sen bıraktın mı ki adam gibi tersliyeyim.

★

78. Hoca, bir gece yarısı, ayak sesleri ve fısıltılar duymuş. Kulak verip dinlemiş. Birisi diyormuş ki: Hoca'nın evine girip kendisini öldürelim, oğlağını kesip yiyelim, karısını kaçıralım, malını da çalalım. Bu sözü duyan Hoca, bir-iki kere öksürmüş, adamlar kaçmışlar.

Karısı, efendi demiş, galiba korkundan öksürdün. Hoca, sana ne var ki edmiş, çekeceği benimle oğlağa sor.

★

79. Hoca, evini tamir ettirirken dülgere demiş ki: Döşeme tahtalarını tavana çak, tavan tahtalarını döşemeye. Dülger, sebebini sormuş. Hoca demiş ki: Yakında evleneceğim. İnsan evlenince evin altı üstüne gelir derler, bâri şu tamirde iki masrafı bir edeyim.

★

80. Hocaya sormuşlar:

— Hocam, hiçbir şey icad ettin mi?

Ettim, demiş, amma ben de beğenmedim. Neyi demişler, karla ekmek yemeyi demiş.

★

81. Hoca'dan bir dostu, vâdeyle ödünç para istemiş. Hoca, para veremem, çünkü yok demiş, fakat istediğini kadar vâde vereyim.

★

82. Hoca, bir köye konuk olmuş. Birkaç gün sonra heğbesi kaybolmuş. Köy ağalarına, bana bakın demiş, heğbemi bulursanız bulun, yoksa ben yapacağımı bilirim. Ağaları bir telâştır almış, köylüleri sıkıştırmışlar, nihayet heğbe bulunmuş.

Ağalardan biri merak edip Hocam demiş, heğbe bulunmasaydı ne yapacaktın bize?

Hoca cevap vermiş:

— Size yapacağım bir şey yoktu. Evde eski bir kilim vardı, onu bozup heğbe yapacaktım.

★

83. Hoca merkebinin pazara götürüp tellâla vermiş. Bir müşteri çıkmış, eşeğin dişine bakmak istemiş. Eşek, adamcağızı ısırılmış. Bir başkası müşteri olmuş, kuyruğunu kaldırmak istemiş, bir çiftede adamı yeré sermiş eşek. Tellâl bakmış ki kimseyi yanına yaklaştırmıyor. Hoca demiş, bu merkep sakar, kimse almaz bunu, al götür.

Hoca, zâten ben de demiş, satmaya getirmedim onu, herkes görsün de benim neler çektiğimi anlasın diye getirdim.

★

84. Hoca'nın canı ciğer istemiş. Birkaç kuruşu varmış, vermiş, almış ciğeri. Eve giderken dostlarından birine rastlamış. Hocam demiş o adam, ciğeri nasıl pişireceksin? Hoca, bilmem demiş. Dostu, bir çeşit ciğer yahnısı tarif etmiş. Hoca demiş ki: Bu uzun sürdü, aklımda kalmaz, bir kâğıt parçasına yazıver. Adam yazmış.

Hoca, bir elinde ciğer, bir elinde pişirme târifesi, dalgın-dalgın giderken bir çaylak, süzülüp inmiş, ciğeri kapıp havalanmış.

Hoca, bir müddet koşmuş, bakmış ki koşmakla gökteki kuşu tutmaya imkân yok. Elindeki târifeyi havaya doğru sallayıp çaylağa bağırılmış:

— Nafîle, ağız tadiyle yiyemiyecaksin, pusula bende.

★

85. Hoca, merkebinin kaybetmiş, hem arar, hem türkü söylemiş. Görenler, hayrola demişler, ne aypıyorsun Hoca? Eşeğim kayboldu da demiş, onu arıyorum. Peki ama demişler, bu ne biçim eşek arayış? Ho-

ca, bir umudum, şu dağın ardında demiş, orda da bulamazsam seyredin feryâdı bende.

★

86. Hoca merkebinin kaybetmiş. Hem arar, hem şükredermiş. Arıyorsun, iyi demişler, fakat neden şükrediyorsun? Nasıl şükretmiyeyim demiş, ya üstünde ben de olsaydım da beraber yitseydim (12).

★

87. Hoca merkebinin kaybetmiş. Çarşıda, pazarda, bulana yularıyla, semeriyle müjde olarak vereceğim diye bağırmış. Birisi demiş ki: Hoca, mâdemki vereceksin, ne diye bulmak istersin? Hoca, bire câhil demiş, bulma zevkini tatmıyayım mı?

★

88. Hoca, namaz kıldırıp vaaz vermek ve birkaç para elde etmek için üç günlük bir köye gitmiş, bir ağanın evine konuk olmuş. Ağa, Hoca'ya bir şey okutmuş, sonra aynı şeyi kendisi okumuş. Hoca'ya bir satır yazı yazdırmış, altına aynı yazıyı kendisi de yazmış. Sonra da demiş ki:

— Gördün ya, sen okudun, ben de okudum. Sen yazdın, ben de yazdım. Sana ne hâcet, aramızda ne fark var?

Hoca, dur demiş, aramızda büyük bir fark var: Ben üç günlük yolu, yarı aç yaya geldim, sense burda rahat huzûr içinde yan geliyorsun.

★

89. Hoca bir gün hamama gider. Hamamcılar, üstünü başını yırtık pırtık görüp eski bir peştemal verirler. Hoca yıkanıp arandıktan sonra giyinir, çıkarken hamamcının tuttuğu aynaya on akçe kor. O zaman, çok bir para olan on akçeyi gören hamamcılar, şaşırırlar, izzetle, ikramla Hoca'yı yolcu ederler.

Ertesi hafta, Hoca gene aynı hamama gider. Hamamcılar, hürmetle karşılarlar, sırmalı havlular verirler, çıkarken koltuğuna girerler, ayağına soğuk sular dökerler. Hoca, giyinip giderken aynaya bir akçe kor. Hamamcılar, şaşırınca der ki:

— Bu haftaki yıkanmanın parasını geçen hafta vermiştim; bu, geçen haftanın parası.

★

(12) Lâtâif-i Lâmiî, bir meczûba atfen, 18 b.

90. Hoca'yı iftara çağırılmışlar. Vakit yazmış. Çorba yerine ortaya bir buzlu hoşaf gelmiş. Fakat muzib ev sahibi, herkesin önüne küçücük birer kaşık koydurmuş, kendi önüneyse büyük bir kepçe. Herkes, küçük kaşıklarla içmeye çalışırken ev sahibi, kepçeyi doldurup çeker, sonra da, oooh, öldüm dermiş.

Hoca dayanamamış, efendi hazretleri demiş, şu kepçeyi lûtfetmeniz de elden ele bir kere döndürsek, hepimiz de efendimiz gibi birer kere ölsek (13).

★

91. Hoca bir gün çarşıda gezerken bakmış ki bir kılıç mezada konmuş, tellâl bağıyor:

— Düşmana sallandı mı üç arşın uzar.

Bu övüşe kapılanlar, arttırmaya başlarlar. Kılıç üç bin kuruşa satılır. Hoca, ertesi günü, mangal maşasını alıp çarşıya koşar, üç bin kuruşa diye bağırmıya başlar. Merak edenler, maşaya bakarlar, evirirler, çevirirler, görürler ki âdi bir mangal maşası. Hoca derler, bunun ne meziyeti var ki üç bin kuruş istiyorsun?

Hoca der ki:

— Dünkü kılıç üç arşın uzuyordu ya, bizim karı bana kızdı da bu maşayla üstüme saldırdı mı Tanrı şahit, beş arşın uzar.

★

92. Hoca, bir hamala yük verir, yolda giderlerken hamal sırta kadem basar. Hoca arar, tarar, hamalı bulamaz. Tesâdüf, on gün sonra:

(13) Veli Efendizâde'ye de atfedilir.

hamala rastlar, bakar ki sırtında da bir yük var, hemen sıvışır. Sonra dan Hoca'yı görenler derler ki: Hamalı bulmuşsun, ne diye yükünü istemedin de kaçtın?

Bırakın Allah aşkına der, ben yükten vazgeçtim, ya on gündür senin yükünü taşıyorum, ver on günlük paramı deseydi ne yapardım?

★

93. Hoca, körükle ateş yaktıktan sonra körüğün ağzını tıkayıp yerine asmış. Neden ağzını tıkadın diyenlere, içinde o kadar hava var demiş, zâyî mi edeyim? Ben israftan hoşlanmam.

★

94. Hoca'nın karısı ölmüş. Birkaç gün kederlendikten sonra bu yası unuttu vermiş. Bir müddet sonra eşeği ölmüş, günlerce ağlamış, yaslanmış, aylar geçmiş, yüzü gülmemiş.

Hoca demişler, karın öldü, üç gün içinde unuttun. Aylar oldu, hâlâ eşeğini anıyorsun, yüzün gülmüyor.

Nasıl anmıyayım, nasıl yüzüm gülsün demiş, karım ölünce herkes geldi, ne yapalım Hoca, Tanrının emri bu, sana daha gencini, daha iyisini alırız dedi. Fakat eşek ölünce yerine kötüsünü alırız bile diyen yok.

★

95. Hasisin biri, Hoca'ya, demek Hocam der, parayı sen de seviyorsun, fakat neden? Hoca, hemen cevap verir:

— Adamı, senin gibilere muhtac etmez de ondan.

★

96. Bir dostu, Hoca'yı yalancı şahitliğe götürür. Dâvâcı, dâvâ ettiği adamdan buğday istiyormuş. Kadı, Hoca'ya, bu adamın buğdayını verdi mi, alacağı var mı, siz ne dersiniz diye sormuş. Hoca, arpayı tamamıyla verdi, bir tane bile alacağı yok demiş. Kadı, söze dikkat etmeden hükmü vermiş.

Mahkemeden çıktıkları vakit Hoca'yı şahitliğe götüreren, yanıldın, buğday diyecekken arpa dedin, iyi ki kadı dikkat etmedi demiş. Hoca demiş ki:

— İşin aslı yalan olduktan sonra ha arpa olmuş, ha buğday.

★

97. Hoca bir gün pazarda küçücük bir kuşun tam on iki altına satıldığını görür. Demek ki der, uçar hayvanlar bugünlerde para ediyor. Bu kuş, on iki altın ederse bizim baba hindi, yüz altın eder. Doğru eve koşar, baba hindiyi koltukladığı gibi pazara gider, tellâla verir. Pey sürülmeye başlar, oniki akçede dayanır kalır. Hoca, tellâla, bu ne biçim iş der, daha demincek, küçücük bir kuş, oniki altına satıldı. Bu, ona göre otuz kırk misli büyük. Tellâl der ki:

— Hocam, o düdü kuşudur, hüneri var, konuşur.

Hoca, hiç bozulmadan hemen şu sözü söyler:

— O konuşursa bu da düşünür.

★

98. Sivrihisar kadısı, içkiye düşkünmüş. Bir gün, bağında içmiş, kavuğunu, binişini bir yana atıp sızmış. Hoca, talebesi İmad'la gezerken kadıyı görmüş. Binişini alıp giymiş. Kadı, ayılınca adamlarına amanın demiş, göz-kulak olun da binişimi kimde görürseniz yakalayıp getirin. O gün, binişi, Hoca'nın üstünde görmüşler, tutup kadının yanına götürmüşler. Kadı, bu biniş senin mi demiş. Hoca, hayır demiş, dün, talebemle gezmiye çıkmıştık. Bağda bir bilgin gördüm, sarhoş olup sızmış. Kavuğu bir yanda, binişi bir yanda. Hırsızlar çalmasını diye binişini sırtıma giydim. Şimdi arıyorum amma o bilgin sarhoşu bulamıyorum. Siz bulun, gösterin, ben vereyim.

Bu sözü duyan kadı, kim bilir demiş, hangi edepsizdir; sen güle güle giymene bak Hocam.

★

99. Hoca, bir kış pek züğürtlemiş. Damındaki sandıkta da arpa azalmış. Hele demiş, şu eşeğin tayını biraz kısayım, o da benim gibi riyâzata alışsın.

Bu kararı verdikten sonra her gün, eşeğin arpasını biraz azaltmaya başlamış. Eşeğin neşesi kaçmış, kulakları düşmüş, pis-pis düşünür olmuş. Derken, arpayı, üç günde bir avuca indirmiş. Bir gün ahıra gidince bir de bakmış ki zavallı eşek, nalları dikmiş, öbür dünyayı boylamış. Hoca, bunu görünce, çok yazık oldu demiş, tam riyâzata alışmıştı, ömrü vefâ etmedi.

★

100. Hoca, kapısının önüne bir ağaç dikmiş, dibine de işeyip görüp göreceğin rahmet, bundan ibâret demiş.

★

101. Hoca'nın tavuğu kaybolmuş. Bir siyah bez bulmuş, parça parça kesmiş, her parçayı delip bir pilicin boynuna takmış. Bunları görenler, Hoca demişler, bu ne? Analarının demiş, yasını tutuyorlar.

★

102. Hoca çift sürerken, bir kaplumbağa bulmuş, bir iple kuşağına bağlamış, işine koyulmuş. Kaplumbağa, çabalamaya başlayınca, a oğul demiş, ne telâşlanıyorsun? Fena mı, sen de çiftçilik öğreniyorsun.

★

103. Hoca, eşeğine iki küfe üzüm yüklemiş, evine götürüyormuş. Şehre girince çocuklar, başına üşüşüp Hoca demişler, bize birer salkım üzüm ver. Hoca, çocukların çokluğunu görünce her birerine üçer beşer üzüm vermiş. Hoca demişler, bu kadar az verilir mi? Hoca demiş ki:

— Çocuklar, küfelerdeki üzümün tadı, bir tanesinin tadının aynı. Az yemekle çok yemek arasında bir fark yok ki.

★

104. Hoca, rüzgârlı bir havada, deveye binmiş; hem gidermiş, hem de şekerli bulgur unu yemeye çalışmış; fakat ağzına atarken yel alıp götürmüştü. Rastladığı birisi, ne yiyorsun Hocam demiş. Hoca, hava böyle giderse yel demiş.

★

105. Hoca, Aşkehir gölü kıyısında balık tutuyormuş. Beş on balık tuttuktan sonra canı sıkılır, gitmek ister. Fakat Hoca meşgulken, tuttuğu balıkları koyduğu sepete, çocuklar yanaşır, birer-birer çalarlar. Hoca sepeti alınca bakar ki içinde tek bir balık bile yok. Kaldırıp göle fırlatır ve işte görüyorsun ya der, boş geldim, boş gidiyorum, nâfile minnete ne hâcet, al, bu da benden sana caba.

★

106. Hoca'ya birisi, kapalı bir kutu verir, ben gelinceye kadar bunu sakla der, gider. Adam, birkaç gün gelmez. Hoca, acaba bıraktığı kutuda ne var diye meraka düşer. Açar, bakar ki âlâ süzme bal. Bir parmak alır, hoşuna gider. Bir parmak daha alır, derken ağzı kızı-

şır, bir parmak daha alır. Bir parmak, bir parmak daha derken kutu biter. Kapağını kapar, bir tarafa kor. Bir zaman sonra kutuyu veren gelir, emânetini ister. Hoca hiç aldırış etmeden kutuyu verir. Adam, kutuyu hafif bulup kapağını açar, bir de ne görsün? Kutuda bir parmak bile bal yok. Hoca der, hani bu kutudaki bal? Hoca, onu der, ne sen sor, ne ben söyleyeyim.

★

107. Birisi, Hoca'nın şöhretini duymuş; uzak bir yerden kalkmış. Akşehir'e gelmiş. Şehrin dış mahallelerinden birinde, eğrilmiş bir duvara omuzunu dayamış bir adam görmüş. Selâm vermiş, Hoca'yı sormuş. Adam, onun evini benden başka bilen yoktur; fakat bu duvar yıkılacak; payanda getirecekler. Duvar yıkılmasın diye omuz verdim, sen benim yerime gel; duvarı omuzla; ben gidip Hoca'yı sana bulayım demiş. Adamcağız, duvarı omuzlamış; öbür adam da çekmiş-gitmiş.

Duvara omuz veren beklemiş-beklemiş, gelen-giden yok. Ordan geçen pazarcılara seslenmiş; hâli anlatmış. Pazarcılar, şeklini-kılığını sormuşlar; anlatmış. Gülmiye başlamışlar; demişler ki:

— İşte oydu Hoca.

★

108. Eşeğinin yularını çalmışlar. Hayvanı kulağından tutup eve götürmüş. Birkaç gün sonra yularını, bir başka eşeğin başında görünce Allah Allah demiş, bu eşeğin başı bizim amma bedeni nasıl olmuş da değişmiş?

★

109. Hoca'nın iki karısı varmış. Bir gün ikisi de, beni mi çok seviyorsun, beni mi diye Hoca'yı sıkıştırmaya başlamışlar. Hoca, ikinizi de aynı derecede demişse de sonradan aldığı kadın, hayır demiş, meselâ Akşehir gölünde kayıkla gezerken kayık devrilse, ikimiz de göle düşsek önce hangimizi kurtarırın? Bu soru karşısında Hoca, eski karısına dönerek, sen biraz yüzme bilirsin değil mi demiş.

★

110. Hoca'nın iki karısı varmış. Hangimizi daha çok seviyorsun diye Hoca'yı sıkıştırmışlar. Hoca, ikisine de, ayrı ayrı birer mavi boncuk vermiş, sakın demiş, ortağına gösterme, söyleme, bu boncuk, seni daha çok sevdiğime alâmet. Bir gün, gene hangimizi daha çok sevi-

yorsun diye Hoca'yı sıkıştırmışlar. Hoca, gözlerini süzerek, mavi boncuk kimdeyse benim gönlüm onda demiş, ikisini de sevindirmiş.

★

111. Hoca'nın komşusu, bir gün telâşla gelip aman efendi demiş, karımla baldızım kavgaya tutuştular, birbirlerini yiyecekler, gel de şunları ayır, bir öğüt ver. Hoca, kavga, yaş üstüne mi? diye sormuş. Hayır deyince, hadi git komşucuğum, rahat et demiş, mâdemki yaş üstüne değil, onlar, sen buraya gelinciyedek barışmışlardır, şimdi görürsün, can-ciğer olmuşlar-gitmiş.

★

112. Hoca, Akşehir'den, memleketi olan Sivrihisar'a gitmiş. Karnı çok acıkmış. Çarşıdan geçerken bir fırından taze-taze, dumanı üstünde, burcu-burcu kokan ekmeklerin çıktığını görmüş. Gidip ekmekçiye, bu ekmekler senin mi? demiş. Ekmekçi evet deyince tekrarlamış:

— Doğru mu söylüyorsun, hepsi mi senin?

Ekmekçi evet demiş, hepsi benim.

Hoca gene sormuş:

— Ama doğru söyle ayağını öpüyüm, hepsi mi?

Hepsi yâhu demiş fırıncı. Hoca, peki demiş, öyleyse yesene, ne duruyorsun?

★

113. Hoca'nın canı, kaygana istermiş. Bir gün bir bakkala gidip bakkalbaşısı demiş, yumurtan var mı? Bakkal var demiş, hem de günlük. Hoca, peki demiş, yağın, balın da var mı? Bakkal var deyince Hoca demiş ki:

— Peki, ne diye kaygana yapıp yemezsin öyleyse?

★

114. Hoca, misafirlige gitmiş. Ev sahipleri, yemek yemişlermiş. Hoca'yı da yedi sanmışlar, yemek çıkarmamışlar. O da sıkılmış, bir şey söyleyememiş. Konuşulmuş, görüşülmüş, şerbetler içilmiş, Hoca'yı, öbür odaya götürüp yatağını göstermişler. Allah rahatlık versin deyip gitmişler. Hoca, aç karnına bir türlü uyuyamamış. Sağa dönmüş, sola dönmüş, imkânı yok. Kalkıp ev sahiplerinin odasına gitmiş, kapıyı vurmüş. Hayrola Hocam, ne var demişler. Hoca demiş ki:

— Efendim, pufla gibi bir yatak yapmışsınız, rahatım kaçtı, uyuyamadım. Bilirsiniz, biz fıkıralıktan yetişmiş adamlarız. Siz bana bir

kül pidesi verin de yarısını yatak, yarısını yorgan yapayım, mışıl mışıl uyuyayım.

★

115. Hoca'nın bakkala elli üç akçe borcu varmış. Uzun zaman, bir kolayını bulup verememiş. Hoca bir gün, birkaç eşi-dostuyla çarşıdan geçerken bakkal görüp dükkândan fırlamış, Hoca'nın karşısına geçip eliyle para işareti yapmaya başlamış, borcunu vermezsen seni ahbabının yanında rezil ederim demek istemiş. Hoca, görmezlikten gelerek başını başka tarafa döndürmüştü. Bakkal o yana geçmiş, gene aynı işareti yapmış. Herifin, bu hareketi boyuna yapması, Hoca'yı fena halde sinirlendirmiş, dostları da işi anlamışlar. Artık sabrı tükenen hoca, gel buraya diye hiddetle bakkalı çağırmış; bana bak demiş, benim sana ne kadar borcum var? Bakkal, elli üç akçe demiş. Hoca, peki demiş, yarın gel yirmisekiz akçesini al, öbür gün gel, yirmisini daha vereyim; etti mi kırksekiz, geriye ne aklır? Topu-topu beş akçe. Be hey zâlim adam, beş akçeceğiz için beni çarşıda, ele-güne karşı rezil temekten utanmaz mısın?

★

116. Konya kadısı, rüşvete pek düşkünmüş, hediyesiz hiçbir iş yapmazmış. Hoca'nın, kadıya bir işi düşmüş. Bir çömlek bal götürmüştü. Kadı, balı görünce Hoca'nın işini görmüş, ilâmı vermiş. Geceleyin, gene kendisine hediye edilen kaymakla balı yemek istemiş, fakat bir parmak alınca anlamış ki altı, koyu balçıkla dolu. Hemen Hoca'ya adam yollamış.

Gelen adam, Hocam demiş, kadı efendi seni çağırıyor. İlâmın bir yerinde bozukluk varmış, onu düzelterek.

Hoca, bu sözü duyunca demiş ki:

— Bozukluk ilâmda değil, bal çömleğinde.

★

117. Bayram gecesi karısı tatlı pişirmiş. Karı-koca, konuşa-gülüşe yemişler, birazı artmış, bunu da sabaha yeriz deyip kalkmışlar. Uykuları gelince de yatmışlar. Yatmışlar amma Hoca'yı bir türlü uyku tutmamış. Nihayet karısını dürtmüş, karı karı, kalk demiş, aklıma pek önemli bir şey geldi, durma, kalk. Karısı telâşla kalkıp ne var, hayrola deyince şu artan tatlıyı getir demiş. Karısı, tabağı getirince çok yanına demiş. Oturup tabağı bir güzel temizlemişler. Sonra hah demiş, haydi şimdi yatalım, uyuyalım. Hiç olmazsa karnımızda olsun.

★

118. Kaynanası, çamaşır yıkarken ırmağa düşmüş, ırmak, kadını alıp götürmüş. Hoca, kadıncağızın cesedini ararmış, fakat suyun aktığı tarafa doğru gitmez de başına doğru, tersine gidermiş. Görenler, a Hoca demişler, hiç yukarı doğru gider mi? Aşağılarda arasana. Siz onun demiş, ne aksi olduğunu bilmezsiniz, her işi terstir onun, ben bilirim huyunu.

★

119. Karısı doğururken Hoca mum tutuyormuş. Bir çocuk dünyaya gelmiş, çocuklar, ikizmiş, arkadan bir tânesi daha baş gösterince Hoca hemen, püf demiş, mumu söndürmüştü. Ebe kadın, aman Hoca demiş, ne yaptın? Ne yapayım demiş Hoca, mumu gören dışarıya fırlatılacak!

★

120. Hoca, pencereden sokağı seyrederken bir de bakar ki alacaklısı geliyor. Aman karıcığım der, şuna bir iyi cevap ver, bir şey bulup uydur, söyle de bir zaman daha başımız dertten kurtulsun. Alacaklı kapıyı çalınca karısı, başını örtüp yarı açar. Adam, parasını isteyince karısı der ki: Merak etme. İşin kolayını bulduk. Efendi şimdi evde değil amma dün akşam, bu borcu ne yapıp-yapıp vermeyi kararlaştırdık. Kapımızın önüne çalı dikeceğiz. Kasabanın davarı, sabah akşam bizim kapının önünden geçer. Baharın yağmurlar yağıp çalılar yeşerdi mi, tabii hayvanlar, çekinmeyi bilmezler, çalılara sürtünürler, çalılarda yünleri kalır. Onları toplıyacağız, eğireceğiz, bükeceğiz, iplik yapıp satacağız, kârından da senin borcunu ödiyeceğiz.

Alacaklı, bu sözleri duyunca öfkesi yatıştır, dayanamaz, kahkahayı basar. Hoca, adamın kahkahasını duyar-duymaz, karısının arkasından başını uzatıp der ki:

— Gidi köftehor seni. İşini sağlam kazığa bağladığını anladın da ne de gevrek-gevrek gülüyorsun.

★

121. Hoca, geçimden âciz kalmış, Konya hâkimine baş vurarak bir kadılık istemiş. Hâkim, her tarafta kadı var, boş kadılık yok demiş. Hoca, gölge kadısı yap beni. Halledilemiyen acayip dâvâları bana yollarsın der. Bu söz, hâkimin hoşuna gider. Hadi der, seni gölge kadısı yaptım, işte şu oda da, senin odan olsun.

Hoca, odasına gider, kurulur, önüne de bir çekmece ve yazı takımıyla kâğıtlar kor. Her gün zamanında vazifesine gelir, akşamleyin evine gider.

Günün birinde bir adam, bir başkasının yakasına yapışmış, hâkimin huzuruna çıkar. Der ki: Bu adam, odun kesiyordu, ben, her balta-yı vuruşunda bir kere hınk dedim. İşi bitince bu hınk deyip ona kuvvet vermeme karşılık hakkımı istedim, vermiyor.

Hâkim, bu saçma dâvâyı reddedip herifi kovmayı düşünürken ak-lına gölge kadısı gelir. Şu karşiki odada gölge kadısı vardır, bu çeşit dâvâlara o bakar, oraya gidiş der. Kendisi de kalkıp arkalarından gi-der, kapı yanından dâvâyı seyre koyulur.

İki hasım, Hoca'nın huzuruna girerler. Dâvâcı, dâvâsını anlatır. Hoca, doğru der, hakkın var. Öbürüne döner, ne diye vermiyorsun adamcağızın hakkını der. Adam, aman efendi hazretleri, hınk demeye para verilir mi der. Hoca, elbette verilir der. Yanındaki memura, tez bana bir akçe tahtası getir der. Memur, tahtayı getirir. Hoca, oduncu-dan, odun kesmeye karşılık aldığı paraları ister, alır, birer birer tahta-nın üstüne atıp sayar, sonra hepsini, oduncuya verir, hadi der, sen paralarını al. Öbürüne döner, sen de paraların sesini duydun ya, sesini al git.

★

122. Bir yoksul, nasılsa elde ettiği kuru arpa ekmeğini, bir aşçı dükkânına gidip tenceresinden çıkan dumana tutar, yumuşatır, yemiş. Ekmeği tamamiyle yedikten sonra aşçı, yoksulun yakasına yapışmış, ver dumanımın parasını demiş. Adamcağız, yahu, insaf et, duman da para ile satılır mı demişse de dinletememiş, mahkemelik olmuşlar, bun-lar da gölge kadısına yollanmış.

Hoca, dâvâyı dinledikten sonra cebinden iki akçe çıkarıp iki avu-cunun arasına kor, dâvâcıyı çağırıp iyi dinle dedikten sonra avuçlarını, herifin kulağına yaklaştırır, sallar, paralar da, avucunda şingir şingir sallanır. Herife, hadi der, al paranın sesini, git.

Aşçı, paranın sesi alınır mı deyince Hoca cevap verir:

— Yemeğin buğusunu satan, paranın sesini alır.

★

123. Bir gün, hâkimin yanına bir adam gelir, dâvâlısını da be-ber getirir. Der ki:

— Bu adam, odun yüklenmiş, gidiyordu. Sırtındaki denk çözüldü, odunlar yere düştü. Bana, şunları demet yapalım, denk edelim de sırtıma vuruver dedi. Ne vereceksin dedim, hiç dedi. Râzı oldum. De-met yaptık, bağladık, sırtına vurdum. Hiçimi ver dedim, vermedi.

Hâkim, bunları da yölg kadısına gönderir. Hoca, dâvâyı dinle-

dikten sonra doğru der, hiç vereceğini ikrar da etmiş, hakkındır. Fakat belki onda yoktu, olur ya.

Bu sözleri söyledikten sonra yerinden kalkar, dâvâ edene, oturduğu seccâdeyi göstererek şu seccâdeyi kaldırıver oğlum der. Adam, seccadeyi kaldırır. Hoca, birden, seccadenin kaldırıldığı yeri göstererek sorar:

— Ne var orda?

— Hiç.

— Hadi yavrum, onun yerine ben veriyorum, al da hiç durma, hemen git.

★

124. Hoca, Konya'yı gezerken büyük bir bina görüp seyredir. Kapı önünde duran uşak, ne diye öyle bön-bön bakıyorsun der. Hoca, bu kocaman yapı nedir ki diye bakıyorum deyince uşak, aklınca Hoca'yla eğlenmek ister. Der ki: Burası değirmendir, değirmen. Hoca derhal zu sözü söyler.

— Acaba bu değirmende çalışan hayvanlar da bu yapı gibi kocaman mı?

★

125. Hoca'nın evi tutuşmuş. Dostlarından biri, koşup Hoca'yı bulmuş, efendi, koş demiş, evin yanıyor. Kapıyı çaldım, evde kimse yok. Hoca, hiç telâşlanmadan demiş ki:

— Biz, ev işlerini karıyla bölüştük, şimdi çok rahatım. Dış işlerine ben bakıyorum, iç işlerine o. Sana zahmet olacak amma kusura bakma, git, bizim karıyı bul, ona haber ver.

★

126. Hoca, merkebine odun yüklemiş. Kendi de binmiş, fakat ayaklarını özengiye sokmuş, ayakta dim-dik dururmuş. Çocuklar, Hoca'yı bu halde giderken görüp gülmeye başlamışlar. İçlerinden biri, Hocam demiş, ne diye oturmuyorsun?

Hoca, günah değil mi demiş, hem yükümüzü taşıyor, hem ayağımızı yerden kesiyor, sırtındaki yük yetmiyormuş gibi bir de ben mi oturayım?

★

127. Bir gün, bir kaynarayla gelin, Hoca'ya gelmişler. Kaynana, yana-yakıla gelininin çocuğu olmadığını söylemiş, Hocam demiş, oku-

muş adamsın, okur musun, muska mı verirsin, ilâç mı söylersin, ne yaparsan yap, çaremizi gör. Hoca, pek üzölmüş. Geline dönerek hanım kızım demiş, yoksa bu hal, size miras mı, ananızın da çocuğı olmadı mı acaba?

★

128. Hoca, okumak için gençliğinde Konya'ya gitmiş. Arkadaşı, minâreleri görünce, bunları nasıl yaparlar acaba demiş. Hoca, bilmiyor musun yahu demiş, kuyunun içini dışına çevirirler, bunlar olur.

★

129. Hoca, sakız çiğniyormuş. Yemeğe buyur etmişler, sofraya otururken sakızı, ağzından çıkarmış, burnunun ucuna yapıştırmış. Neden öyle yaptın diyenlere demiş ki:

— Fıkaranın malı, gözünün önünde gerek.

★

130. Hoca, Sivrihisar'dan Akşehir'e ilk gelişinde Akşehir gölünü görünce bak demiş, köyün davarını yaymak için ne güzel yayla, fakat ne fayda, içine su doldurmuşlar.

★

131. Gevezenin biri, bir mecliste boyuna söyler, Hoca da boyuna esnermiş. Meclistekiler kalkmışlar, herkes evine giderken o geveze herif, Hoca'ya, efendi, hiç ağzınızı açmadınız demiş. Hoca, nasıl açmadım demiş, o kadar açtım ki nerdeyse yırtılacaktı.

★

132. Hoca bir gün demiş ki: Canım ne zamandır bir helva ister, bir türlü pişirip yemek nasib olmadı. Duyanlar, neden demişler. Hoca, yağ bulunur, un bulunmaz, un bulunur, bal bulunmaz. Bal bulunur, odun bulunmaz, hepsi bulunur, ben bulunmam demiş.

★

133. Hoca bir gün bağı giderken iki çocuğın, bir kargayı çekiştirmekte olduğunu görmüş. Yanlarına gidip sebebini sormuş. Çocuğın biri, ben sırt verdim, bu sırtıma bindi, ağaçtan bu kargayı yakaladı. Ben sırt vermeseydim çıkamıyacaktı. Karga benim hakkım demiş. Öbürü, sırt vermek hüner değil, uçar kuşu, ürkütmeden, kaçırmadan

yakalamak hüner, karga benim demiş. Hoca, ne yapacaksınız kargayı, ne sevilir, ne beslenir, ne kesilir yenir. Zâten hayvan, mıncıklana-mıncıklana yarı ölü bir hale gelmiş, alın şu paraları da bırakın zavallıyı demiş, çocuklara birer akçe vermiş. Çocuklar, kargayı Hoca'ya teslim edip güle-oymaya gitmişler.

Hoca, kargayı âzâd etmiş, fakat hırpalanan zavallı karga, bir ağaca bile yükselmiye derman bulamamış, karşı tarlada duran bir mandanın iki boynuzu arasına konmuş. Hoca, âferin benim şâhinim demiş, mandayı avladın ha. Hemen koşup mandayı önüne katmış, kargayı da eline alıp evine gelmiş.

Manda sahibi, mandasını ararken bunu görenler, Hoca'nın götürdüğünü söylemişler. Adamcağız, Hoca'ya baş vurmuş. Fakat Hoca, ben tâlimli bir karga aldım, o da bana, bir manda avladı, sana ne oluyor diye adamı kovmuş. Adam, kadıya müracaat etmiş. Hoca'yı çağırmışlar.

Hoca, kadıya bir çömlek manda yağı göndereceğini gizlice bildirdikten sonra yargılanırken, dünyanın her yanında demiş, av, mübahtır. Kargam, bir manda avladı, bu adama ne oluyor ki?

Kadı, doğru demiş, av mübahtır, Hoca haklı. Adam, manda av hayvanı değildir, sahibi benim, karga av avlamaz dediyse de dinletememiş.

Hoca, ertesi günü, kadıya, bir koca çömlek yağ yollamış. Kadı, o gün o güzelim yağla bir kahvaltı eder. Ertesi günü, gene âfiyetle yer. Fakat üçüncü günü, kaşığı daldırınca bir kokudur yayılır. Bir de ne gör-sün? Çömleğin içi manda pisliğiyle dolu, üstüne üç parmak kadar manda yağı konmuş. Hiddetle hemen adam yollar, Hoca'yı çağırır. Hoca, gelir-gelmez gürler:

— Behey utanmaz adam, bu ne?

Hoca, ne olacak der, manda b....

Kadı, peki, bana b.. mu yediriyorsun? deyince Hoca, o b... sen bugün değil, iki gün önce yedin. Bu, o vakit yediğin b.... tortusu der, mandayı götürüp sahibine teslim eder.

★

134. Bir adam, bir hana konuk olur. Hancı, bir kızarmış tavukla iki yumurta getirir, atına da bir tutam ot verir. Konuk, sabahleyin erkenden gideceğim der, hesabı dönüşte görürüz. Bir müddei sonra döner. Handa gene gene bir gece konuk olur, tavuk ve yumurta yer. Sabahleyin hesap görmek için hancıya baş vurur. Hancı, vallahi der, hesabımız biraz uzun sürecektir. İyisi mi helâlinden iki yüz akçe ver de çık git. Adam, iki yüz akçeyi duyunca şaşırır. Sen, aklını mı oynattın hancı baba der. Hancı, bak, dinle der; giderken iki yumurta ile bir tavuk ye-

din. Tavuk, kesilip kızartılmasaydı kuluçkaya yatıracaktık, yirmi piliç çıkacaktı. Onlar da büyüyüp yumurtlıyacaktı. Yumurtaları, tavuk altına koyacaktık, onlardan da piliç çıkacaktı. Gelirken de aynı şeyleri yedin. Şimdi bir hesapla, ne kadar ziyanım var. Sen, bir mandıra dolusu tavuğumu yedin benim.

Adam bu hesaba şaşırılmış, kadiya gidelim demiş, gitmişler. Fakat kadı, rüşvet yiyen bir adammış, aleyhe hüküm vereceğini anlayan garipçeğiz, telâşa düşmüş. Bu sırada birisi, Hoca'ya baş vurmasını söylemiş. Adam, Hoca'ya gitmiş, derdini dökmüş. Hoca demiş ki: Nasreddin Efendi gelmedikçe dâvâmı gördürmem de. Ben gelir, işi hallederim.

Mahkemeye gitmişler, adamcağiz, Hoca Nasreddin Efendi de gelecek. O gelmeden dâvâma baktırmam demiş. Kadı, Hoca'yı atlatmak kolay diye râzı olmuş. Bir hayli beklemişler, nihayet Hoca gelmiş. Kadı, be adam demiş, ne diye bunca zaman geciktin de bizi beklettin?

Hoca, hakkınız var amma demiş, ben de haklıyım. Ortakçım geldi, tarlaya buğday ekecekmış. Olmaz dedim, deliceli, ot tohumlu çıkar. Kalktım, bulgur yapmak için kaynattığım devediş buğdayı çuval-lara doldurdum, verdim. Ne yapayım, kışın bulgur pilâvını biraz az yeriz.

Bu sözleri duyan kadı, meclistekilere, görüyorsunuz ya der, bu adam, kaynamış buğdayı tarlaya ektiriyor. Artık bu çeşid akla sahib olanın sözü dinlenir mi?

Hoca, kadının bu sözünü duyunca, iki kızarmış tavukla dört pişmiş yumurtadan bir mandıra tavuk oluyor da neden pişmiş buğday çıkmıyor? diyerek kadının aleyhte hüküm vermesine mâni olur.

★

135. Hoca'ya, bir kış mevsiminde, Hoca derler, seninle bir bahse girişelim. Sen kazanırsan, etlili, sütlülü, tatlılı bir ziyâfet sana. Kaybedersen, artık sen bize bir ziyâfet çekersin. Hoca râzı olur, ne üstüne tutuşacağız bahse der. Bir gece derler. sabaha kadar şehir meydanında, ayakta duracaksın, nasıl, yapabilir misin?

Hoca râzı olur, o gece sabahadək şehir meydanında durur, iliği, kemiği donar. Sabahleyin bahse giriştiği dostlariyle buluşur. Anlatırken, dondum, bittim der; her taraf zifirî karanlık, ayaz, yalnız ilerde bir tek ışık vardı.

Hoca, bu sözü söyler-söylemez yok derler, bahsi kaybettin; sen o ışıkla ısınmışsındır.

Hoca, yahu, tâ karşıdaki ışıkla adam ısınır mı derse de dinletemez, ziyâfet de ziyâfet diye tuttururlar. Hoca, peki der, bu akşam gelin.

Akşam, hepsi Hoca'nın evine gelirler, konuşulur, görüşülür, vakit yatsıya yaklaşır, fakat ortaya ne yemek sinisi çıkar, ne bir dilim ekmek. Nihayet dayanamazlar, yahu derler, hani yemek?

Hoca, dur bakayım, kaydadı mı deyip çıkar, çıkar amma bir saat olur, o da görünmez. Bize galiba bir oyun oynadı, ne yapıyor bakalım diye kalkarlar, evi ararlar, yok. Bahçeye çıkarlar, bir de ne görsünler, Hoca, bir ağaca koca bir kazan asmış, altına da bir mum yakmış, başına geçmiş oturmuş.

Hoca, bu ne derler. Su kaynasın da der, içine piring atıp çorba yapacağım size.

Yahu derler, hiç bu kör kandille su mu kaynar?

Neden kaynasın der Hoca, tâ uzaktaki bir ışıkla adam ısınır da bir mumla kazan kaynamaz mı?

★

136. Bir gün Hoca'nın karısı, amanın dostlar, kurtarın beni, gene çıldırdı, öldürecek vallahi diye bağırarak dışarı fırlar. Arkasından da Hoca yeter artık çektirdiğim, bıktım senden, bir elime geçirirsem alimallah saçından yakalayıp yerlerde sürükliyeceğim seni diye koşmaya başlar.

Mahalledeki bir evde düğün varmış. Bu gürültüyü duyan düğün halkı, dışarıya çıkar, sokağa dökülür. Kadınlar, Hoca'nın karısını alırlar, eve sokarlar. Erkekler de, yapma Hocam, ayıptır diye Hoca'yı yatıştıırırlar, buyur ederler. Tam da yemek zamanıymış, sofralar kurulur, Hoca'yı oturturlar. Kadınlar tarafından da Hoca'nın karısı sofraya çağırılır. Yemek yenirken ortaya baklava tepsi gelır. Hoca, önünü silip süpürdükten sonra ah der, hınzır karı, bir elime geçseydi saçından tutup şöyle bir çevirecektim ki ve tepsiyi çevirip öbür yanını da yemeğe başlar, halkı, kahkahadan kırar-geçirir. Yemek yendikten sonra Hoca'ya, siz böyle şey yapmazdınız, nasıl oldu, sebebi neydi bu kavganın derler. Hoca şu cevabı verir:

— Sebebi mi, ayol, bu da sorulur mu? Sebebi, dâvet edilmememiz.

★

137. Zâlim bir bey, Akşehir'den köylere çıkmış, bir hafta kadar gezinip dönmüş. Bir gün, tesâdüf bu ya, Hoca, bu beye rastlamış. Nasıl, eğlendin mi bâri diye sormuş. Bey, aman Hocam demiş, pek zevkli geçti gezintim. Cuma günü, halk namazdayken deprem oldu, câminin kubbesi yıkıldı. Yirmi-otuz kişi ezildi. Yaralıların iniltisi, ömür mü ömür. Cumartesi günü bir yangın oldu, birkaç kişi yandı. Halkın

telâşı, görülecek şeydi doğrusu. Pazar günü sel bastı, bir hayli adam, hayvan boğuldu. Pazartesi günü, bir manda boşanmış, birkaç kişiyi süsüb öldürdü, güç belâ okladılar. Salı günü, bir köylü karasevda getirmiş, çoluğunu-çocuğunu kıtır-kıtır kesmiş, ben de herifi ellerini, ayaklarını kestirerek öldürttüm, seyrine doyum olmadı. Çarşamba günü bir ev göçtü, enkaz altından ev halkını çıkarttım. Perşembe günü birisi, kendini asmış, onu seyre gittik, hâsılı bütün hafta, eğlenceyle geçti. Hoca, bu sözleri duyunca bereket versin ki çabuk geldin demiş, bir hafta daha kalsaydın köyde taş taş üstüne kalmıyacakmış.

★

138. Hoca hurma yerken çekirdeklerini çıkarmıyormuş. Karısı, efendi, hurmayı, çekirdeğiyle mi yiyorsun deyince elbette demiş, aldiğim zaman hurmacı da çekirdekleriyle tarttı da verdi.

★

139. Hoca'nın karısı ölmüş, dul bir kadın almış. Kadın, her gece eski kocasından bahsedermiş. Gene bir gece yatarlarken eski kocasından söz açınca Hoca kızmış, bir tekme atıp karıyı yataktan fırlatmış; kadıncağızın kolu zedelenmiş. Ertesi günü babasına gidip şikâyet eder. Babası gelip Hocam der, bu nasıl iş?

Hoca, dur, dinle de insaf et der, ben bir, bizim rahmetli karı iki, şimdiki ehlim üç, onun rahmetli kocası dört. Bizim daracak yatağa dört kişi sığar mı? Uçta bulunmuş, düşmüş, kolu incinmiş, ben ne yapayım?

★

140. Hoca bir gün çift sürerken sapan, bir şeye takılır. Orayı eşer, altın dolu bir çömlek bulur. Yarın gideyim de kadıya teslim edeyim, ne yaparsa yapsın der. Fakat bu olay, aklını da alt-üst eder. Bir yandan yoksulluğunu düşünür, bir yandan bu altınları harcıyamıyacak kadar dürüst olduğu için kararından caymaz. Hâsılı, çalışamaz, çömleği heğbesine koyup erkenden evine döner.

Karısı, Hoca'nın bu erken gelişine şaşırır, bunda bir iş var der, gizlice gidip heğbesini arar. Çömleği bulur, paraları boşaltır, yerine taş doldurur.

Hoca ertesi sabah, heğbeyi omuzlar, kadının yanına varır. Heğ-beden çömleği çıkarır, içindekileri döker, fakat bir de bakar ki hepsi, irili-ufaklı taş. Kadı, bu nedir? deyince Hoca, hiç şaşırmadan der ki:

— Elbette batmana bir ayar kabul edilmiştir. Lütfedin, şunları da bir ayarlatın da satıcılara dağıtın, ökka, dirhem yerine kullanınsınlar.

★

141. Hoca, bir şaşı kadın almış. Akşama eve bir tabak kaymak getirmiş. Kadın, efendi demiş, ne diye iki tabak getirdin, bir tabak nemize yetmezdi? Hoca memnun olmuş, bu iyi demiş. Yemekten sonra kadın üzüle-sıkıla efendi demiş, dâha ilk geceden misafir çağırarak doğru mu? Hem de benim yanıma getiriyorsun. Sormak ayıb olmasın amma o yanındaki hoca efendi kim?

Bu sözü duyan Hoca, yok hanım demiş, bizim evde her şeyi iki görebilirsin, fakat kocanı bir.

★

142. Değirmene buğday götürmüş, orda duran buğday çuvalarından birer avuc alıp kendi çuvalına doldururken değirmenci gelmiş, ne yapıyorsun? demiş. Hoca, ben bir ahmak adamım, ne yaptığımı bilir miyim demiş. Değirmenci, ahmaksan ne diye kendi çuvalından alıp el-âlemin çuvalına koymuyorsun deyince Hoca demiş ki:

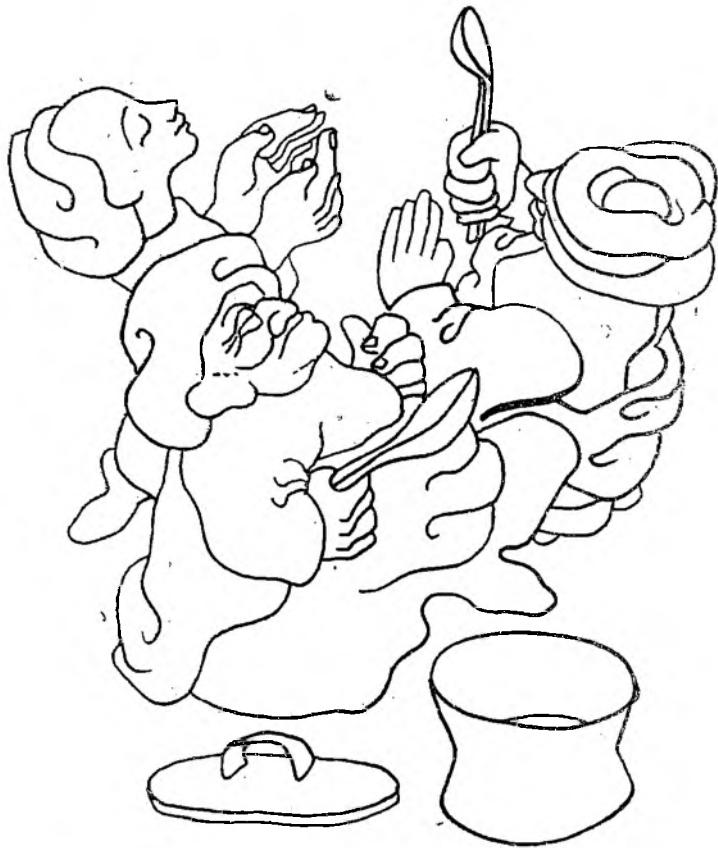
— Şimdi ahmağım, o vakit katmerli ahmak olurum.

★

143. Hoca bir gün, tavuk kızartması yiyormuş. Birisi, imrendim demiş, bana da biraz versene. Hoca, benim değil demiş, karımın. Adam, peki amma sen yiyorsun ya deyince ne yapayım, bana ye diye verdi demiş (14).

★

(14) «Hazine-i Lâtâif» te Cuha'ya atfen, s. 123.

144. Hoca, cebine şeftali doldurmuş, yolda dostlarına rastlamış, demiş ki: Cebimdekini söyleyene en iri şeftaliyi vereceğim. Bu sözü duyanlar, şeftali demişler. Hoca, Allah-Allah demiş, bunu size kim haber verdi?

★

145. Dostlarından biri, Hoca'yı evine davet etmiş, bir müddet konuşulduktan sonra balla kaymak çıkarmış. Hoca ekmele balı, kaymağı yedikten sonra bal kâsesini parmak parmak sıyırmaya başlamış. Ev sahibi, Hocam demiş, sade bal, içini yakar. Hoca, demiş ki: Kimin içi yanıyor, Allah bilir.

★

146. Hoca'nın pek güzel, haşarı bir kuzusu varmış. Komşusu, ikide-birde Hoca dermiş, ne olur, şu kuzuyu kes de bize bir ziyâfet çek. Hoca, o, benim eğlencem der, bir türlü dediğini yapmazmış. Adam, Hoca'ya muziplik olsun diye bir gün kuzuyu keser, Hoca'yı da davet edip bir ziyâfet çeker, sonradan işi anlatır.

Hoca, buna pek içerler. Komşunun bir tiftik keçisi varmış. O da onu tutup keser, âfiyetle yer. Komşu, keçisinin kaybolduğuna yanar yakılır, her mecliste, tüyü şöyle uzundu, boyu böyle usûldü diye boyuna keçisinden bahsetmiye başlar, yıl geçer, her sohbetle keçi bahsi, bir türlü tükenmez. Nihayet bir gün bîzar olan Hoca, dayanamaz, oğluna der ki:

— Deli gönül diyor ki, çıkar şu keçinin postunu ortaya da ayı mıydı, fil miydi, görsün herkes.

★

147. Bir düğün evine tam yemek zamanı gidip kapıda duran kapıcıya, elindeki dürülü, üstü balmumlu tomarı göstermiş, efendiye mektup getirdim deyip içeriye dalmış. Tomarı ev sahibine sunup sofraya çökmüş, yemek yemeye başlamış. Ev sahibi, tomarın üstünde bir yazı göremeyip Hocam demiş, bu kime, belli değil, üstünde yazı yok.

Hoca, yemeğin ardını kesmeden, kusura bakma demiş, aceleye geldi, onun içinde de yazı yok.

★

148. Anası, Hoca'yı, çocukken bir terzinin yanına çırak vermiş. İki yıl gidip gelen Hoca'ya bir gün sormuş:

— Ne öğrendin oğlum?

Hoca, duân berekâtiyle ana demiş, sanatın yarısını öğrendim. Dikilmiş şeyleri sökebiliyorum. Öbür yarısı kaldı, ömrüm vefâ ederse elbette dikmeyi de öğrenirim.

★

149. Hoca'nın canı çorba ister, üstü bol taneli bir çorba olsa diye düşünüp dururken kapı çalınır, elinde bir tas, komşunun çocuğu, kapıdan girer. Anam hasta der, biraz çorba versen. Bu sözü duyan Hoca, Allah-Allah der, bizim komşular, hulyâdan da koku alıyorlar.

★

150. Hoca, kızını gelin etmiş. Düğün alayı bir hayli uzaklaşmışken koşa-koşa, kan-ter içinde, alaya yetişmiş. Kadınları bir tarafa savup kızına yaklaşmış, kızım demiş, dikiş dikerken iğneye geçirdiğin ipliğin ucunu düğümlemeyi unutma, sonra iplik çıkar, iğne elinde dikilek alır.

★

151. Subaşının eşeği kaybolmuş. Adamları, kol-kol ayrılıp aramaya çıkmışlar. Yolda Hoca'ya rastlamışlar. Bağa gittiğini anlamışlar. Seni de o taraflarda ara demişler.

Hoca, hem türkü söyler, hem gidermiş. Birisi, Hoca ne yapıyorsun demiş. Hoca demiş ki: Subaşının eşeğini arıyorum. Adam, bu nasıl eşek arayış deyince Hoca şu cevabı vermiş:

— El, elin eşeğini türkü çağıra-çağıra arar.

★

152. Pek cimri bir subaşı varmış. Bir gün Hoca'ya, efendi der, senin eve merâkın var; bana tavşan kulaklı, geyik bacaklı, karınca belli bir tazı bul. Hoca, bir müddet sonra bir koyun köpeğinin boynuna bir ip bağlar, subaşıya getirir.

Subaşı, Hoca, bu ne der. Hoca, av köpeği ısmarlamıştın ya der. Subaşı, ben der, senden, dağ keçisi gibi ince, hafif bir tazı istemiştim. Hoca der ki:

— Merak etme, sizin dairede, bir aya kalmaz, bu koca hayvan da dediğin hale eglir.

★

153. Hoca bir gün evine gider, karısını pek somurtkan görür. Gene ne var karı der, yüzün hiç gülmüyor. Karısı, şimdi başsağlığın-

dan geliyorum, komşumuz filân hanım, lohusaydı ya, sizler bâki, gi-
divermiş.

Hoca, iyi ama karıcığım der, ben senin düğün evinden geldiğini
de bilirim.

★

154. Hoca'ya, dostlarından biri gece yatısına konuk gelir. Ye-
mekten sonra konuşulur, görüşülür, yatılacağı sıralarda konuk:

Bizim eller bizim eller, Yatar iken üzüm yerler

der. Hoca, hemencecik:

Bizde öyle âdet yoktur, Saklarlar da güzün yerler

deyip adama yatağını gösterir. Allah rahatlık versin deyip çekilir.

★

155. Hoca, bir köy imamına konuk olur. Ev sahibi, efendi der,
uykusuz musun, susuz mu? Karnı pek acıkmış olan Hoca, buraya ge-
lirken der, pınar başında uyumuştum.

★

156. Hoca, yemek yerken birisi, neden beş parmağınla yiyor-
sun der. Hoca cevap verir:

— Altı parmağım olmadığı için.

★

157. Su testisini çaya daldırırken düşürmüş, suyla dolan testi,
dibi boylamış. Hoca, çay kenarında bekler dururmuş. Birisi, ne bek-
liyorsun Hoca demiş. Hoca, testi suya daldı demiş, çıkınca boğazın-
dan yakalıyacağım, onu bekliyorum.

★

158. Hoca, bir memlekete gitmiş. Oralılardan biri, Hoca'ya, efen-
di demiş, sizi gönlüm pek sevdi. Bu akşam bize buyurun da tuz ekmek
yiyelim. Hoca, peki demiş. Akşam üstü buluşup gitmişler. Bir zaman
sonra adam, ortaya sofraya yaygısını yaymış, yemek sinisini getirmiş. Ho-
ca bakmış ki gerçekten de sinide bir tutam tuz ve biraz ekmek var.

Çaresiz ekmeğini tuza banıp yemiş bitirmiş. Tam sofradan kalkacakları sırada kapıya bir yoksul gelmiş, bir şey istemiş. Ev sahibi, Allah versin demişse de gitmemiş, ısrâr edip bir şey elde etmek için duâ etmiye, yalvarmaya koyulmuş. Ev sahibi, bu hale sinirlenip pencereden bağırmış:

— Defol ordan, gelirsem kafanı kırarım senin.

Hoca, hemen pencereden başını uzatıp yoksula, aman git demiş, yalanı, şakası yok bu adamın, sözünün eri, yapar mı, yapar.

*

159. Hoca'yı kandırmışlar, çirkin bir kadınla evlendirmişler. Sabahleyin Hoca sokağa çıkarken kadıncağız, efendi demiş, akrabanızdan kimlere görüneyim, kimlere görünmiyeyim?

Hoca, kadını demiş, bana görünme de kime görünürsen görün.

*

160. Hoca'ya, burnun nerde demişler, ensesini göstermiş. Tam aksini gösterdin demişler, bir şeyin aksi anlaşılmaz, bilinmezse kendi hiç bilinmez demiş.

*

161. Hoca, oğlunun eline testiği vermiş, suratına da bir tokat aşk edip git, çeşmeden doldur, fakat sakın kırma ha demiş. Hoca demişler, kırmadan neye dövüyorsun mâsumu? Hoca cevap vermiş; kırıldıktan sonra dövsem de fayda etmez ki demiş.

★

162. Hoca, karısının eğirdiği, yumak yaptığı ipliği pazara gider, iplikçilere satarmış. İplikçiler, türlü bahânelerle, düzenlerle ipliği yok pahasına alırlarmış. Hoca, bir gün bir devê başı bulmuş. Alıp evine götürmüş, ipliği bunun üstüne sarıp yumak yapmış, iplikçinin birine götürmüş. İplikçi, yumağın büyüklüğüne göre az bir para verirse de Hoca, ipliğin değeri de bu diye râzı olur, ver paraları der. İplikçi, Hoca'nın râzı olduğunu görünce şüphelenir, Hoca der, içinde bir şey olmasın. Hoca, yok der, devenin başı.

Adam, ipliği alır, parasını verir. Yumağı çözünce bir de ne görün? İçinde koca bir devê başı. Ertesi gün, Hoca'yı görür, utanmaz mısın yaptığna, hem de hoca olacaksın der. Hoca, ben hiyle yapmadım ki der, sana söyledim, devenin başı dedim.

★

163. Hoca, bir gün bir yerde oturur, dostlarıyla konuşurken biri gelip bir altın uzatarak Hoca der, şunu bozuver. Hoca, eşinin, dostunun yanında, param yok demeye utanır, şimdi sırası mı derse de adam isrâr edince ver bakayım şu altını der. Altını eline alır, dikkatle bakar, evirir-çevirir, oğlum der, ben bu altını bozamam, bu, eksik. Adam, canım Hoca der, kaç para eksikse o kadar eksigiğe boz, râzıyım. Hoca, çok eksik der. Adam, gene isrâr edip Hoca der, ne kadar eksikse râzıyım dedim ya, eksigiğe boz. Hoca'nın canı iyice sıkılır, bana bak, der, hesapladım, bu altını verdikten sonra üstüne bir altın daha vereceksin.

★

164. Rüyâsında mahalledeki komşu kadınlar, Hoca'yı evlendiriyorlarmış. Hoca uyanınca yanındaki karısını dürter, be kadın der, ne de gayretsizmişsin; komşu kadınlar, beni zorla evlendiriyorlar da al-dırış bile temiyorsun. Kalk, şu kadınları defet, yoksa sen bilirsin, söylemedi deme, eskiye rağbet yok.

★

165. Karısı, bir kış günü, efendi der, kıt-kanaat geçiniyoruz amma fazla bir yorganımız bile yok. Olanı da kısacık, daracak, üstü-

müze çekeriz, ayaklarımız açıkta kalır, bir yanımızı örteriz, öbür yanımız açılır. Hoca, günlerdir, aylardır, bu yorgan masalını dinlermiş. Pek canı sıkılır, hararı kavradığı gibi bahçeye çıkar, içine kar doldurmaya başlar. Arkasından koşan karısı, efendi der, ne yapıyorsun? Hoca, işte sana kudret pamuğu der, istediğin gibi yorgan yap, yatak yap. Karısı, a efendi, çılgın mısın sen der, kar, adamı ısıtır mı? Hoca, neden çılgın olayım der, adamı ısıtmasa atalarımız, altında mışıl-mışıl uyurlar mı?

★

166. Hoca'nın karısı hastalanmış. Hoca, her gün baş-ucuna oturur, ağlamış. Komşular, o kadar üzülmeye Hoca demişler, inşallah geçirir. Hoca, iş-güç sâhibi adamım demiş. Yarın kalkar, köylere çıkarım, yahut başka bir işim olur. Elim boşken ağlıyayım da, ne olur-ne olmaz.

★

167. Hoca, bir gece mollası İmad'la evine giderken birkaç hırsızın, bir kilidi törpülemekte olduğunu görür. İmad, Hoca, bunlar ne yapıyorlar der. Hoca, rebap çalışıyorlar der. İmad, sesi çıkmıyor deyince Hoca der ki: Onun sesi yarın çıkar.

★

168. Hoca'nın zarzavatçıya borcu varmış. Adam borcunu ister. Hoca, ne kadar borcum var der. Zarzavatçı, otuz bir akçe der. İmamin da var mı diye sorar. Evet der zarzavatçı, onun da yirmi altı akçe borcu var. Hoca der ki:

— Âlâ, bizim imamla aramızdan su sızmaz, ne yapar-yapar, o yirmi altı akçeyi öderiz, yirmi altı akçe ödenince benim otuz bir akçeden kaldı mı beş akçe, O beş akçeyi de bana verirsin, böylece ikimizin de borcu temizlenir-gider.

★

169. Hoca, Bursa'dayken çarşıdan bir çuha şalvar almak ister, on beş akçeye pazarlık eder, uyuşur. Fakat bu sırada bir cübbe alırsa daha münasib olacağını düşünür, vaz-geçtim şalvardan der, elindeki şalvarı bırakır, sen bana der, bir cübbe ver. Adam, bir cübbe çıkarır. Hoca cübbeyi giyip dükkândan çıkarken dükkâncı, hoca efendi der, cübbenin parasını vermedin. Hoca, canım der, onun yerine şalvarı bıraktım ya. İyi ama der dükkâncı, şalvarın da parasını vermemiştin. Ho-

ca, Allah-Allah der, bu Bursalılar ne tuhaf adamlar, yahu şalvarı almadım ki parasını vereyim.

★

170. Hoca, bir köye konuk olmuş. Köy ağası, bir gün Hoca'ya sormuş:

— Padişah mı büyük, çiftçi mi?

Hoca cevap verir:

— Elbette çiftçi büyük. Çiftçi buğday vermese padişah acından ölür.

★

171. Hoca'ya, tıp bilir misin demişler. Bilirim demiş, hem de şöyle hulâsa ederim:

Ayağını sıcak tut, başını serin,
Kendine bir iş bul, düşünme derin.

★

172. Bir gün bir yoksul gelmiş, Tanrı misafiriyim demiş. Hoca, yanlış geldin oğlum demiş, onun evi burası değil, şurası, ve câmiyi göstermiş.

★

173. Hoca, bir Ramazan, dünyalık elde etmek için bir köye gider, imamlık etmek ister, imamımız var derler. Başka bir köye gider, aynı sözle karşılaşır, bir başka köyde durum, gene aynı. Hâsılı kırk köy dolaşır, kırkıncıda, köy meydanında bir kalabalığa rastlar. Hoca'yı gören halk, hah derler, bu bilir. Hoca'ya, yakaladıkları tilkiyi gösterirler, derler ki:

— Kaç aydır, bu tilkinin elinden çekmediğimiz kalmadı. Ne tavuğumuzu bıraktı, ne pilicimizi. Nihayet tuzak kurduk, yakaladık, nasıl öldürelim ki canı daha çok acısın?

Hoca, öldürmeyin der, ben ona bir ceza vereyim ki bütün cezalardan şiddetli olsun. Tilkiyi alır, cübbesini çıkarıp giydirir, belini sıkıca bağlar. Başından kavuğunu da çıkarıp tilkinin başına geçirir, kapar-koy-verir hayvanı.

Köylü, aman hoca, ne yaptın deyince der ki:

— Ona bir iş ettim ki kırk köşe bir araya gelse yapamaz. Şimdi bu kıyâfetle hangi köye gitse kovarlar onu.

★

174. Hoca'nın evine hırsız girmiş. Ne var, ne yok, toplayıp denk yapmış, çıkıp giderken Hoca da yatağını, yorganını sırtına vurup peşine düşmüş. Hırsız, evine varınca arkasına dönmüş, bakmış ki Hoca da geliyor. Be adam demiş, senin burda ne işin var? Hoca demiş ki:

— Bu eve göç etmedik mi ki?

★

175. Bir komşusu, Hoca'nın evine gelip çamaşır ipini istemiş. Hoca, içeriye girmiş, bir müddet sonra çıkarak komşusuna, komşucuğum demiş, ipe un sermişler. Komşusu, ilâhi Hocam demiş, hiç ipe un serilir mi? Hoca, vermeye gönlüm olmayınca demiş, serilir.

★

176. Komşularından birinin bir işi olur, Hoca'ya baş vurup eşeğini ister. Hoca, eşek burda değil der, değirmene buğday yolladım. Tam o sırada eşek, ahırda anırmıya başlar. Komşusu, hani burda değildi der, bak anırıyor. Hoca, eliyle sakalını tutup sübhânallah der, bu yaşta, ak sakalımla benim sözüme inanmıyorsun da eşeğin sözüne inanıyorsun ha?

★

177. Bir komşusu, Hoca'dan, bir günlüğüne eşeğini ister. Hoca, gideyim, eşeğe danışayım da der, gönlü olursa vereyim. Ahıra gider, bir müddet sonra çıkıp gönlü olmadı komşucuğum der, gitmek istemiyor; hem de diyor ki: Beni ele-güne verirsen, benim kulağıma vururlar, senin ırzına söverler.

★

178. Hoca'nın evine hırsız girer. Karısı, ayak pıtırıtısını işitip efendi der, eve hırsız girdi. Hoca, hiç tınma karı der, inşallah çalacak bir şey bulur; tek bulsun da elinden alması kolay.

★

179. Hoca'nın eşeği çalınmış. Yana-yakıla dostlarına anlatırmış. Birisi, iyi ama efendi demiş, ahır kilitlemek gerekmez miydi? Birisi, o incecik tahta kapıyı değiştirmek, sağlam bir kapı takmak lâzım değil miydi? der. Bir başkası der ki: Hırsız eve girip eşeği götürürken siz nerdediniz? Hâsılı herkes, bir lâf eder. Hoca dayanamaz, der ki:

— Yahu, insaf edin, hep kaba hat bende mi, hırsızın hiç mi kaba hatı yok?

★

180. Hoca bir gün muziplik için komşusunun kazlarından en irisini tutup cübbesinin altına saklar, yolların. Biraz gittikten sonra bakayım, kaz ne yapıyor diye cübbesini aralar. Kaz, başını uzatıp suus deyince Hoca, hah der, ben de sana öyle diyecektim.

★

181. Bir gün Hocanın eşi-dostu toplanır, yahu derler, bahar mevsimini boş geçirmiyelim. Şöyle bir imeceyle kıra gidelim, eğlenelim. Birisi, kuzu dolması benim üstüme der. Öbürü, benim üstüme de dolma der. Öbürü tatlı bana der, bir başkası sütlüsü de benim üstüme olsun der. Hoca hiç tınmaz. Peki derler, sen ne yapacaksın?

Hoca, bu çeşit ziyâfet, üç ay bile sürse ordan ayrılır, bir yere gidersem Tanrı'nın lâneti de benim üstüme der.

★

182. Hoca'nın canı bulgur pilâvı istemiş. Karı demiş, bu akşam bir bulgur pilâvı yap da güle-oynıya yiyelim. Karısı, güzel bir pilâv pişirmiş. Oturup yemeye başlamışlar. Tam bu sırada komşunun çocuğu, koşa-koşa gelmiş, aman Hoca demiş, yetiş, senden başka kimsemiz yok. Hoca telâşla yemeği bırakıp kalkmış, gitmiş. Bir müddet sonra gelince karısı sormuş:

— Neymiş efendi?

Ne olacak demiş Hoca, kırk yılda bir ağız tadiyle yemek yiyecektik, komşunun eşeği, kuyruksuz sıpa doğurmuş.

★

183. Hoca, bir gün çift sürerken ayağına koca bir diken batmış. Hoca, dikenini çıkardıktan sonra demiş ki:

— Çok şükür, geçen yıl aldığım yeni çarıkları giymemişim.

★

184. Hoca, bir gün eşeğine binmiş, evine gelirken şiddetli bir deprem olmuş. Hoca hemen eşekten inip secdeye kapanmış, şükretmiş. Sebebini soranlara demiş ki:

— Nasıl şükretmiyeyim; iyi ki evde bulunmadım. Bizim harab ev, mutlaka yıkılmıştır. Yıkılmadıysa bile evde bulunsaydım yıkılacak diye çoktan yüreğime inerdi.

★

185. Zengin bir adam, Hoca'ya birkaç para vererek efendi demiş, beş vakit namazda bize duâ et. Hoca, paranın üçte ikisini ayırıp adama vermiş de demiş ki:

— Sabah namazlarını kılamıyorum, yatsıyı da yorgunluktan, uykuya başlıyorum. Kalıyor üç vakit. Bedava para alamam ben.

★

186. Birisi, Hoca'yı evine çağırır, ısrar eder-dururmuş. Hoca, hadi bir gidelim bakalım der, kalkar, adamın evine gider. Tam kapıyı çalarken adam, pencereden başını çıkarır, bakar, sonra çekilir. Ev sahibinin karısı, kapıya gelir, kapıyı aralar, Hoca'ya, efendi evde yok der. Hoca, kadına, benden selâm söyleyin der, bir daha bir yere giderken başını evde bırakmasın.

★

187. Hoca, bir yaz günü uzak bir yerden gelirken yolda fena halde susar. O aralık bir çeşmeye rastlar. Bakar ki lülesine bir ağaç tıkamışlar. Ağacı zorla çeker çekmez fışkıran suyla üstü-başı ıslanır, çeşmeye der ki:

— Tevekkeli değil, böyle deli-deli aktığın için dibine o kazığı tıkamışlar.

★

188. Hoca bir gün, mollası İmad'la kurt avına gider. İmad, kurt yavrusu tutmak için kurdun inine girer. O sırada ana kurt gelir, ine saldırır. Vücudu ine süzülürken Hoca kuyruğuna yapışır, çekmeye başlar. Kurt, çırpınırken yerden toz kopar, İmad'ın gözüne dolar. İmad, gözlerini ovuşturarak bağırır:

— Hocam, bu toz-duman nedir?

Hoca cevap verir:

— Duâ et, kurdun kuyruğu kopmasın; koparsa o vakit görürsün sen tozu-dumanı.

★

189. Hoca, sıkıntıya düşer, ineğini satmak için pazara götürür, fakat bir türlü satamaz. Bu sırada akıllı biri gelir, Hoca der, bana birkaç akçe verersen ben şimdilik satarım bu ineği. Hoca râzı olur, adam, ineğin yularından tutup gezdirmeye ve bağırmaya başlar:

— Bu inek, bildiğiniz inek değil, kız oğlan kız, altı aylık gebe.

Bu sözleri duyan halk, ineğin başına üşer, herkes pey sürmeye başlar, çabucak satılır.

Hoca, paraları alıp doğru eve gider. Karısı, kapıyı açıp efendi der, kıza görücüler geldi, aman ses etme. Hoca, karı der, söyle başlarını örtsünler, ben bir söz öğrendim, söyler söylemez kıızı alırlar.

Karısı, görücülerin yanına gidip hanımlar der, başınızı örtün, efendi, sizinle konuşacak.

Kadınlar, başlarını örterler. Hoca 'yanlarına' girip hoş-beşten sonra der ki:

— Hanımlar, benim kızım, bildiğiniz kızlardan değil. Kız oğlan kız, altı aylık gebe.

Kadınlar, birbirlerine bakışıp kalkarlar, kapıdan fırlayıp giderler.

★

190. Bir gün birisi, sokakta koşarak Hoca'ya gelir, bir oğlun oldu der. Hoca şükreder. Adam, müjdemî versene deyince Hoca, bir oğlum olmuş, şükrettim ben, fakat bundan sana ne? der.

★

191. Hoca'nın evinde bir gece bir gürültüdür, kopar. Komşusu merak edip dinler, arkası gelmez. Büsbütün meraklanır, sırtına cübbesini giyip Hoca'nın kapısını çalar. Hoca kim o der, komşusunun geldiğini anlayıp kapıyı açar. Adamcağız, girmiyeyeğim der, demin bir gürültü duydum da merak ettim, ne oldu Allahaşkına? Hoca, hâ der, bir şey değil. Bizim karı, benim cübbemi merdivenden attı da. Adam, a Hoca der, cübbe düşerken gürültü çıkarır mı? Hoca, aman be yahu der, uzun etme işte, içinde ben de vardım.

★

192. Hoca, bir gece Ay ışığında, bahçede beyazlar giymiş, kollarını açmış bir adam görür. Karı der, ver şu oku, yayı, hırsız var.

Karısı yayı, oku getirir, hoca nişan alıp adamı vurur, leşini yarın kaldırırsınız der, yatalım şimdi. Yatarlar.

Sabah olunca küreği, kazmayı alıp bahçeye çıkar. Bir de ne görsün, vurduğu, kendi gömleğiymiş. Karısı, gündüz yıkayıp kurusun diye ipe asmış.

Hoca, hemen secdeye kapanır, şükreder. Karısı, neye şükrediyorsun efendi deyince, nasıl şükretmiyeyim der, bak, tam göğsünden vurmuşum, ya içinde ben olaydım!

★

193. Hoca bir gün, birisine sorar, adamın öldüğü nerden belli olur der. Bu soruyu duyan, eli-ayağı buz kesilir, her yanı donar der.

Hoca, birkaç gün sonra dağa, odun kesmiye gider. Mevsim kış. Fena halde donar, her yanı buz kesilir, eli-ayağı tutmaz olur, adamın

sözü aklına gelir, eyvah der, ben öldüm. Hemen yere uzanır. Fakat bekler, bekler, kimsecikler gelmez. Bâri der, varayım gideyim de karıya haber vereyim, konu-kumşu gelsin, beni kaldırıp gömsünler. Kalkıp zorla evine gelir. Kapıyı çalar. Karısı kapıyı açınca, dur karı der, girmiyeciğim. Ben filân yerde öldüm, konuya-komşuya haber ver de gelsinler, beni kaldırıp gömsünler. Bu sözleri söyleyip gene dağa gider. Karısı, saçını-başını yolup feryâd etmiye başlar. Konu-komşu, feryâdını duyup gelir, ne oldu? derler. Ah der, evim yıkıldı. Kocam, filân yerde öldü. Peki derler, kim haber verdi bunu?

Karısı, gözyaşlarını silerek der ki:

— Garibin kimi-kimsesi mi olur, kendiceği ölmüş, kendiceği gelip haber verdi.

★

194. Karısının bir gün, bir işi çıkmış. Çocuğunu Hoca'ya verir, efendi der, bugün bu çocuğu oyala. Hoca, çocuğu gezdirip eğlendirirken çocuk, Hoca'nın üstüne işer. Hoca, buna fena halde kızar. O da çocuğun üstünü kirletir. Karısı gelip bunu görünce a efendi der, ne diye çocuğun üstüne işedin? Be karı der Hoca, üstüme başka birisi işeseydi ben, yestehlerdim.

★

195. Hoca bir gece karısıyla yatarken karısı, efendi der, biraz öteye gitsene. Hoca, hemen kalkar, cübbesini, kavuğunu giyip yola düşer. Sabaha kadar gider, sabahleyin tanıdıklarından birine rastlar. Adam sorar:

— Hocam, nereye gidiyorsun?

Hoca, vallahi bilmem der, yalnız ben burda bekliyeyim, sen git, bizim karıya sor da haber getir bana, daha gideyim mi?

★

196. Hoca, ölümlük, dirimlik diye birkaç para biriktirmiş. Hırsız çalmasını diye bunları, bahçesinin bir köşesine gömer. Bahçeden çıkarırken döner, bakar, hırsız olsam der, hemencecik bulurum bu yeri, olmadı bu. Gider, çıkarır ordan, başka bir yere gömer. Gene gönlü kaani olmaz, ordan da çıkarır. Ne yapacağını şaşırıp sağa-sola bakınırken bahçenin bir bucağında bir tepelik varmış; orayı görür, hah der, tam yerini buldum. Uzun bir sırt bulur, para kesesini ucuna bağlar, götürür, o tepeye sırtı çakar. Kuş değil ya bu der, nerden aklına gelecek hırsızın da bu sırtın tepesine bakacak?

Hoca, bu işle uğraşırken birisi gözetlemiş. Hoca, sırtığı çakıp git-tikten sonra o adam gider, sırtığı çıkarır, üstündeki keseyi, çözüp alır, sırtığın üstüne biraz sığır tezeği sürer, sırtığı tekrar yerine çakar.

Bir müddet sonra Hoca'ya para lâzım olur. Gideyim de keseden alayım der. Gelir, bakar ki kesenin yerinde yeller esiyor. Sırtığı indirir, üstündeki sığır tezeğini görünce Allah-Allah der, ben buraya adam çıkamaz diyordum, sığır nasıl çıkmış?

★

197. Hoca hastalanır. Komşu kadınlar, başına toplanırlar. Hal-hatır sorarlar. İçlerinden biri, Hoca efendi der, Allah gecinden versin, sana bir emr-i Hak olursa ne diyelim de alğıyalım? Hoca şu cevabı verir:

— Kadınlara doyamadan gitti deyin de ağlayın.

★

198. Hoca, bir berbere tıraş oluyormuş. Berber acemiymiş, bo-yuna Hoca'nın başını keser, çenter, pamuk yapıştırırmış. Başının ya-rısı tıraş edilince Hoca kalkmış. Berber, nereye Hoca, yarısı kaldı de-yince Hoca, sen yarısına pamuk ektin, ben de öbür tarafına keten ek-tireceğim demiş.

★

199. Hoca, bir aralık Konya'dayken birisi, galiba karın ölmüş demiş. Hoca, hiç aldırış etmeden ölmeseydi demiş, zâten ben onu bo-şayacaktım.

★

200. Hoca'nın ensesine birisi, bir sille vurmuş. Hoca, adamın ya-kasına yapışmış. Adam, teklifsiz dostlarımdan biri sanmıştım demişse de Hoca, adamın yakasını bırakmamış, doğruca mahkemeye, kadının yanına sürüklemiş. Kadı, adamı tanımış. Hoca'yla barıştırmak istemişse de Hoca râzı olmamış. Bunun üzerine kadı, bir sillenin cezası bir akçe-dir. Yanında varsa ver, yoksa git-getir diye adamı savmış. Hoca bekle-miş, beklemiş, adam bir türlü görünmemiş. Bunun üzerine birden ye-rinden kalkıp kadının yanına gitmiş, ensesine bir sille aşk edip adam akçeyi getirince sen al demiş, çıkıp gitmiş.

★

201. Hoca'ya, karın aklını zâyi etti demişler. Düşünceye dalmış. Ne düşünüyorsun demişler. Bizim karının demiş, zâten akli yoktu, acaba nesi zâyi oldu, onu düşünüyorum.

★

202. Hoca'ya, karının adı ne demişler. Bilmiyorum demiş. Kaç senelik karın demişler. Yirmi beş demiş. Yahu, bu kadar zamandır adını öğrenmez mi insan demişler. İlk geceden geçinmiye niyetim yoktu ki sorayım da öğreneyim demiş.

★

203. Hoca'ya sormuşlar:

— Yüz yaşındaki adamın çocuğu olur mu?

Cevap vermiş:

— Yirmi beş, otuz yaşlarında genç komşuları varsa olur.

★

204. Hoca, pazara gidiyormuş. Çocuklar, başına üşüşüp hepsi, Hoca bana düdük al demeye başlamış. Hoca, olur, olur demiş. İçlerinden biri, Hoca'ya para vermiş, o da, Hoca bununla düdük al başa demiş. Hoca, ona da olur demiş. Akşam pazardan dönünce parayı verene düdüğü uzatmış. Öbürleri, hani bizimkiler deyince parayı veren demiş, düdüğü çalar.

★

205. Bir komşusu, Hoca'ya, efendi demiş, sende kırk yıllık sirke var mı? Var demiş Hoca. Komşusu, bir parça versene demiş. Hoca veremem, verseydim kırk yıldan beri kalır mıydı demiş.

★

206. Hoca'ya, senin hanım çok geziyor demişler. Aslı olmasa gerek demiş, gezseydi, bir kerecik de bizim eve uğrardı.

★

207. Hoca, bir gün kazma-kürek, bahçesinde bir yer kazıyormuş. Ne yapıyorsun diye birisi sormuş. Geçenlerde demiş, eve tâmir koyduk. Çıkan kül-gübür ortada kaldı. Mahalleli tâciz oluyor, onları gömeceğim. Peki demiş adam, bu çıkan toprağı ne yapacaksın? Hoca, yok demiş, bak, ben o kadar ince eleyip sık dokumaya gelemem.

★

208. Hoca bir gün karisiyle dört günlük bir yola gitmek üzere çıkar. Biraz giderler, karısına sorar:

— Karıcığım, daha ne kadar kaldı?

Karısı, efendi der, bugünle yarın gidersek daha iki günlük yolumuz kalır.

Hoca, desene ki karı der, yolu şimdiden yarılalık.

★

209. Hoca ateş yakmaya koyulur, üfler, üfler, odunlar bir türlü tutuşmaz. Gider, karısının ferâcesini giyer, gelir. Bir kere üfler üflemez, odunlar ateş alır. Hoca, tevekkeli değil der, ocak da benim gibi bizim kartdan yılmamış.

★

210. Bir mecliste birisi, kazârâ yellenmiş, belli olmasın diye de-ayağını yere sürüp bir ses daha çıkarmış. Hoca, hadi demiş, sesini benzettin, ya kokusunu ne yapacaksın?

★

211. Adamın biri, Hoca'ya gelir, hasmından şikâyet eder, derdini uzun-uzun anlatır, hakkım yok mu amma Hoca der. Hoca, hakkın var komşucuğum, hakkın var der. O gider, hasmı gelir. O da dert yanar, sonunda hakkım yok mu amma der. Hoca ona da hakkın var der, yerden göğe kadar hakkın var.

O da gidince karısı, efendi der, biri geldi anlattı, hakkın var dedin. O gitti, öbürü geldi, ona da hakkın var dedin. Bu ne biçim iş? Elbette bunların biri haklı, öbürü haksız.

Hoca, karısına, senin de hakkın var karıcığım der, senin de hakkın var.

★

212. Hoca, bir gece karısına demiş ki:

— Karı, şu bizim komşu çarıkçı Mehmed Ağanın adı neydi?

Karısı, ilâhi efendi der, Mehmed Ağa diyorsun ya. Hoca, yok canım, yanlış söyledim der, ne iş yapıyordu diyecektim. Karısı, Allah-Allah der, çarıkçı dedin ya efendi.

Hoca, yok be yâhu, nerde oturuyor diyecektim, yanıldım der. Karısı, ne oldu sana efendi der, komşu dedin ya.

Hoca, amân be karı der, seninle de konuşulmaz ki (15).

★

(15) Lâtâif-i Lâmiî, bir meczûba atfen (Orada, sorulananın adı çulha Şen-âil'dir, 16 b).

213. Hoca bir gün, biraz yoğurt mayası almış, Akşehir gölüne gitmiş, mayayı göle atmış. Birisi görmüş, ne yapıyorsun Hoca demiş. Hoca, göle yoğurt mayası katıyorum demiş. Adamcağız şaşırıp tutar mı demiş. Hoca, ben de biliyorum, tutmaz amma demiş, ya tutarsa!

★

214. Hoca'nın evine hırsız girmiş. Hoca, usulca sezdirmeden hırsızın pabuçlarını saklamış. Hırsız, aranmış, taranmış, çalacak bir şey bulamamış. Çıkarken bakmış ki ayakkapları yok. Ne yapsın, yalın-ayak sokağa fırlamış. Hoca, tam bu sırada, tutun, hırsız var diye bağırma-ya başlamış. Hırsız, gelenlere insaf edin yâhu demiş, eve giren benim amma pabuçlarımı çalan kendisi.

★

215. Hoca'ya, karın ev-ev geziyor, söyle de bu kadar sürtüklük etmesin, evinde otursun demişler. Rastlarsam söylerim demiş (16).

★

216. Hoca, bir gün kadıyla konuşuyormuş. Merkebi de mahkeme kapısının dışında bağlıymış. O sırada bir yalancı şahit getirirler. Merkep aranır, bulunamaz. Hoca'ya rica ederler, merkebinin alırlar, herifi eşeğe ters bindirip tellâlla halka teşhir ederler. Fakat bu iş uzun sürer, Hoca da geç vakte kadar mahkemede pinekler. Birkaç gün sonra aynı adam, gene bir yalancı şahitlikte tutulur. Kadı, adam yollar, Hoca'nın merkebinin ister. Hoca, gelen adama der ki:

— O herife söyleyin, ya bu işten vazgeçsin, yahut da yanında bir eşek taşınsın.

★

217. Hoca, Seyyid Mahmud Hayrânî'nin dervişiymiş. Bir gün pirdaşı Sarı Saltık, hem şeyhinin mezarını, hem de Hoca'yı ziyâret için Akşehir'e gelmiş, Hoca'ya misafir olmuş. Hoca, konuğunu pek ağırlamış. Altın, gümüş, sahanlar içinde yemekler çıkarmış. Sarı Saltık yerken kapları kendisi getirmiş, götürmüştü.

Sarı Saltık, Hoca'nın zenginliğine şaşırıp sormuş:

— Hocam, bunlar, sizin kazancınızdan mı alınma, yoksa babadan mı kalma?

Hoca cevap vermiş:

(16) Aynı kitapta Cuha'ya atfen, s. 207. 206. hikâyenin bir başka tarzı.

— Hepsi eğreti, hepsi babadan kalma. Benim üç malım var, onlarla geidim, onlarla gideceğim.
Sarı Saltık, onlar nedir diye sorunca Hoca demiş ki:
— Bir y..., iki t.... (17).

(17) Hoca'ya aid en eski yazılı fıkra budur ve Ebül-Hayr-ı Rûmlî'nin, Fâtihi, Uzun Hasan seferindeyken Edirne'de yerine bıraktığı Cem Sultan adına, 1480 de yazdığı «Saltuk-Nâme» dedir. Yalnız, orda bir de eklenti var ve Sarı Saltuk, böyle bir zat, bu çeşit söz söylemez, acaba neyi kastedti diye düşünürken Nasreddin Hoca, bu üç şeyin, iman, amel ve ihlâs olduğunu söylemiş.

TEMÜR'LE HOCA

§ Anadolu halkı, Temürleng'in zulmünü, ona karşı duyduğu nefreti, onu Hoca'ya çağdaş yaparak birçok fıkralar ibdâ' etmekle ve bâzı fıkraları da Hoca'ya atfetmekle belirtmiştir. Bu bakımdan biz, bu fıkraları, Hoca'nın, Temür'le çağdaş olmadığını bildiğimiz halde, kitabımıza, ayrı bir bölüm olarak alıyoruz.

★

218. Hoca bir gün kaz pişirtir, Temür'e götürürken iştahı kabartır, bir budunu yer. Kazı, Temür'e götürür, sofraya çıkarırlar. Temür, bir butunun olmadığını görüp Hoca der, bu kazın bir ayağı nerde? Vakit öğleymiş. Kazlar, çeşme başında, bir ayaklarını kaldırıp güneşleniyorlarmış. Hoca, kazları gösterip bizim memlekette der, bütün kazlar, böyle tek ayaklıdır.

Temür, birisini çağırır, kulağına bir şeyler söyler. Nöbet vurulmaya, davullar, dümbelekler dövülmeye başlar. Gürültüden korkan kazlar, güneşlemeyi bırakıp kaçmaya koyulurlar. Temür, Hoca'ya kazları göstererek bak der, iki ayaklı oldular. Hoca, hiç şaşırmadan der ki:

— O çomağı sen yeseydin dört ayaklı olurdun.

★

219. Temürleng, bir aralık Akşehir'de oturmuş. Hoca, bir gün bir kâseye üç erik koyup Temür'e armağan götürmek ister. Fakat yolda erikler, Hoca yürürken oynamaya başlayınca Hoca, oynayıp zıplamayın, yerim sizi der. Sahiden de ikisini yer, birini götürür. Temür, pek memnun olur, Hoca'ya hediyeler verir.

★

220. Hoca, gene bir gün Temür'e bir sepet pancar götürürken yolda birine rastlar, incir götürsen der, daha makbule geçer. Hoca, adamın sözünü dinler. Döner, incir alır, götürür. Temür, adamlarına emreder, incirleri birer-birer Hoca'nın başına vururlar. Onlar, incirleri vur-

dukça. Hoca şükreder. Temür, Hoca, neye şükrediyorsun der. Hoca, adamın sözünü dinlemeseydim de pancar getirseydim, ne kafam kalacaktı, ne gözüm, nasıl şükretmiyeyim der.

★

221. Temürleng, Akşehir'e gelirken şehirliler, Hoca'ya baş-vururlar, amna Hoca derler, bizi kurtar. Hoca, Akşehir ovasına büyük, yeşil boyalı bir kürsü kurun, bana da yeşil bir binişle kocaman, yeşil bir sarık bulun der. Dediğini yaparlar. Hoca, kürsüye geçip kurulur. İki yanındaki iki adam da, iki yandan sarığını tutarlar. Temür, askeriyle gelirken karşıdan bu yem-yeşil kümbetliyi görür, merak eder, birisini yollar. Gelen adam, sen kimsin deyince Hoca, yer Tanrısıyım der. Adam gidip Temür'e haber verir. Temür, çağır bakalım, gelsin der. Adam tekrar gelip seni emîr istiyor deyince Hoca, ne söz anlamaz adammışsınız, yet Tanrısıyım dedim, artık onun ayağına gidermiyim, o, benim ayağıma gelsin der. Adam gidip bu sözü padişaha söyler. Temür, pür-hiddet kalkar, yanındaki maiyetiyle gider. Hoca'ya yaklaşınca bağırır: — Kimsin sen?

Hoca, hiç telâşlanmadan, evvelce gelene de iki kere söyledim, bu üç oluyor der, yer Tanrısıyım.

Temürleng'in, bir gözü kör, pek zeki ve yakışıklı bir genç varmış maiyetinde. Yer Tanrısıysan der, şunun gözünü aç.

Hoca, ne lâf anlamaz adamsın yâhu der, yer Tanrısıyım dedim,, ben adamın belden yukarsına karışmam; gök Tanrısı karıştır.

★

222. Temürleng, Hoca'yı cirid oyununa çağırır. Hoca, koca öküzüne binip meydana gelir. Halk, kahaahalarla gülerken Temürleng, Hoca der, ciritte hayvanın gayet çevik olması gerekir, ne diye bu öküze bindin? Hoca, vallahi der, beş on yıldır tecrübe ettiğim yok amma buzağıyken göürdüm, ardından kuş bile yetişemezdi.

★

223. Temür, bir gün Hoca'yı ava götürür, kendisine arık, yaşlı bir at verir. Avlanırlarken şiddetli bir yağmur başlar. Herkes, atını mahmızlayıp kaçar. Hoca, atı dürter-dürter, imkânı yok, koşamaz. Bunu görünce, mevsim yazmış, hemen soyunur, elbisesini altına alır, atın yürüyüşüne tâbi olur, yavaş-yavaş Temür'ün çadırına yollar. Yağmur dîner, elbisesini giyinir, huzura girer.

Temür, Hoca'yı hiç ıslanmamış görünce Hocam der, hepimiz ıslandık, sen hiç ıslanmamışsın. Sultanım der Hoca, kulunuza öyle bir at vermişsiniz ki kuş gibi. Yağmur başlar başlamaz bir mahmız çaldım, yıldırım gibi beni buraya ulaştırdı.

Temür, o günlerde gene ava çıkarken o atı ister. Maiyeti, o at pek arıktır derlerse de dinlemez. o ata biner. Tesâdüf bu ya, gene yağmur başlar. Temür, perişan bir hale gelir, tepesinden tırnağına kadar su içinde kalır. Ertesi günü Hoca'yı çağırıp azarlar. Utanmıyor musun yalan söylemeye der, sucuk gibi ıslandım. Hoca, sen de der, benim gibi soyunup elbiseni altına alsaydın hiç ıslanmazdın.

★

224. Temürleng, Hoca'ya demiş ki:

— Abbasoğulları halifelerinin her biri, al-Müstansır billâh, al-Mu'tasım billâh, al-Mütevekkil alâllah gibi lâkaplarla anılırdı. Ben onlardan olsaydım ne denirdi bana?

Hoca cevap vermiş:

— Neûzü billâh!

★

225. Hoca, Temürleng'le hamama girmiş. Yıkanırlarken Temür, Hoca demiş, kul olsam da satılsam kaç akçe ederim? Hoca, elli akçe

demiş. Temür, insaf et demiş, yalnız eblimdeki futa, elli akçe değer. Hoca, ben de demiş, zâten ona paha biçtimdi (18).

★

226. Hoca, Temür'ün huzurunda bir gün, ok atmaktaki maharetinden bahseder. Temür, hemen yayla ok getirtir, buyurun der, dışarıya çıkarlar. Hedef dikilir.

Hoca, söylediğine pişman olur amma iş işten geçer. Yayı gerer, oku fırlatır. Ok, hedeften bir metre sağa gider. Hoca, işi bozuntuya vermeden Temür'e, bizim sekbanbaşı, böyle atardı der.

Bir ok daha atar, o da vızlıyarak dağların yolunu tutar. Hoca, subaşı da böyle atardı der.

Tesadüf bu ya, üçüncü ok, tam hedefe isâbet edince Hoca, Nasreddin kulunz da der, böyle atar.

★

227. Temür, Akşehir'e gelince kasaba büyükleriyle Hoca, karşı çıkarlar. Temürleng, kasabalıyla konuşurken şerbet gelir. Önce Temür'e sunarlar. Subaşı, Temür içince âfiyet olsun diyecek yerde merhaba deyiverir. Temür, şaşkınlıkla adamın yüzüne bakarken Hoca imdadına yetişir, efendim der, bizim şehrin merhabası, ağız tadiyle olur.

★

228. Hoca, bir gün kasabalının dileklerini Temür'e arz eder. Temür, Hoca'yı fazla lâübâli görüp, sen der, benim gibi büyük bir padişahın böyle ağır şeyleri küstahça nasıl istiyebiliyorsun?

Hoca, hiç aldırış etmeden, ne yapaalım der, sen büyüksen biz de küçüğüz.

★

229. Temürleng, Akşehir subaşısının hayli zengin olduğunu duyar, herifi çağırıp şundan-bundan edindiğin bütün malları bir kâğıda yaz, yarın getir der. Adam, ertesi günü koca bir defterle gelir. Temür, bu defterin kâğıtlarını birer-birer kopartıp adama yutturur. Defter bitince de bütün mallarını zapteder.

Bu sırada vergi toplama işine Hoca'yı memur eder. Hoca, vergiyi topladıktan sonra elinde bir kül pidesi, huzûra girer. Temür, bakar ki

(18) Bu fıkra, Lâmiî'nin «Lâtâif» inde, Temür'le Ahmedî arasında geçmiş gösterilir, futanın biçilen pahası da otuz beş akçedir, 13 a.

kül pidesinin üstüne vergi hesapları yazılmış. Hoca, bu ne der. Hoca, belki der, subaşı gibi sonunda bunu da bana yutturursunuz dedim, onun için buna yazdım, ben ancak bunu hazmedebilirim.

★

· **230.** Hoca, bir gün bir topluluğa Temür'ün zulmünü anlatıyor, aleyhinde atıp tutuyormuş. Dinleyenlerden derviş kıyâfetinde bir adam, efendi der, biraz ileri gittin. O adam, pek o kadar zâlim değil. Hoca, şüphelenir. Sultânım der, hangi diyardansınız. Derviş, Mâverâünnehirden der. Hoca, mübârek adınız der. Derviş, Emîr Temür der. Hoca, Gürgân'ı da var mı diye sorar. Derviş, evet deyince Hoca, topluluğa dönüp der ki:

— Ey cemâat, buyurun er kişi niyetine cenâze namazına.

★

231. Temür, mühim bir iş için kuvvetli, cesâretli bir adam arar. Hoca'yı söylerler. Tecrübe için Hoca'yı bir meydanda, kolları açık dur-

durur, keskin nişancılardan biri, bacaklarının arasından bir ok atar. Hoca, yerinden bile kıınıldamaz. Binişinin sağ ve sol kollarını delmek üzere birer ok daha atar, gene Hoca'da bir korku, bir kıınıldama yok. Bu sefer, kavuğunun düğmesini vurur. Hoca gene put gibi durur.

Temür, yeter der, pek memnun olur, Hoca'ya bir biniş, bir kavuk, bir mintan ve birhayli para verir. Hoca, efendim der, lütfedin de bir de çakşır getirsinler.

★

232. Temürleng, ordusundaki fillerden bir tanesini Akşehir'e getirtmiş. Fakat kasabalı, bu hayvanı beslemekten âciz kalmışlar. Hoca'ya başvurup aman Hoca demişler; bu adam seni dinler, lütfet, bir git, yalvar da şu fili başımızdan alsın. Hoca olur amma demiş, bu zâlim adama yalnız-başıma, bu iş için gidemem ben. İçinizden beş-on kişi seçin de hep beraber gidelim. Olur demişler, seçmişler, yola düzülmüşler.

Hoca önde, öbürleri arkada, giderlerken adamlar, birer-birer sıvışmaya başlamışlar. Temürleng'in çadırına gelince Hoca'dan başka kimse kalmamış.

Hoca içeriye girmiş. Temürleng, nedir Hoca, ne istiyorsun deyince Hoca, efendim demiş, kasabalı kulların... Ve eliyle arkaya işaret ederek bir dönmüş, bakmış ki içeride kendisinden başka kimse yok. Evet demiş Hoca hiç bozulmadan, kasabalı kulların bu file pek acıyorlar. Dişiyse erkeksiz ne yapacak, erkekse dişisini özlemez mi, lütfetseler de eşini de getirseler canla-başla besleriz diyorlar.

Temürleng, pek-memnun olmuş. Bu erkeği Hocam demiş ve adamlarına emretmiş, tatar yollayın da dişisini de getirsinler.

Hoca dışarıya çıkınca bakmış ki kendisiyle gidenler, toplanmışlar, çadır kapısında bekliyorlar. İçlerinden biri, ne yaptın Hoca demiş. Hoca, müjde demiş, belânın dişisi de geliyor, yolda.

★

233. Hoca bir gün, Temür'ün adamlarından birine, hangi mezheptensin diye sorar. Adam, Emîr Temür'ün mezhebinden der. Bunu duyanlardan biri, kuzum Hoca der, peygamberi kim, sorsana. Hoca, ne sorayım der, mezhepte imâmı Temür olunca peygamberi de mutlaka Cengiz'dir.

★

234. Hoca, bir gün, Temürleng'den bezmiş. Doğruca huzûruna çıkarak bana bak demiş, sen ordunu alıp Akşehir'den gidecek misin, gitmiyecek misin?

Böyle bir sorudan şaşırın Temür, ne diyorsun Hoca, bu nasıl söz der. Hoca, pervâsızca, ap-açık söz der, gidecek misin, gitmiyecek misin? Sen onu haber ver bana; gitmiyeceksen, ne yapacağımı ben bilirim.

Temür, iyiden iyiye kızıp birden gürler:

— Gitmiyeceğim, ne yapacaksın bakayım?

Hoca, bu söze karşı der ki:

— Ne yapacağım, kasabalıyı alıp ben gideceğim.

DİĞER FIKRALAR

235. Hoca, bir gün kara elbiseler giymiş, karalara bürünmüş. Ne oldun, bu ne, demişler. Oğlumun babası öldü de demiş, onun yasını tutuyorum (19).

★

236. Hoca, merkebine binmiş, çuvalı da sırtına atmış. Hoca demişler, çuvalı ne diye sırtına vurdun da merkebe yükledin? Hayvancağız demiş, bu kadar kahrımı çekiyor, beni taşıyor, hem ben bineyim, hem çuvalı yükleteyim, yok, buna gönlüm râzı olmaz doğrusu (20).

★

237. Hoca hastalanmış. Yanına gelenlerden biri, mirasçın var mı diye sormuş. Hoca, anam var amma demiş, babam, sağken onu boşamıştı, şimdi mirasçım yok.

★

238. Hoca'ya, şu insanlar ne acayıptır demişler, yaz gelir, sıcağın şikâyet ederler, kış gelir, soğuktan. Hoca, sus be bilgisiz demiş, baharlara bir şey diyen var mı?

★

239. Hoca, bir şehre gitmiş. Şehirlinin biri, efendi demiş, bugün ne? Hoca şu cveabı vermiş:
— Vallahi ben bu şehre yeni geldim, günlerini daha öğrenemedim.

★

(19) «Hazîne-i Lâtâif» te Cuha'ya atfen, s. 123.

(20) Lâtâif-i Lâmiî, Kalkandelenli Abdi Dede'ye atfen, s. 19 a-b.

240. Hoca, acemi bir berbere tıraş oluyormuş. Herif, usturayı yürüttükçe Hoca'nın başından ateş, gözünden yaş çıkarmış. Bu sırada dükkândan acı bir böğürme duyulur. Hoca, bu ne der. Berber, komşu dükkânda bir öküz nallıyorlar deyince Hoca, ben de sanmıştım ki der, orda da birisi tıraş oluyor.

241. Hoca bir gün vaaz vermek için kürsüye çıkmış. Fakat olacak bu ya, aklına hiçbir şey gelmemiş.. Oturmuş, oturmuş, nihayet ey cemaat demiş, size söylemek için aklıma bir şey gelmiyor desem ne dersiniz?

• Oğlu, kürsünün dibinde oturuyormuş. Hemen ayağa kalkıp ilâhi baba demiş, hiçbir şey aklına gelmiyorsa, kürsüden inmek de mi gelmiyor?

★

242. Hoca, köye giderken kasaba delikanlıları, Hoca'yı tutup Hoca demişler, nereye gidiyorsun? Sen ölmüştün. Seni yıkayıp gömmekten başka çâre yok. Etmeyin, eylemeyin demişse de gençlerin elinden kurtulamamış. Hoca'yı yaka-paça, teneşir tahtasına yatırıp soymuşlar, su ısıtıp yıkamaya başlayacakları sırada oradan birisi geçiyormuş.

Onu da çevirmişler, yâhu demişler, bunca yıllık Hoca'mız öldü. Cenâzesinde bulunmıyacak mısınız? Adam, yâhu işim var, şakayı bırakın diye çırpınıırken Hoca, tenesirden kalkmış da çâre yok kardeş demiş, cemâat toplanmış, her iş hazır, gitmekten başka çâre yok.

★

243. Hoca bir köye gider. Yemek çıkarmazlar. Esnemeye başlar. Odadaki köylülerden biri, Hocam der, adam neden esner. Hoca der ki: Ya uykusuzluktan, ya açlıktan. Amma benim uykum yok.

★

244. Hoca'nın merkebinin çalarlar. Bağırır, çırpınır, arar. Bu sırada kadı çağırır, sorar:
— Nasıl çaldırdın?
Hoca, vallahi bilmem der, kimin çaldığını bilseydim çaldırmazdım.

★

245. Hoca demiş birisi, demin bir kızarmış kaz gidiyordu. Bana ne demiş Hoca. Amma sizin eve gidiyordu demiş. Hoca bu sefer de demiş ki: Sana ne?

★

246. Karısı bir sancıya yakalanmış. Hoca, doktor getirmek için sokağa çıkmış. Fakat kadın, pencereyi vurup efendi demiş, hekime hâcet yok, sancı geçti. Hoca, hekime gidip demiş ki:
— Bizim karı hastalanmıştı. Seni götürmeye geliyordum. Kapıdan çıkınca, iyileştim, hekime hâcet yok dedi, ben de sakın gelme diye tenbih etmiye geldim.

★

247. Hoca'ya, kaç yaşındasın diye sormuşlar. Kırk demiş. Aradan bir hayli yıl geçmiş, gene sormuşlar, kırk deyince, bunca yıl önce sorduk, kırk dedin, hâlâ mı kırk demişler. Söz bir, Allah bir demiş, ben sözümden dönmem.

★

248. Hoca'ya bir merkep lâzım olur. Pazara gider, bir tane alır. Yularını tutup kendisi önde, eşek arkada, dalgın-dalgın eve yollar. Bu sırada muzibin biri, usullacık merkebin yularını çözer, kendi boy-

nuna takar, arkadaşı da merkebi alıp sıvıştır. Bir aralık Hoca, geriye döner. Bir de ne görsün? Merkebin yerinde bir insan.

Sen kimsin der. Delikanlı, pazardan aldığın eşeğim ben der. An-neme karşı gelmiştim, o da bana ilenmişti. Tanrı, beni eşek şekline sokmuştu. Sizin gibi bir mübârek zât beni aldı, lütfunuzla, kereminizle Tanrım acıdı, bağışladı suçumu galiba ki yolda insan oluverdim.

Hoca, yuları çözer, hadi git der, bir daha anana karşı gelme.

Ertesi günü, pazarı dolaşırken aldığı eşeği görür ki haraç-mezat satıyorlar. Hemen gidip kulağına eğilir, der ki:

— Galiba gene ananı-babanı darılttın köftehor.

★

249. Hava sıcakmış, karisiyle damda yatıyorlarmış. Aralarında bir tartışma olmuş. Hoca, kızgınlıkla kalkıp yürürken damdan düşmüş. Olayı görenler, yanına koşmuşlar. İçlerinden biri, Hoca, halin nasıl demiş.

Hoca, damda yatarken demiş, karınla atıştıysan bilirsin.

★

250. Hoca bir gün, mezarlıkta gezerken bir koca köpeğin mezar taşına işemekte olduğunu görür, sopasıyla ürkütmek, kaçırmak ister.

Köpek dönüp Hoca'ya hırlayınca Hoca, geç yiğidim, geç der, sözüm sana değil.

★

251. Hoca, geceyarısı sokakta gezmeye çıkmış. Kendisine rastlayan subaşı, bu vakit, sokaklarda ne arıyorsun demiş. Hoca, uykum kaçtı da demiş, onu arıyorum.

★

252. Hoca bir gün vaaz etmek için kürsüye çıkmış, ey cemâat demiş, benim ne söyleyeceğimi biliyor musunuz? Cemâat, bilmiyoruz demiş. Hoca, mâdemki bilmiyorsunuz, ben ne diye söyleyeyim demiş ve inmiş.

Ertesi günü gene kürsüye çıkmış, dünkü gibi ey cemâat demiş, benim ne söyleyeceğimi biliyor musunuz? Halk, evvelce kararlaştırmış, bu sefer, biliyoruz demişler. Hoca, mâdemki biliyorsunuz demiş, benim söylememe hâcet yok ve gene inmiş.

Daha ertesi gün kararlaştırmışlar, kimimiz biliyoruz diyelim, kimimiz bilmiyoruz diyelim demişler. Hoca kürsüye çıkınca aynı soruyu sormuş. Kimimiz biliyor, kimimiz bilmiyor demişler. O halde demiş Hoca, bilenler, bilmiyenlere öğretsin ve inmiş.

★

253. Birisi Hoca'ya yumruğunu gösterip şu elimdekini bil demiş, sana bir kayganalık vereyim. Hoca, biraz târif et demiş. Adam, içi sarı, dışı beyaz demiş. Hoca, bildim-bildim demiş, turpu soymuşlar, içini oymuşlar, havuç doldurmuşlar.

★

254. Dam aktarıırken çiş gelmiş, aşağıya koyvermiş. Sokaktan birinin geçmekte olduğunu görünce kesmiş. Adam, başını yukarıya kaldırarak ne kestini demiş ve Hoca'nın şu sözünü hak etmiş:

— Kesmiyeyim de tutuna-tutuna yukarıya çıkasın, değil mi?

★

255. Dam aktarıırken kapı çalınır. Kim o der Hoca. Aşağıdan birisi, biraz iner misin, bir şey söyleyeceğim der. Hoca, aşağıya inince

adam, Tanrı rızâsı için der, bir şey ver. Hoca, gel yukarı der. Adam tâ yukarıya, dama çıkınca Allah versin deyip adama yol verir.

★

256. Hoca'ya birisi konuk gelmiş. Gece yatarlarken, Hoca demiş, sağında mum vardı, versene. Hoca, yâhu demiş, bu zifirî karanlıkta ben sağımı-solumu nereden bulayım?

★

257. Hoca bir gün hamama gider, yıkanırken kayabaşı söylemiye başlar. Sesi, kendisine pek hoş gelir. Yâhu der, bu kadar güzel sesim var da ne diye Müslümanlara duyurmam? Yıkanıp giyindikten sonra doğru câmîye gider, minâreye çıkıp ezan okumaya başlar.

Aşağıdan geçen birisi, be adam diye bağırır, bu kerih sesinle ne diye vakitsiz ezan okuyorsun? Hoca eğilip aşağıya seslenir:

— Kerih ses mi? Bir hayır sahibi çıkaydı da buraya bir hamam yaptıraydı, sen de anlardan benim sesimin güzelliğini.

★

258. Hoca, bir gün Konya'da vaaz verirken, bu şehrin havasıyla bizim şehrin havası bir demiş. Cemâat, neden bildin deyince Akşehirde ne kadar yıldız varsa demiş, burda da o kadar var.

★

259. Hoca'ya, yeni Ay girince eski Ayı ne yaparlar diye sormuşlar, kırparlar-kırparlar, yıldız yaparlar demiş.

★

260. Bir gün Hoca, ata binmek ister. Hayvan yüksek olduğu için binemez. Ah gitti gençlik der. Etrafına bakınır, kimse olmadığını görünce ben senin der, gençliğinde de ne olduğunu bildirdim.

★

261. Bir gün Hoca'ya, farsça da bilsen derler, vaazın daha güzel olur. Hoca, bilirim der. Öyleyse derler, bir kıt'a oku bakalım. Hoca okur:

Reftem be cây-ı serviler,
Gördüm dokuz kurt âmedend.
Birkaçını yatırladım,
Birkaçı tarla mîdevend (21).

★

262. Hoca, bir gün, bir münâsebetle birisiyle konuşur, uzun müddet dertleşir. Adamcağız giderken bağışla der, tanıyamadım, kimdin sen? Adam, tanımıyordun da der; bunca vakittir ne diye uzun-uzun konuştuğun benimle? Hoca der ki: Baktım, tacın tacıma benziyor, kaftanın kaftanıma, seni kendim sandım.

★

263. Bir gün tavuklarını bir kafese doldurur, Akşehir'den çıkar, Sivrihisar'a gitmek üzere yola düşer. Yolda, hayvanlar der, sıcaktan

(21) Bu dörtlükte mistik bir anlam bulup şerh edenler bile olmuştur.

helâk olacaklar, kafesi açayım, salvereyim de rahat-rahata gitsinler. Kafesi açar, hepsini salverir. Tavuklar, şuraya-buraya kaçışınca Hoca, eline bir değnek alır, horozu önüne katıp hem kovalar, hem de gece karanlığında sabah olduğunu bilirsin de der, Sivrihisar yolunu ne diye bilmezsin?

★

264. Bir gün çocuklar, Hoca'yı hamama dâvet ederler. Yıkandıkları birbiriğine hadi derler, yumurtluyalım. Tavuk gibi çırpırıp gıdıklamaya başlarlar ve hepsi de, önceden hazırladıkları yumurtaları çıkarıp ortaya korlar. Hoca hemen kalkıp horoz gibi çırpırımıya, ötmeye başlar. Ne yapıyorsun Hoca derler. Bu kadar tavuğa der, bir horoz lâzım değil mi?

★

265. Hoca, bir gün odun kesmeye gider, fakat eşeği bir türlü yürümez. Yolda, birisi, aktardan biraz nişadır al da ardına sür der. Hoca, adamın dediğini yapar. Dibi yanan eşek koşmaya başlar, Hoca yetişemez. Hemen kendisi de biraz sürer, dayanamaz, eşeği geçer. O sırada karısına rastlar. Karısı, ne o efendi, bu hal ne deyince karı der, bana yetişmek istiyorsan sen de biraz nişadır sür.

★

266. Hoca, birisine sorar, adamın ölümü neden belli olur der. Adam, eli-ayağı donar, buz kesilir her yanı der. Hoca, odun kesmeye dağa gider. Mevsim kışmış, fena halde üşür, her yanı buz kesilir, eyvah der, ben öldüm, kendisini bir ağacın dibine bırakıverir. O sırada kurtlar gelir, eşeğine saldırır. Hoca, güçlkle yerinden davranıp, iyi buldunuz sahibi ölmüş eşeği der.

★

267. Bir gün çocuklar, yüksek bir ağacın dibinde tartışmaya başlamışlar, bu ağaca kimse çıkamaz demişler. Hoca da ileriden görünmüş. Hoca'yı görür görmez, bahse girişelim de çıkınca pabuçlarını çalalım demişler, koşup Hoca, bu ağaca kimse çıkamaz diyoruz demişler, sen ne dersin?

Hoca, ben çıkarım demiş. Peki demişler, yiğitsen çık da görelim. Hoca, pabuçlarını çıkarıp koynuna koymuş, ağaca tırmanmaya başlamış. Hoca demişler, pabuçlarını ne diye koynuna koydun? Ne olur, ne olmaz demiş Hoca, belki ağaçtan öteye bir yol görünür.

★

268. Hoca, gölge kadısıyken biri gelir, hasmını da sürükler, der ki: Bu adam, benim kulağımı ısırды. Hasımı, hayır der, o, kendi kulağını ısırды, bana iftirâ ediyor. Dâvâcı, adam, kendi kulağını ısırabilir mi der. Hoca, düşünür-düşünür, bir karâra varamaz, siz yarın sabah gelin der. Gece eve gidince sedire oturur, bir eliyle kulağını yakalar, başını çevirir, ısırmaya çalışır, bir türlü ısıramaz. Bu çabalama sırasında paldır-küldür sedirden yere düşer, başı yarılır.

Sabahleyin mahkemeye gidince dâvâcı ve dâvâlı, gelirler. Başı sarılmış olan Hoca, dâvâyı tekrar dinler ve, a Hocam, adam, kendi kulağını ısırabilir mi diyene ısırır oğlum, ısırır, hattâ düşer de başı bile yarılır der.

★

269. Hoca, bir gün bir ağaca çıkmış, bindiği dalı kesermiş. Ağacın altından birisi geçerken yâhu der, bindiğin dalı kesiyorsun, düşeceksin. Hoca aldırmaz, fakat az bir zaman sonra dal kopunca dalla beraber kendisi de düşer, balta bir yana fırlar, kendi bir yana.

Hoca, kendine gelince, bu adam erenlerden der, gidip şunu bulayım da ne vakit öleceğimi sorayım.

Şehre girer, çarşı-pazar, adamı arar, bulur. Sen der, benim düşeceğimi bildin, öleceğimi de bilirsin; söyle, ne zaman öleceğim?

Adam, Hoca, insan, bindiği dalı keserse elbette düşer, fakat ne vakit öleceğini ne bileyim ben derse de Hoca ısrâr eder. Adam, nihâyet, eşeğine der, odun yükle, dağa çık. Eşek bir kere osurdu mu canının yarısı çıkar, ikinci osurukta ölürsün.

Hoca, eşeğine odun yükler, dağa sarar. Eşek osurunca eyvah der, canımın yarısı çıktı. İkinci osurukta Hoca, öldüm der, yere yığılır. Bir zaman bekler, gelen-giden yok. Kalkar, bâri der, gidip haber vereyim, gelsinler kaldırsınlar.

Şehre iner, şuna-buna haber verir, tekrar gider, dağdaki yere yatar. Delikanlılara eğlence çıkar, gelirler, Hoca'yı alıp götürürler, tenesire korlar, yıkarlar, tabuta yerleştirirler, kapağını kaparlar, mezarlığa doğru götürmeye başlarlar. Tam bu sırada, önlerine iki yol çıkar. Burdan mı gidelim, şurdan mı diye tartışmaya başlarlar. Tartışma uzun sürünce Hoca dayanamaz. Tabutun kapağını kaldırıp başını çıkarır, ben der, sağlığımda şu yoldan giderdim, amma şimdi öldüm, siz bilirsiniz artık.

★

270. Hoca'nın oğluna, patlıcan nedir diye sormuşlar. Gözü açılmadık sığırcık yavrusu demiş. Hoca, bunu duyunca vallahi demiş, ben öğretmedim, oğlan kendisi buldu.

★

271. Hoca, bir akşam su çekmek için kuyuya gider, kapağını açar, bir de ne görsün, kuyunun içinde kos-koca, değirmi Ay. Eyvah der, Ay kuyuya düşmüş. Karı der, koş, çengeli getir, Ay kuyuya düşmüş.

Karısı koşar, çengeli getirir. Hoca, çengeli kuyuya atar, sallar, sallar, tutturamaz. Nihayet nasılsa çengel bir taşa takılır. Hoca kuvvetle çekerken çengel kopar, kendisi, sırt-üstü yere düşer. Göğe bakar ki Ay gökyüzünde. Ooh, çok şükür der, düştük amma Ayı da kuyudan çıkardık.

★

272. Hoca evleniyormuş. Bir ziyâfet verilmiş. Dâvetliler yemişler, içmişler. Hoca sofraya oturamamış. Zerdeyi de çok severmiş. Fena halde canı sıkılmış, başını almış, gitmiş. Dâvetliler gidince, Hoca'yı aramışlar, yok. Sokaklara düşmüşler, nihayet bir bucakta bulmuşlar. Hoca demişler, gel, gelin bekliyor. Hoca, sarı-aşı yiyen gitsin gelinin yanına demiş.

★

273. Hoca, kervanla giderken bir sabah, atını binek taşına çekerler. Hoca, ata atlar, fakat tersine biner. Hoca derler, ters bindin. Hoca, yok canım der, ben ters binmedim, hayvan solak.

★

274. Hoca'nın Hammâd adlı bir Habeş talebesi varmış. Bir gün Hoca'nın elbisesine mürekkep damlamış. Hoca, bu ne diye sormuşlar, dün demiş, bizim Hammad, derse geç kalmış. Koşa-koşa geldi, terlemiş, elimi öperken teri damladı.

★

275. Hoca bir gün vaaz ederken müminler demiş, sakın oğlunuza Eyüb adını takmayın, söylene-söylene aşınır, ip olur, üzülür, kopar.

★

276. Bir gün, bir köpek, yola pislemiş. İki tarafta da dükkân varmış. Dükkân sahipleri sen kaldır, senin dükkânına yakın, hayır, benim değil, senin dükkânına yakın diye kavgaya başlamışlar. O sırada Hoca geçiyormuş. Dur, soralım demişler, olayı anlatmışlar. Hoca demiş

ki: Burası ana-cadde, bunu kaldırmak ne sana düşer, ne ona. Bu, şehir
aşidir, bunu kaldırmak kadiya düşer.

*

277. Hoca'ya, saz çalmayı bilir misin demişler. Elbette bilirim
demiş. Eline bir saz vermişler. Perdelere basmadan zımbır-zımbır, mız-
rabı vurmaya başlamış. Hoca demişler, parmaklar, perdeleri arar, bu-
tur, basar da makamlara göre mızraptan ses çıkar. Bu ne biçim çalış?

Hoca, onlar demiş, makamlarını bulamamışlar, arıyorlar. Ben bul-
dum, bastım, çalıyorum.

*

278. Bir gün Hoca, talebesiyle derse giderken eşeğine ters bin-
miş. Hoca, neden eşeğe ters bindin demişler. Hoca, doğru binsem ar-
kamda kalıyorsunuz, siz önde giderseniz ben arkada kalacağım, iyisi
mi, yüz-yüze gidelim demiş.

*

279. Hoca, birkaç dostunu dâvet etmiş, eve gelince, siz bekleyin azıcık demiş, içeriye girip kapıyı kapamış, aman kadınıym demiş, şu heriflere bir çâre bul, savıver. Karısı, kapıyı aralayıp, efendi evde yok demiş. Adamlar, yâhu, şimdi beraber geldik, gözümüzün önünde içeriye girdi demişler. Hoca, bu sözü duyunca dayanamayıp başını pencereden çıkarmış, ne diye söylenir-durursunuz demiş, belki evin iki kapısı var da birinden girdi, öbüründen çıkıp gitti.

★

280. Hoca'nın karısı, doğururken sıkıntı çeker. Aman efendi derler, bir duâ biliyorsan oku da zavalıclık kurtulsun. Hoca hemen koşar, bakkalda bir avuç ceviz alır, getirir, karısının oturduğu iskemlenin altına kor, şakır-şakır karıştırmaya başlar. Ne yapıyorsun Hoca derler, çocuk der, cevizin sesini duyunca dayanamaz, hemen oynamaya çıkar.

★

281. Bir gün yemek yerlerken karısı, Hoca'dan evvel davranır, bir kaşık çorba içer. Çorba, pek sıcakmış, ağızından ateşler çıkar, gözü yaşarır. Hoca, ne ağlıyorsun kadınıym der. Karısı, âh der, babacığım çorbayı çok severdi, aklıma geldi de. Hoca, ne yapalım der, Âliah rahmet etsin. O da bir kaşık alır, karısı gibi gözü yaşarır. Karısı, peki efendi der, sen neye ağlıyorsun?

Hoca, baban gibi uğursuzun ölüp de senin gibi meymenetsizin kaldığına ağlıyorum der.

★

282. Hoca'nın, evde yüzüğü kaybolmuş, aramış, bulamamış. Evden çıkıp kapı önünde aramaya başlamış. Hoca, ne arıyorsun demişler. Evde yüzüğüm kayboldu da onu arıyorum demiş. Peki, evde arasana demişler. İçersi pek karanlık, görünmüyor, onun için demiş, burda arıyorum.

★

283. Birisi, Hoca demiş, başım ağrıyor, ne yapayım?
Hoca, vallahi demiş, benim dişim ağrıyordu, çektirmekten başka bir çâre bulamadım.

★

284. Hoca'ya, sabah olunca demişler, neden halkın kimi o yana gidir, kimi bu yana? Hepsi bir tarafa gitse demiş, dünyânın muvâzenesi bozulur, bir yana devrilir.

★

285. Bağcılar, çubuk dikerlerken Hoca, yâhu demiş, beni de din, bakalım ne meyva vereceğim. Peki demişler, yarı beline kadar Hoca'yı yere gömmüşler. Bir müddet durup üşüyen ve canı sıkılan Hoca, debelenip çıkmış. Ne diye çıktın demişler. Vallahi demiş, yerimi sevmedim, tutmadım, çıktım.

★

286. Hoca'ya birisi, bana bir mektup yazsana demiş. Nereye gideceksin demiş. Adam, Bağdad'a deyince, oraya kadar gidemem demiş. Adam, sen gitmiyeceksin ki, mektup gidecek deyince Hoca, iyi amma demiş, benim yazdığım mektubu okumak için gene benim gitmem gerek.

★

287. Hoca, sıkıntıya düşmüş, eşeğini pazara götürüp tellâla vermiş. Eşeğe herkes pey sürmeye başlayınca bizim eşek, bu kadar değerli de ben ne diye almam deyip o da pey sürmeye koyulmuş. Sonunda üstünde kalmış, parayı tellâla verip eşeğini almış, eve getirmiş. Karısı, ne yaptın efendi deyince işi anlatmış. Karısı da, efendi demiş, ben de bugün yoğurt alıyordum, terâzinin dirhem tarafına bileziğimi koydum, herif farkına varmadı, bir hayli yoğurt verdi. Hoca, hah karıcığım, gayret demiş, ben dışardan, sen içerden şu evi, bir hâle-yola koyalım.

★

288. Hoca bir gün bir tavşan yakalamış. Bakalım demiş, kasabalı biliyor mu? Torbasına koyup sıkıca bağlamış, eve getirmiş. Eşini dostunu çağırmış, size tuhaf bir şey göstereceğim demiş. O sırada karısı, Hoca'nın torbasında ne var diye açmış, tavşan fırlayıp kaçmış. Kadın, arpa kutusunu torbaya koymuş, eskisi gibi ağzını bağlamış, oraya bırakmış. Hoca, koşup torbayı almış, dâvet ettiği adamların yanına götürmüş, amanın demiş, dikkat edin, kaçmasın. İhtimamla torbayı açmış, kutu, pat diye yere düşünce Hoca, hiç istifini bozmadan işte demiş, bu kutu, on kere dolarsa bir kile eder.

★

289. Hoca bir gün damdan düşer. Halk başına üşüşür, nasılsın, bir yerin incindi mi, bir şey oldu mu diye sormaya başlarlar. Hoca der ki:
— İcinizde damdan düşen var mı? O bilir halimi (22).

★

(22) Damdan düşen halden bilir: Ata sözü.

290. Bir evde konukmuş. Kendisine büyük bir gecelik kavuk vermişler. Giyince boğazına kadar geçmiş. Derhal kuşağını çözüp kavuğu ortadan boğmuş, giyip yatmış. Sabahleyin ev sahibi, Hoca'yı görünce Hocam demiş, kavuğu ne diye boğdun?

Hoca, ne yapayım demiş, ben onu boğmasaydım o beni boğacaktı.

★

291. Hoca rûya görürken uyanır, karısına, aman karı der, şu gözlüğümü ver, güzel bir rûya görüyorum amma seçemiyorum.

★

292. Hoca, başı dik bir katıra binmiş, gidiyormuş. Sormuşlar:

— Hoca, nereye gidiyorsun?

Cevap vermiş:

— Katırın istediği yere.

★

293. Hoca, hiç âşık oldun mu demişler, bir defa oluyordum demiş, üstüme geldiler.

★

294. Hoca eşekten düşmüş. Çocuklar, Hoca eşekten düştü diye alaya başlayınca, ben demiş, zâten inecektim.

★

295. Hoca'ya, çaylak, altı ay erkek olurmuş, altı ay dişi, ne dersin demişler. Vallahi demiş, bu soruya cevap vermek için bir yıl çaylak olmak lâzım.

BİBLİYOGRAFYA

- BAHÂÎ : Latâif-i Hâce Nasreddin Rahmetullahi aleyh (İst. İkbâl Kütüphânesi, 1325-1327).
- ÇAYLAK TEVFİK : Hazine-i Latâif (İst. Matbaa-i Ebüz-Ziya, 1302).
- » » Latâif-i Nasreddin, (İst. 1266).
- Latâif-i Hâce Nasreddin (İst. 1266).
- » » » (Mısır-Bulak Mat. 1256).
- » » » (İst. 1299).
- » » » (İst. 1303. Bu dört kitap, birbirinin aynıdır).
- EDMOND SAUSSEY - İLHAN BAŞGÖZ : Türk Halk Edebiyatı (Ankara, Emek Basım-Yayımevi, 1952).
- LÂMÎF : Latâif (İst. Üniv. K. Türkçe Yaz. No. 762), v.s.

Nasreddin Hoca hakkındaki yerli-yabancı yayınlar için «İslâm Ansiklopedisi» ne Ahmed Kudsi Tecer tarafından yazılan «Nasreddin Hoca» maddesine bakınız (Cüz: 91, s. 109-114).